

LIGET

2021-9
szeptember

TARTALOMJEGYZÉK [XXXIV. évfolyam 9. szám]

Inczédy Tamás A SZABAD SZELLEM NON PLUS ULTRÁJA	4
Lendvai Zalán PARTON ÜLVE	36
Nacsinák Gergely András LEFELÉ	38
ELZÚGOTT MELLETTEM	
Cselik Ágnes A MÁSIK OLDAL	45
Szabolcsi Viktória SÍN, FASOR, SUSOGÁS	49
Bene Zoltán ÜVÖLT	51
Mészáros János WEEKEND	59
Victor András A KLÍMAVÁLTOZÁS GYORSVONATA	67
Reke Balázs KENYA	76
Inczédy Tamás HÍDMESTER	84

WORLD PRESS PHOTO

Vörös István ÍZELÍTŐ A TÍZ CSAPÁSBÓL	94
Fecske Csaba AJTÓ	96
Kállai Katalin ODAÁT ANYÁCSKA...	98
Szabolcsi Viktória SZEPLŐTELEN	100
Taizs Gergő DAL A PUSZTÍTÁS ISTENÉRŐL	103
Péter Ágnes A SZÍVEM EGY BEFALAZOTT PARK	106

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Inczédy Tamás

A SZABAD SZELLEM NON PLUS ULTRÁJA

2021-09-04 | ESSZÉ

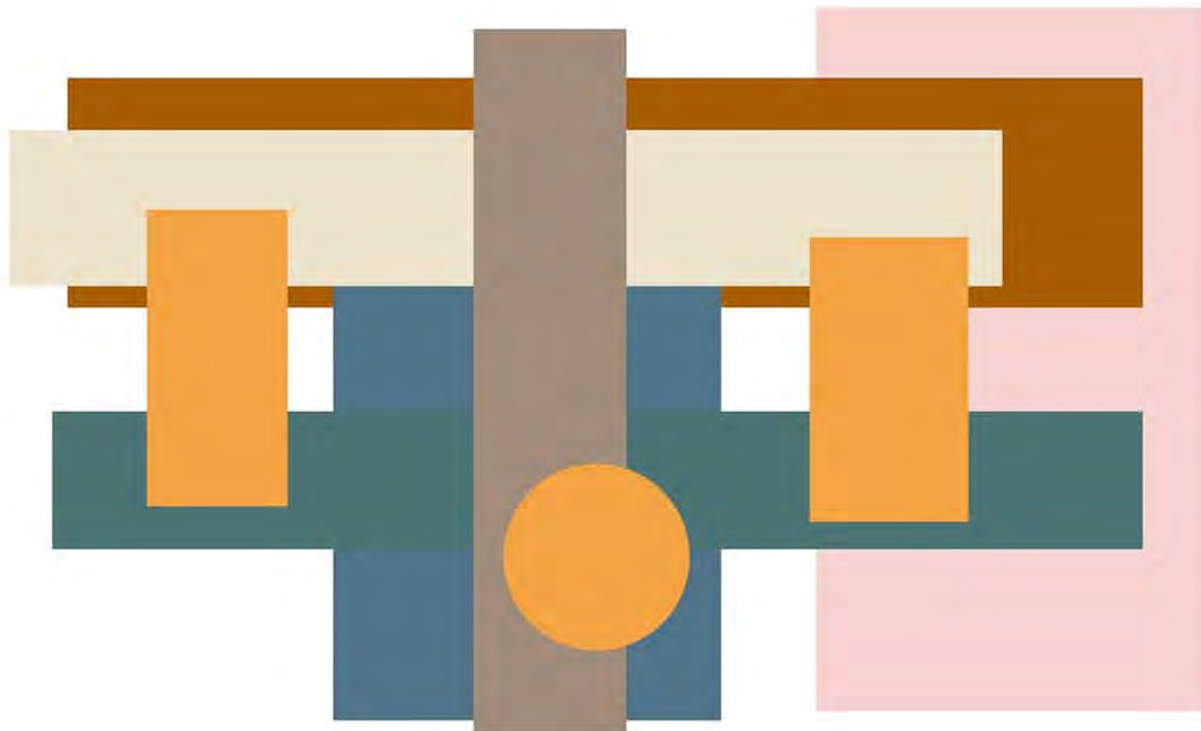
Esterházy Péter műveit sokáig dafke nem olvastam. Pedig tudtam, hogy illenék, sőt hasznos is volna, hisz neve bizonyos társaságokban varázsszó, hallatán anekdoták türemkednek elő, belsős poénok csattognak és összekacsintásra kész szemek csillognak. Ilyenkor kívülállóként csendben megvártam, hogy az Esterházy-hatás csituljon.

Élő legenda státusza gyanús volt, magamban kézzel-lábbal ellenkeztem: ami ennyire felhájolt, az nem lehet jó. Egyébként is hajlamos vagyok túlzó óvatosságra, például azért nem jelentkeztem magyar szakra, mert tartottam tőle, hogy az egyetemen örökre megutáltatnák velem az olvasást. Esterházy halogatása óvatosságból is történhetett. Tartottam a nagy katarzistól, de annak hiányától még inkább. Hiszen micsoda pofára esés, ha kiderül, hogy az ikonikus kortárs magyar író művei nincsenek hatással rám.

kapcsos zárójel

Nemesi származása sem segített. Pontosabban az, hogy érzésem szerint ez a nemesi származás ugyan folyamatosan zárójelbe volt téve, de nem ám valami hagyományos fajtába, hanem hivalkodó, cirkalmas, kovácsolt vasból készült kapcsos zárójelbe, ami mintha csak azért lett volna, hogy még nagyobb hűhót lehessen csapni körülötte. Zavart, hogy valaki ennyire nem tud gumit húzni a nemesi származására. Azzal nem foglalkoztam, hogy kis hazánkban akkora gumi nem is igen kapható.

Persze újra és újra elfogott a kísértés, berohanni egy könyvesboltba Esterházyért, egyszer például, amikor hajdani aktuális kedvencem, Daniel Kehlmann egy interjúban bőszen méltatta a *Harmonia Caelestis*. De mégsem.

Szóval Esterházy Pétert sokáig tűzön-vízen át kerültem.

Aztán meghalt, és azon a nyáron ismerkedni kezdtem vele. Emlékszem, először a Mindentudás Egyetemén elhangzott előadását néztem meg Youtube-on. Egészen elképedtem. Az emberen. (Egyébként minden EP-szűznek, aki kacérkodik a gondolattal, pontosan ezt az előadást javaslom első alkalomra.)

Akkor aztán az összes fellelhető felolvasását, interjóját megnéztem, meghallgattam, és közben gyászoltam. Immár könnyedén megférne egymás mellett a két státusz, mármint, hogy legenda és közben mégis életben van, de nem volt – maradt a legenda.

Akkoriban nem nagyon volt pénzem új könyvre, úgyhogy örültem, amikor az egyik szociális könyves szekéren ráleltem egy Esterházy-kötetre, megvettem és rohantam haza olvasni. *A Ki szavatol a lady biztonságáért?* volt.

Már a cím sem rejtette véka alá, hogy itt bizony veszélyes vizeken hajózik a kedves olvasó, de arra mégsem számítottam, hogy az interjúkból, felolvasásokról megismert Esterházy Péter ennyire merész vadállat volt fiatalkorában, a gulyáskommunizmus visszafogott, de veszélyektől sem mentes habzásában.

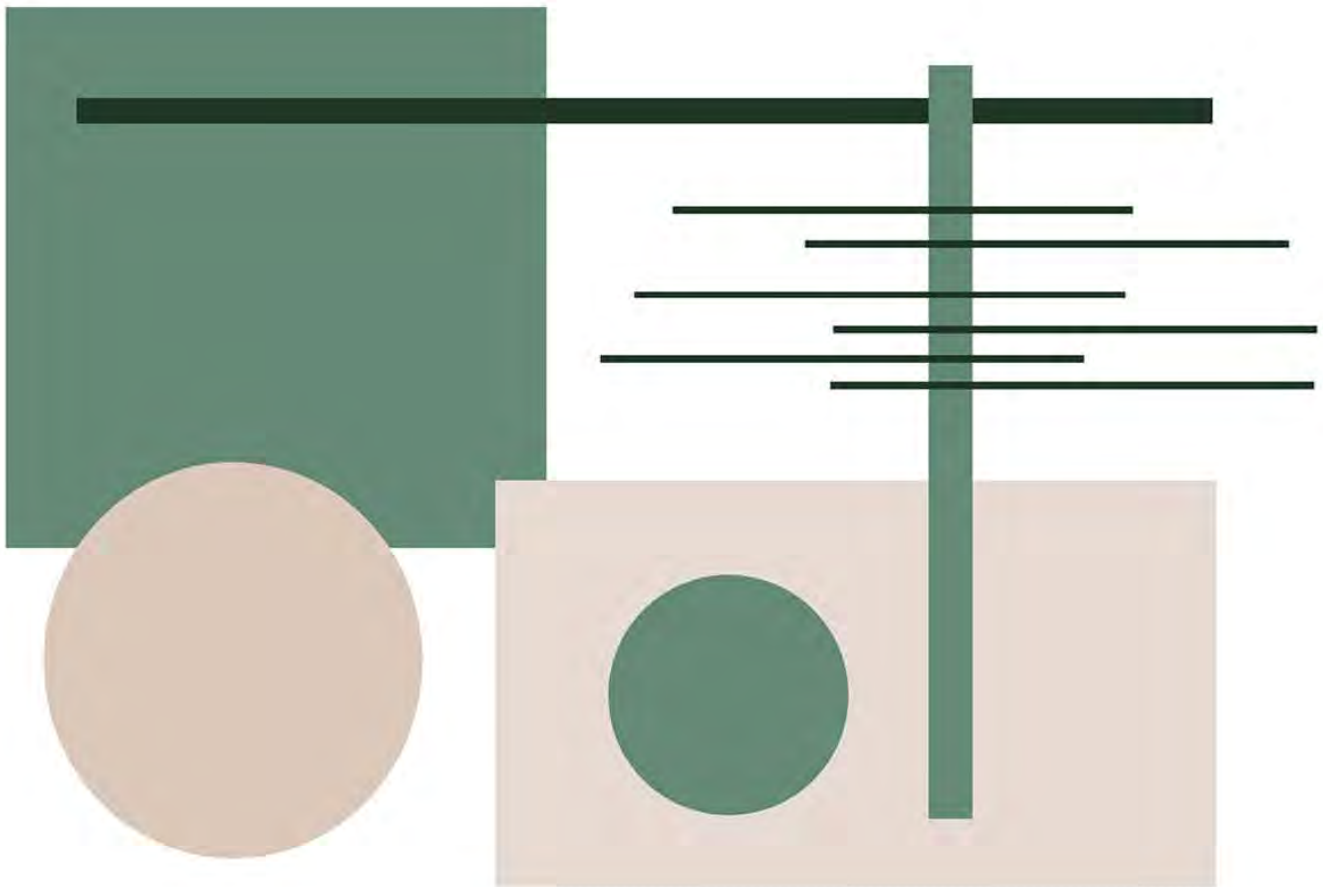
egy kukkot sem

Arra pedig végképp nem voltam felkészülve, hogy egy kukkot sem értek a könyvből. Vagyis értettem persze, nagyjából összeállt, de úgy éreztem, a lényeg rejtve marad előlem. Rosszul esett, hogy istenigazából képtelen vagyok dekódolni az Esterházy-univerzumot, és olvasás közben végig magamban kerestem a hibát.

Mindennek tetejébe külön mélyütés volt a lazán odabiggyesztett alcím – *bevezetés a szépirodalomba* –. Pedig fennakadhattam volna, sőt fenn kellett volna akadnom a fiatal EP magabiztosságán, akár önhietségnek is vélhettem volna, ehelyett csak még inkább fájt, zavart, zavarba hozott önmagam előtt.

Akkor még nem tudtam, hogy ez az alcím – *bevezetés a szépirodalomba* – programszerűen szerepel EP különböző írásaiban, melyek aztán kötetbe rendezve újra megjelentek, lezárva egy korszakot.

Nemrégiben az a gyanú támadt bennem, hogy egész idő alatt félreértettem ezt a kötőjelek közé ékelt kisbetűs félmondatot. Semmi különös, épp csak annyi, hogy a látszat ellenére nem azt jelenti, amit, vagy nem csak azt, pedig ez egyáltalán nem meglepő EP esetében, eleve számíthattam volna rá, vagy minimum gyanús lehetett volna előbb is.

Szerintem az alcímet EP nem az olvasónak szánta. Nem is olyan természetű ember volt, mint aki bárkinek meg akarja mondani a tutit, vagy bevezetni valahová, például a szépirodalomba. Hogy akkor kinek szól az alcím? Szerintem EP saját magának írta oda emlékeztetőül.

Minden jel arra mutat, hogy EP egész fiatalon készült az írói pályára, és nem is akármilyenre, ő a lehető leggrandiózusabb befutást tűzte célul maga elé. Tette mindezt úgy, hogy közben tisztában volt gigászi vállalkozása sikerének csekély esélyével. Egy ilyen terv már méretéből adódóan is könnyen paralizálhatja az embert, és ő is emberből volt. Neki is kellettnek kapaszkodók, és pályája egy szakaszán, egyébként már jegyzett íróként ez az alcím – *bevezetés a szépirodalomba* – lehetett az egyik kapaszkodó.

Az alcímmel igyekezett megnyugtatni és türelemre inteni magát, hogy természetes, ha önmagával szembeni elvárásainak nem tud minden esetben azonnal s nagy biztonsággal maradéktalanul megfelelni. Minden alkalommal amikor leült írni, a – *bevezetés a szépirodalomba* – emlékeztethette, hogy nem kell félni, hisz, amit írsz, annak *még* nem feltétlenül kell szépirodalomnak lennie. Ezt a lehetőséget némileg ő maga is alátámasztja a WS-naplóban: „Hajós professzor úr *Bevezetés a geometriába* című könyvéből kellett vizsgáznom. (Nyilván itt kaptam rá a bevezetésekre; megjegyezném szelíden: bevezetés ide vagy oda, az egy geometriakönyv volt, nem pedig valami, ami után most majd jöhet már a geometria... Nem mintha ez engem nyugalommal töltene el.)”

De az alcím mégis tisztán kijelölte a haladási irányt, ezzel alkotás közben biztathatta, bátoríthatta magát, hogy meg merje, meg tudja ugrani azt, amire készül, hogy előbb-utóbb menni fog, hogy ő ezeknek az írásoknak a megírásával majd csak belekeveredik valahogyan, majd csak keresztülvágja magát a bozóton, vagy megtalálja az ösvényt, amelyen újra és újra odatalál a szépirodalomba ^[1]. Kétségkívül sikerült neki.

biztosan a falhoz vágom

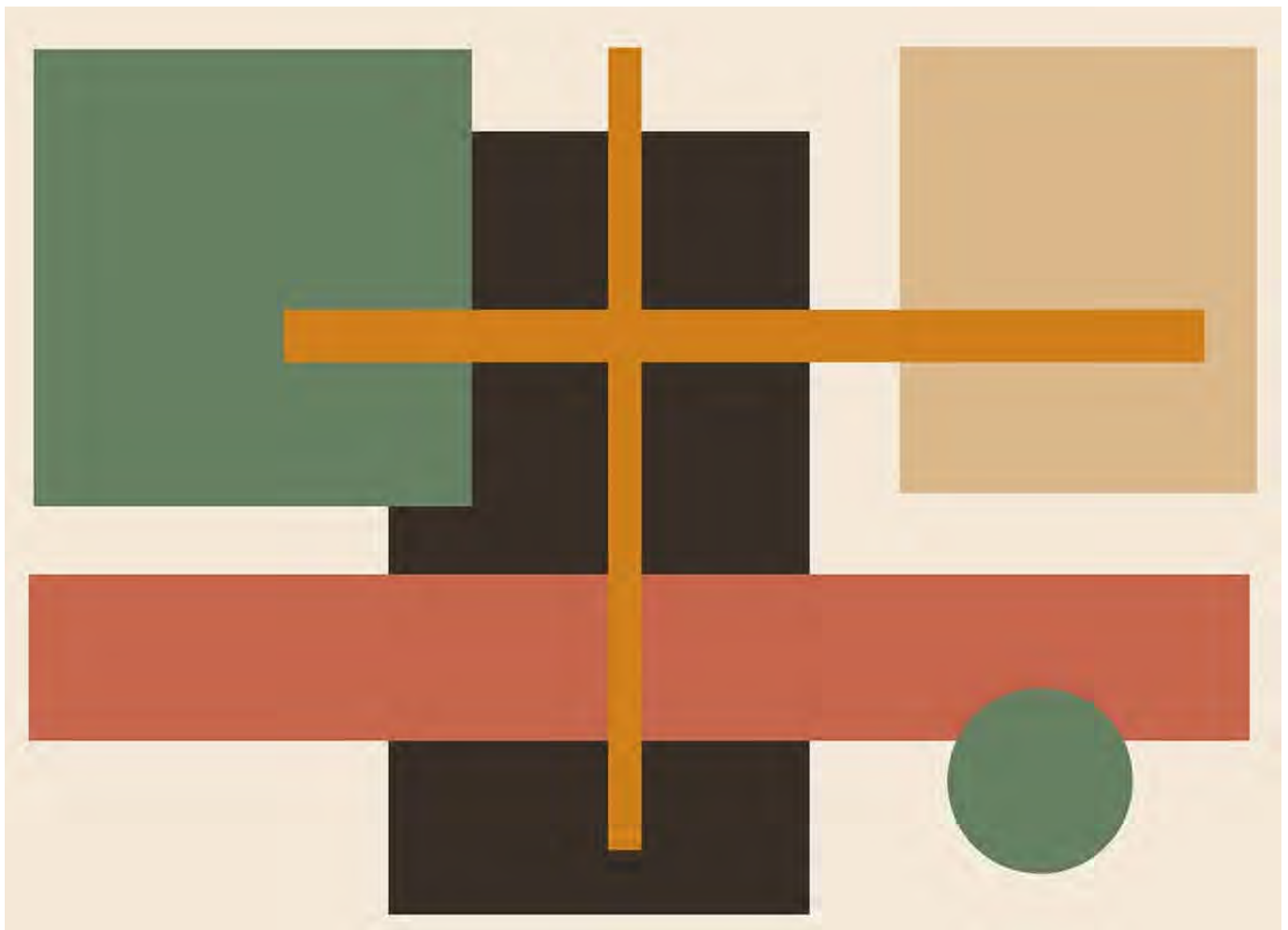
Az Esterházy-jelenség nélkül, vagyis az ember nélkül, esetemben a korábban látott-hallott előadások nélkül, gyanútlan olvasóként a *Ki szavatol a lady biztonságáért?* című könyvet

néhány oldal után biztosan a sarokba hajítom. Pedig nem vagyok különösen barbár figura, tisztelem, szeretem a könyveket, vigyázok rájuk, de ezt biztosan a falhoz vágom. Néha megesik velem, nem gyakran, életemben eddig talán háromszor ábrándított ki vagy idegesített fel könyv ennyire, ez lett volna a negyedik, és jó nagyot puffant volna ^[2].

Ki szavatol a lady biztonságáért? Senki, mondja Esterházy valahol, és Ottlikot idézi közben, aki állítólag a lady szót következetesen ladi-nak ejtette. Pontosan ezt éreztem, hogy senki sem szavatol az olvasó biztonságáért, de nincs itt semmi látnivaló, mert meg lett mondva előre, és aki a tűzzel játszik, ne csodálkozzon.

Eszembe jut, hogy.

Hogy Ottlikra mintegy rácsimpaszzkodott az ifjú Esterházy. Vajon miért? Meg volt győződve az idős pályatárs végtelen tehetségéről? Annak az Ottliknak a tehetségéről, aki a csodálatos *Iskolán* kívül nem sokat írt? Vagy csak kellett neki egy világítótorony, egy stabil valami a láthatáron, függetlenül attól, hogy az pontosan hol is van? Neki talán még jól is jött, hogy Ottlik terméketlen? Ottlik mint a modern regény magyar úttörője? Réz Pál meséli, hogy annyit mondták Ottliknak: modern regényt írt, míg maga is el nem hitte, és emiatt nem tudta megírni a folytatást. Meddővé tette őt a saját és műve körül kialakult mítosz, amiben elképzelhető, hogy Esterházynak is volt némi munkája, nem „csak” az a bizonyos lap, amivel Ottlikot meglepte 70. születésnapjára.

Amikor először hallottam valakitől, hogy Esterházy egy papírlapra lemásolt egy egész regényt, ugratásnak véltem a dolgot, de az illető tovább erősködött, és én óhatatlanul elképzeltem, ahogy Esterházy Péter egy A/5-ös írólap fölött görnyed, egyik kezében

tollal, másokban nagyítóval, és miniatűr betűket formáz, mint azok a különös művészek, akik rizsszemekre írnak vagy festenek.

Marhaságnak tartottam a dolgot – egy regény túl hosszú ahhoz, hogy akár a legparányibb betűkkel is felférjen egy szál papírra. Mikor évekkal később újra hallottam, rákerestem az interneten és a bekeretezett végeredmény láttán homlokomra csaptam, egy pillanat alatt összeállt a kép. Friss, naiv és őszinte, mély és magas, lényegre törő és millió értelmű gesztus, és épp amilyen egyszerű, olyannyira nagyszerű, bonyolult, felhangokkal teli műalkotás.

Esterházy jóval Ottlik halála után mesélt el részleteket Schäffer Erzsébetnek. „Valami komoly ajándékot akartam adni Ottliknak a hetvenedik születésnapjára. Biztosra akartam menni. Gitta nevét egyszer leírtam ezerszer egy kicsi papírra, ajándéknak. Ezért tudtam, hogy ha egymásra írok szöveget, az szép rajzolatot ad.”

matematikus agy

A Mozgó Világ egész számot szentel a hétikszes Ottlik születésnapjára, a lap hasábjain kiváló írók éltetik az ünnepeltet. A folyóirat *Egy készülő objekt fázisképei* címen lehoz egy fotósorozatot is, a

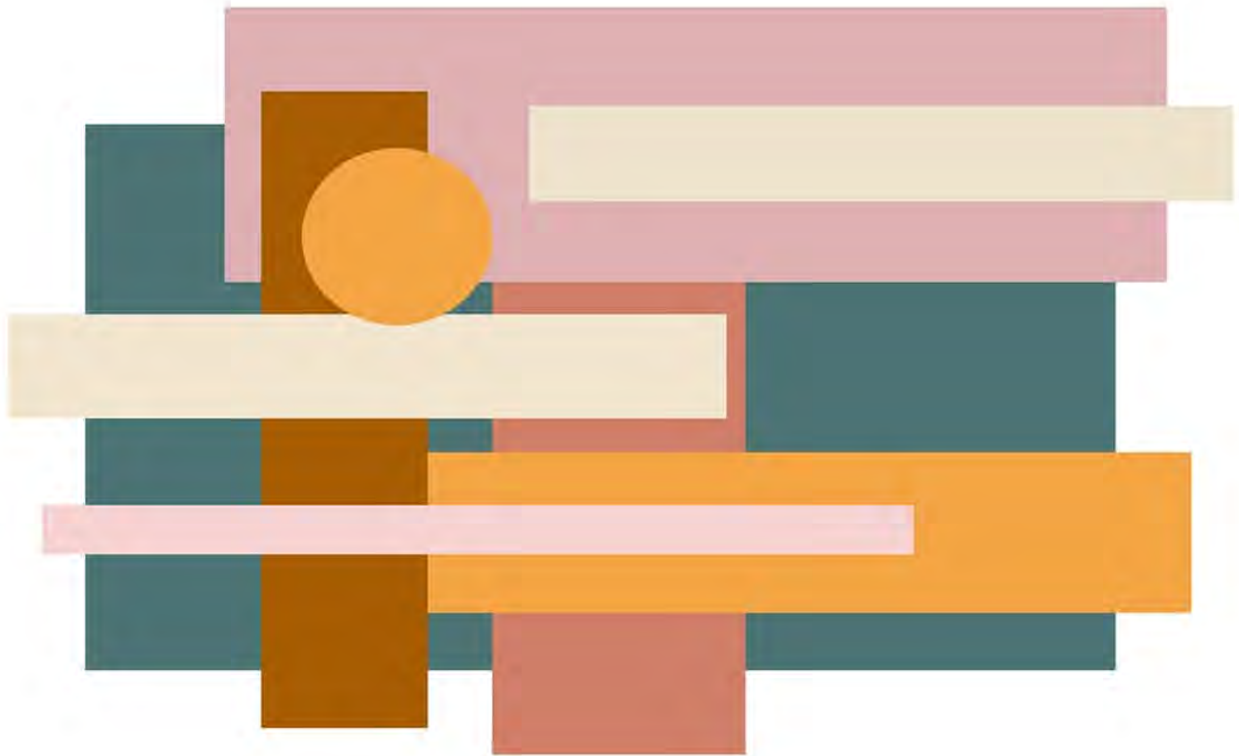
képek bepillantást engednek EP másoló-alkotó munkájának különböző szakaszaiba. A kulisszák mögött béméskodva belém hasít egy gondolat, és árnyék vetül a műre, nem is tudok többé ugyanúgy nézni rá, a korábbi jelzők némelyike is kibicsaklik, mert a papírlap által sugárzott ösztönös, spontán sziporkázásra rátelepszik a matematikus agy hideg számítása: a professzionális fotográfus stációnkénti jelenléte – számomra legalábbis – megtöri a varázst. Túlságosan kiábrándító a tudat, hogy Esterházy előre kifundálta és következetesen végigvitte az alkotó folyamat dokumentációját, bizvást bízva, hogy az hamarosan meghálálja magát.

Egy másik ilyen később kapóra jövő, útközben hátrahagyott jelzőkavicsnak tűnik a felesége, Gitta megjegyzésének elraktározása, amit ugyanabban az interjúban idéz fel: „Az elején csak keveset, reggelenként egy órát másoltam, mint valami szerzetes, Gitta mondta is, imádkozás helyett.” Érdekes, hogy Esterházy hajdan feleségének épp eme imádkozós analógiáját sütötte el nagyközönség előtt is, a Magyar Televízió Stúdió

'82 című kulturális műsorának Ottlikot köszöntő adásában: „... kezdetben inkább fényűző, elegáns dolognak terveződött: reggel egy órát, meg este egy órát, és ez így összefogja majd a napot, mintha imádkoznák, vagy anyagelvűeknek, mintha kocognák.” De miféle ember kiabálja világgá imádságát?! Illetve miféle imát kiabálunk világgá, és mi okból? Érdeemes emlékeztetni, hogy 1982-ben járunk, és egy olyan televíziós műsorról van szó, ami köztudottan nem kizárólag (túrt és) támogatott művészeket hagyott szóhoz jutni. Szerintem Esterházy a képernyőn egy nem túl elegáns retorikai fogással két csoportra osztotta a társadalmat, istenhívókra és materialistákra, vagyis kimondatlanul is ellenzékiekre és a kommunista rendszer támogatóira, és egyúttal világgá is kiabálta saját ellenzékiességét. Ezzel feltehetően olyanok figyelmét is magára vonta, akik korábban azt sem tudták, ki ő, és bár bizonyára szerzett magának új ellenségeket, valószínűleg mindre akadt tucatnyi új olvasó.

Az *Iskola a határon* átírat végül sokkal inkább szól EP-ről, mint a felköszöntött Ottlikról, elhíresül és Esterházy Péter – remek önmenedzser, lehetne mondani és érteni akár a szó pejoratív értelmében is – ellopja a show-t.

Nem nagyon tudok mit kezdeni zavarommal, amikor rajtakapom a mestert valamin, ami amúgy is köztudott, és amit ő maga sem takargatott soha, nevezetesen, hogy lám, ő is csak ember.

És ha már itt tartunk, szintén a Schäffer-interjúban vallja meg, hogy a három hónap alatt, míg másolta a regényt, annyira hozzánőtt az a rajzlap, hogy majdnem egy szitanyomatot adott Ottliknak. „De nem lett elég jó, és akkor elszégyelltem magam, hogy milyen kisstílusú alak vagyok. Berámáztattam az eredetit és fölvittem Ottliknak. Drámai találkozás volt.” Azt sem titkolja, hogy „Olyan szoros volt a kötelék köztem meg a Mű között, hogy amikor Ottlik meghalt, az első gondolatom nem a fájdalom és a gyász volt, hanem hogy megszerezsem a képet. Meg is kaptam. És örülök, hogy nálam van.”

Ezek olyan jellegű kinyomozhatatlan érzelmek, amelyeket nyugodtan és könnyedén titokban tarthatott volna, mégsem tette, helyette vallott esendőségeiről.

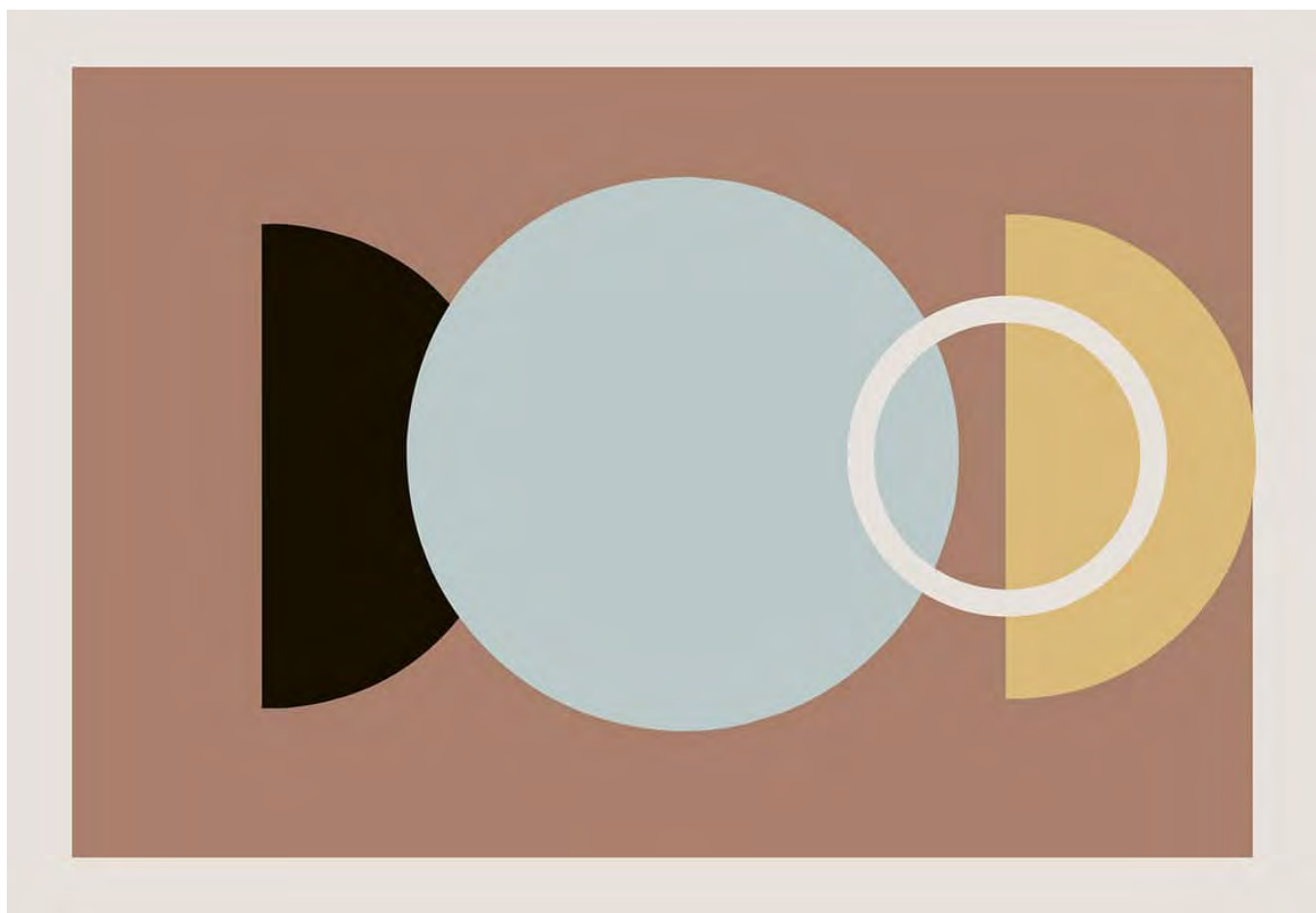
Szívesen hallgatnék több ilyen emberi vallomást közéleti szereplők szájából, táboroktól, oldalaktól, szakmáktól függetlenül. Nem túl életszerű óhaj, pedig sokat okulhatnánk magunk és egymás hibáiból, és valamivel könnyebb lenne belátóbbnak, megbocsájtóbbnak lenni.

illusztris névsor

Hogy hasonlóan ügyes, de kifejezetten a szakmának szóló invenciózus piár-fogásként is lehet értelmezni a *Bevezetés a szépirodalomba* ciklus összegző kötetének végére illesztett terjedelmes névlistát. Esterházy itt sorolja fel az alkotókat, akiktől szó szerinti vagy torzított formában idézetet emelt át. Öt sorkizárt oldalon tart a néváradat, hazai és külföldi, élő és elhunyt alkotók nevei követik egymást abc-sorrendben, és végül ezernél is több személyt sorol fel, amitől az embernek az az érzése támad, hogy valójában nem illusztris névsort, hanem valami radikális szabad verset lapozgat, és kezdi keresni a poént. De nincsenek kereszthivatkozások, tehát nem lehet csak úgy kipörgetni és rámutatni adott szerzőhöz tartozó releváns szakaszra/szakaszokra. És a hazai kortársak (1986-ot írunk) olyan bő listája ez, hogy talán rövidebb lett volna azt a pár nevet leírni, akik a felsorolásból kimaradnak. Vagyis az akkoriban még élő kortársak jelentős hányada jó okkal lapozhatta kíváncsi izgalommal a vaskos kötetet, függetlenül attól, hogy annak egyes írásai évekkorábban megjelentek. Nem biztos, hogy mindannyian megtalálták, mi került átvételre tőlük szó szerint vagy torzított formában – megeshet, hogy többektől csupán egy „és” vagy „majdnem” – mégis kétlem, hogy emiatt sokan megharagudtak volna Esterházyra. Épp ellenkezőleg, hisz kinek ne legyezgetné a hiúságát, ha neve olyan óriásokéval szerepel együtt, mint Shakespeare, Goethe, Hölderlin, Flaubert, Rimbaud, Huxley, Karinthy, Szerb, Kosztolányi, Örkény, méghozzá egy monumentális, és címében is nagy jelentőséget sugalló kötet hivatkozásaként? Gesztusával Esterházy vélhetően számos kortársnál automatikusan elérte, hogy immár irigység nélkül, óvó tekintettel figyelje pályája alakulását, és őszintén bízson további sikereiben, abban, hogy hosszú távon igazolja az élet, jelentős íróval van dolgunk. Erre egyébként minden esély meg is volt, a csupán 36 éves Esterházy ekkorra már jó néhány művet letett az asztalra. Gyakran pedig már a támogatásnak az a speciális formája is bőven elegendő, ha bizonyos élethelyzetekben nem gáncsolják el az embert.

Esterházy ősei adott történelmi szituációkban emberek tömegeit fanatizálták, akkoriban ez azt jelentette, hogy jelentős csapatokat tudtak életre-halálra maguk mögé állítani. Esterházy Péter teljesítménye sem kisebb. Különösen, ha

belegondolunk, hogy történelmi csapásaink sem tudták egyesíteni az irodalmi élet szereplőit közös cél érdekében. Esterházy befogad, és eléri, hogy egymással homlokegyenest eltérő személyiségű, értékrendű és ízlésű emberek valami kapcsán egyetértsenek, igaz, ez nem valami fennkölt és összetett közös érdeknek kedvezett, hanem leginkább EP karrierjének. Esterházy mint közös nevező, vagy ha tetszik, legnagyobb közös osztó?

Fontosnak tartom, hogy ő senki fejébe sem szorított pisztolyt, sőt, listája komolyan nem vehetőségét egyáltalán nem rejtette véka alá: egyik kedvencem a kötet 542. oldalán szereplő Evelyn Waugh-idézet, amely mögött közvetlenül – tehát már a törzsszövegben – akkurátusan feltüntetésre került a szerző neve zárójelben:

*Én nem én vagyok:
te sem vagy ő
ő nem ezek*

(Evelyn Waugh)

De meglepő módon a – *Brideshead Revisited* című regényből származó – idézet ellenére Evelyn Waugh neve az utolsó oldalak névorgiájából kimaradt. Vajon miért? EP tekintettel volt az akkor már két évtizede megboldogult Waugh mélységes katolicizmusára?! Vagy más oka lehetett?

Ugyanez a mondat egyébként további meglepetést is tartogat. A *Brideshead Revisited* című regényt *Utolsó látogatás* címen eredetileg épp Ottlik fordította. Úgy képzelem, egy tikkasztó nyári napon valahol a Krisztinaváros egyik polgári lakásában ebéd utáni sziesztahoz készül az idős Ottlik. Kedvenc foteljébe telepszik, ami mellett kis asztalkán el- és újraolvasásra várakozó könyvek sorakoznak. Ottlik hosszú, elegáns ujjait futtatja a kötetek gerincein, különösebb cél nélkül babrál, már tudja, hogy ebből nem lesz igazi olvasás, inkább szendergés, méghozzá hamarosan, mégis, valamit addig jó lesz olvasni, a szórakozás kényszere nélkül – szórakozottan. Választása a *Bevezetésre* esik, jó vastag könyv, alvás közben bele lehet kapaszkodni, ölébe veszi, belelapoz.

milyen jókedélyű mindig

Pörgeti a lapokat, itt-ott beleolvas, de ezek a darabok persze nem állnak össze értelmes egészé. Ottlik Esterházyra gondol, az ifjú, feltörekvő titánra, és arra, hogy milyen

jókedélyű mindig ez a fiú, legalábbis látszólag olyan boldogsággal árasztja a fényt, mint egy bolond koldus, isten tartsa meg szokását ebben a mai világban, ha már így kibabrált szegény gyerekekkel a világtörténelem, gondolja Ottlik, miközben az ebédre elfogyasztott remek halászlére emlékezteti egy kellemes böffenés. Ottlik pillái elnehezülnek, már alig lát ki alóluk, de akkor álom és ébrenlét határán a kezében tartott Esterházy-könyvben megpillantja Evelyn Waugh nevét. Ottlik téren és időn keresztül lebegve 1947 nyarán találja magát, ott ül a Genfi Magyar Tájékoztató Könyvtár kis kertjében, és ifjonti lendülettel fordítja Evelyn Waugh *Brideshead Revisited* című regényét, közben az emeleten nyitott ablak mellett a Végh-kvartett gyakorol. Varázslatos, pehelysúlyú hónapok Svájcban, aztán Rómában, távol a gödöllői száműzetés megszégyenítő unalmától.

Mégsem a valóság, hanem Waugh mesterművének társasága volt, ami akkoriban egészen magába szippantotta, a regény világának bűvöletében élte nappalait és éjszakáit, közben rengeteget tanult is a regényből, főleg a szerkezetből, de lám, a lényeg, hogy még most is otthon érzi magát a Brideshead kastély parkjában a csendesen zubogó szökőkút indigó-ezüst párájában.

Ahelyett, hogy átadná magát az álomnak, kedve szottyan megmártózni a szeretett szövegben, kinyitja szemét és keresi, mit emelt át Esterházy.

Waugh nem írt verseket, így Ottlik már formájából könnyen felismeri az idézetet, ez csak a Brideshead kötet mottója lehet, gondolja, és hogy Esterházy nem is rég ugyanezt használta a mihez is, ja igen, Gothár Péter *Idő van* című filmjének elejére illesztette. Eredetiben „I am not I: thou art not he or she: they are not they.” És Ottlikban felrémlik, hajdanában mennyit vacakolt ezzel a három tagból álló gondolattal, kénytelen volt újra és újra visszatérni hozzá, mert épp millió értelműsége miatt érthetetlen – a tökéletes fordítást elérni nem, legfeljebb megközelíteni lehet.

nem hagyományos mottó

Annak idején Ottlik ennek reményében választotta a szerinte legmegfelelőbb megoldást. Tudta, hogy nem hagyományos mottóval van dolga, hanem Waugh előljáró

figyelmeztetésével, ami vélhetően arra hívta fel az olvasó figyelmét, hogy ne keverje össze személyét a regény mesélőjével. Hány ezer, sőt talán millió ehhez hasonló döntést kellett meghoznia fordítóként, gondolja magában Ottlik, miközben annyi év után most újraolvassa a mondatot magyarul, és akkor a könyvet teljes erőből az asztalra csapja. Micsoda arcátlanság, fut át agyán a gondolat, és hogy azonnal felhívja Esterházyt és felelősségre vonja, mert micsoda értelmetlen baromság az, hogy „... ő nem ezek”?! Az ő fordításában ugyanis a mondat így szól:

Én nem én vagyok:

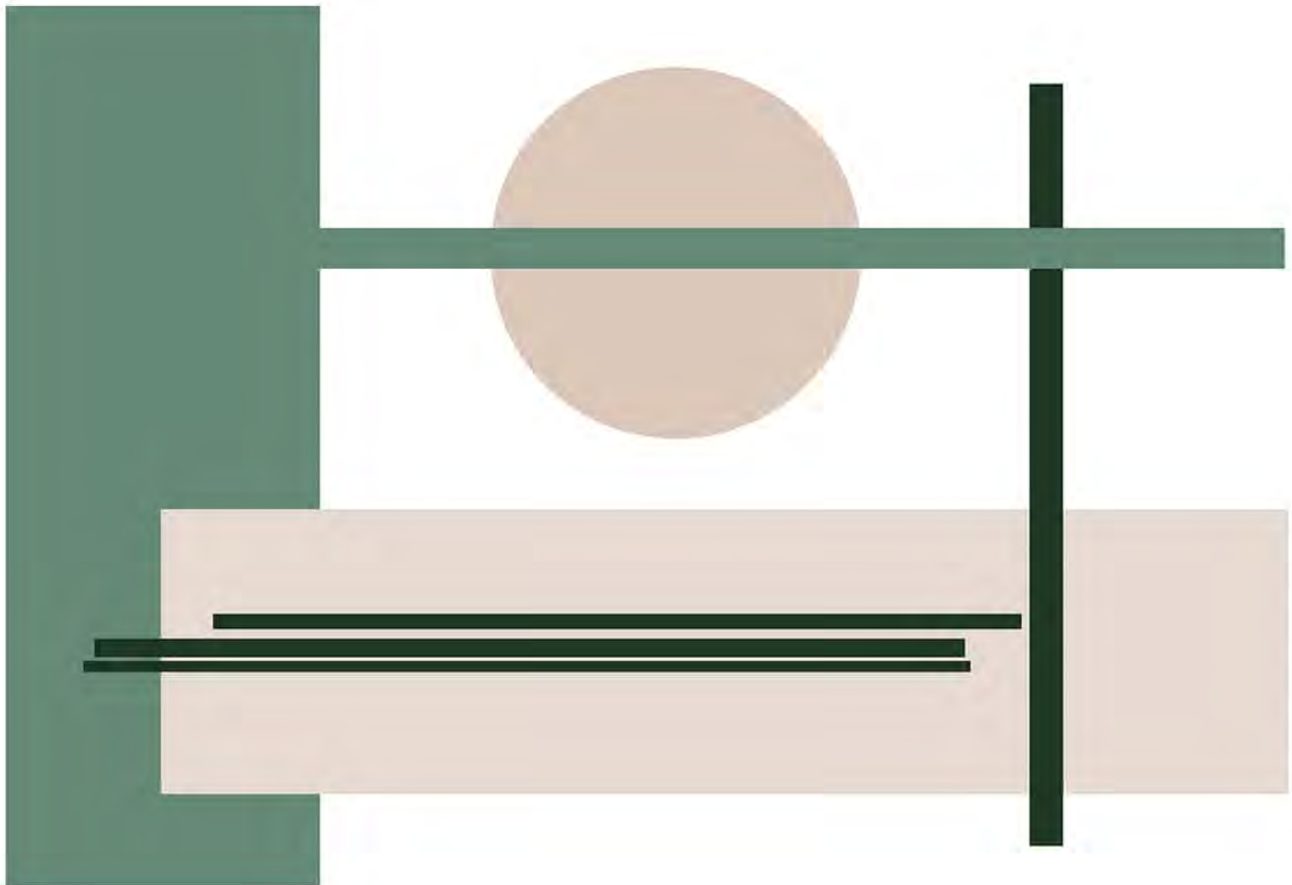
te sem vagy ő

ők sem ezek

Már nyúl a kisasztalon álló telefonért, közben nyelvén számon kérő szavak rendeződnek csatasorba, hogy micsoda perverz fricska ez már megint, fiacskám, egy szimbolikus apagyilkosság nem volt elég azzal a papírossal?! És egyébként is micsoda renyheség egy forgatókönyvet bemásolni egy regénybe?

Vagy, tolul most Ottlik agyába a keserű gondolat, lehet, hogy Esterházy valaki más fordítását használta? Ez a hibánál is rosszabbul esne, soha nem bocsátana meg, ezt meg is fogja mondani, mert az *Utolsó látogatás* több, mint a *Brideshead Revisited* fordítása, ezt Esterházynak is tudnia kell, valójában a könyv magyar nyelvű újratemtése. Ekkor eszébe jut, hogy Esterházy telefonszáma abban a noteszben van, ami az előszobában lógó tweedje zsebében lapul. Nekirugaszkodik, hogy felálljon a fotelból, közben, mint mostanság hasonló helyzetekben oly gyakran, hajdani atlétikai sikereire gondol. És ha már felállt, mindenekelőtt fellapozza a *Bridesheadet* angolul és aztán magyarul. Kissé meglepődik, mert már nem emlékezett, hogy a Franklin-társulat féle eredeti verzióban nem szerepelt az ominózus szerzői jegyzet, de mindegy is, mert Rákosiék a legtöbb példányt úgyis bezúzták már a nyomdából jövet. Esterházy valószínűleg az 1973-as Magvető kiadást olvasta, és – öregség ide

vagy oda – a szerzői mottó kapcsán pontosan emlékezett. Néhány perc múlva már ismét a fotelban ül, keze ügyében a notesz a telefonszámmal, a *Bevezetés*, a Waugh-regény angolul és magyarul, mindezek a megfelelő oldalon kinyitva. Felemeli a telefont és tárcsázza Esterházyékát. Kicsöng. Míg vár, hátralapoz a hosszú névsorhoz. Feltett szándéka, hogy határozottan megkéri Pétert, a további kiadásokból húzza ki a nevét. Lesz itt meglepetés, gondolja magában, de akkor meg észreveszi, hogy Evelyn Waugh neve nem szerepel a hátsó névsorban. Merőben új konstelláció, gondolja, és hogy ennek átgondolásához kellene egy kis idő, épp le akarja tenni, hogy megfontolja a dolgot, de Gitta csengő hangon szól a telefonba. Ottlik zavarban van, majdnem lecsapja a kagylót, ami persze otrombaság volna, hát bemondja nevét és kérdi, Péter otthon van-e. Persze, mindjárt adom, jön a válasz, Ottlik pedig maximális sebességre kapcsolja matematikus agyát, hogy most akkor vajon mire is akart Esterházy kilyukadni ezzel az egész Waugh-mottó históriával?! És ő maga vajon mire akar? Számon kérni a lázadást egy lázadón? Egy újtón az újtást? Sőt, a lázadók és újtók gyakran öncélúak, de Péter esetében, mintha másról lenne szó. Szóval találóbbranalógia lenne az, hogy ő most mintha Edisonon nem is a villanykörtét akarná számon kérni, hanem egyenesen az elektromosság törvényszerűségeit.

Ez bizony dőre hőbörgés lenne, gondolja Ottlik, közben a háttérben hallja Gitta hangját, aztán Péter bosszús morgását, bizonyára éppen írás közben van, ő bezzeg nem lusta, ebben a rohadt hőségben is dolgozik, gondolja Ottlik, és akkor két végtelenül hosszú, néma pillanat közti időhézagban rájön, hogy a választ saját magának kell megtalálnia, mert az örökké mosolyra álló szájú ifjú Esterházy soha nem fogja elmondani neki, hisz ez a mottó-talány valójában invitáció egy titkos heccre, egy személyes házi feladat Esterházy Pétertől, ha tetszik, ajándékba. Hogy ha ő mégis rákérdezne a dologra, Esterházy legfeljebb elütné az egészet egy poénnal, vagy ha nincs formában, elnézést kérően hivatkozna saját slendriánságára.

– Szervusz, Cipi bácsi! – mondja Esterházy a telefon túlsó végén. Beszélgettek kicsit. Ottlik nem hozta szóba a Waugh-idézetet, viszont később hetekig dolgozott házi feladatán a lehetséges válaszokat keresve. Eszével azt tartotta a legvalószínűbb magyarázatnak, hogy valami gellert kapott, illetve csakugyan merő léhaság történt.

Mégis közelebb állt a szívéhez az a verzió, hogy Esterházy rafinált lövőcsellel épp azért nem tüntette fel Waugh-t a hátsó névsorban, mert a mottót egy torzított formában átemelt Ottlik-idézetnek minősítette.

Hogy az vesse rá az első követ, aki büntelen közületek.

Hogy a rendszerváltás környékén a Magyar Írószövetségnek volt egy igen érdekes könyvsorozat terve. Az egyes kötetekben egy-egy kortárs írónk egy-egy klasszikusunk életművéből válogatott volna szabadon, összekötő szövegekkel látva el azokat. Ugyanaz az Esterházy Péter, aki saját írásaiban tulajdonképpen mellőzte a megjelenítést, épp az erőteljes képiség nagymesterét, Mikszáth Kálmánt választotta. Hogy ez a Mikszáth mennyire lett volna összekombinálva a *Termelési regényben* korábban megénekelt Mikszáth Kálmánnal, az ivócimborával, már nem derül ki soha, mert a könyvsorozat nem valósult meg.

családi érintettsége révén

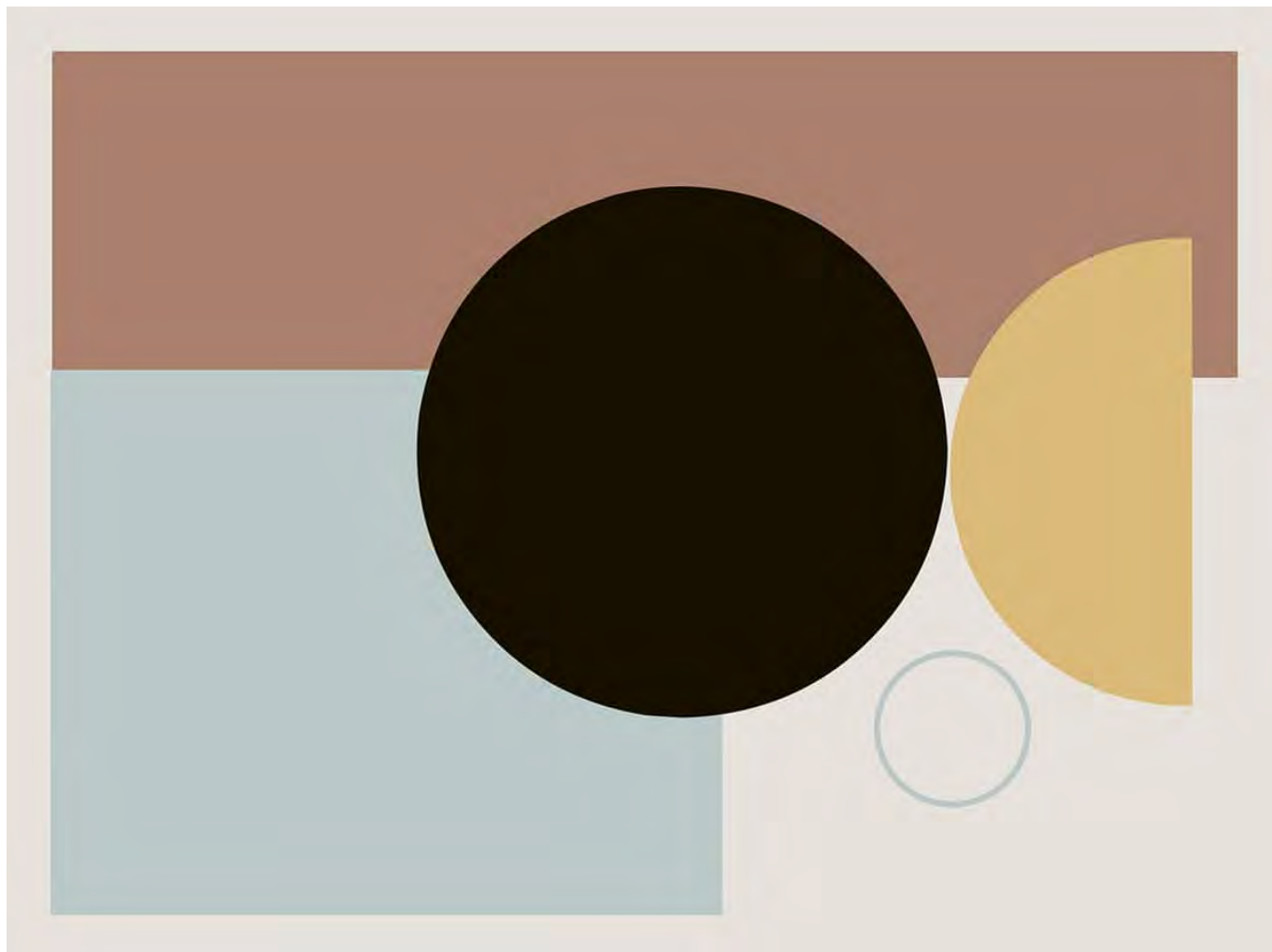
Pedig Esterházy fejében már nyilván kezdett összeállni valami koncepció, és biztosra vehetjük, hogy végül formabontó kötet született volna. Azt sem zárom ki,

illetve nagyon is megérteném, ha EP a nagy előd műveihez saját családi érintettsége révén kapcsolódott volna, méghozzá Mikszáth viszonylag két korai írása, a *Herczeg Eszterházy Miklós kalandjai szárazon és vízen*, és a *Herczeg Eszterházy Miklós további kalandjai* című regényein keresztül. Tehát még az is lehetséges, hogy EP füstbement könyvterve csírázott tovább kacskaringósan és nőtt végül *Harmonia Caelestisszé*.

Hogy valakit már életében EP-ként emlegessenek, az nagyobb brahi, mint a gróf úr.

Hogy milyen szerencsés volt ez az EP, aranykorban élt, nem úgy, mint apja és nagyapjai és talán fiai, lányai sem, akiknek méltatlan kompromisszumokat kellett (kell?) kötniük stb., de ez persze szintén nem igaz, őt is megnyomorította apja nyomora.

Hogy az eredeti valóság, a *Harmonia Caelestis*ben is szereplő narratíva alapján a kilakoltatott, kisémmizett, lehetőségeitől megfosztott apa emelt fővel cipelte nehéz sorsát, így aztán tökéletlenségei, alkoholizmusa, kimaradásai, felsejlő nőügyei fájdalmat okoztak ugyan családjának, de valamelyest mégis az empátia puha anyagába voltak csomagolva és közvetlenül nem ütöttek vissza rá. Az új valóság, a *Javított kiadás*ban megjelenő narratíva azonban olyan kontrasztos, ami megsemmisíti a régit: a kilakoltatott, kisémmizett, lehetőségeitől megfosztott apát sikeresen beszervezték III/III-as ügynöknek, és az apa éveken át jelentett is. Tökéletlenségei, alkoholizmusa, kimaradásai, felsejlő nőügyei immár aktív ügynöki tevékenységéből indulnak ki és térnek vissza. Azt hiszem, EP-t elsősorban nem apja ügynök volta rázta meg, hisz ez a problémának történelmi korra jellemző konkrét megjelenési formája. Szélsőséges esetben EP még büszke is lehetett volna apjára, ha akár ÁVO-s lett volna, amennyiben közben nem vezeti meg a gyerekeit – akkor nem érte volna csalódás, legalábbis nem érezte volna becsapottnak magát. EP-nek sokkal inkább fájhatott a tény, hogy apja kettős életet élt, hogy homlokegyenest más szellemben élt, mint ami szerint fiait nevelte.

Hogy EP rettenetesen szimpatikus ember volt, kisugárzással, bájjal, keccsel satöbbi.

Hogy korát jócskán megelőzve már 1979-ben úgy zárja könyvét, a *Termelési-regényt*, ahogyan az internet korában is csak késve vált szokássá: az alkotó a tartalom végéhez érve közvetlenül a hallgatósághoz szól, de ezúttal nem kinyilatkoztat, hanem bevon, sőt szinte vallomást intéz, melyben kifejezi az olvasó véleményének megismerése iránti vágyát, és végső soron párbeszédet kezdeményez.

Hogy mintha EP ösztönösen, már tegnap tudta, látta volna előre, hogy egy írónak manapság már nem elég jól írnia, el(ő) is kell tudni adni, amit ír. Sokunknak ez nem megy, illetve csak az írás rovására. Arról nem is beszélve, hogy az írás sem mindig megy. Ő bezzeg mintha mindent játszi könnyedséggel tett volna, magától értetődő,

mégis kivagyiság nélküli eleganciával dobta az asztalra a *Harmonia Caelestist*, és minden mást, ami persze megint nem igaz, nagyon is megszenvedett vele és mindennel, sokat és keményen dolgozott.

Hogy miért nem írt soha gyerekeknek? Nem futotta óriási képzeletéből, játékosságából? Nem volt hozzá ambíciója, kedve, alkata? Ilyen értelemben már önző volt? Nem ment neki, ahogy bevallottan a szokványos bestseller írás sem? Vajon megpróbálkozott vele? Jobban belegondolva viszont, egész életében gyerekeknek írt, csak épp idősebb gyerekeknek.

Hogy fiatal író korában állítólag elparavánozta magát íróasztalával a család egyszobás lakásának közepén, és a gyerekei nem zavarhatták alkotás közben, és mikor én ezt meghallottam, az volt az első gondolatom, hogy micsoda paraszt ez az Esterházy! Persze akkoriban még egyetlen sorát sem olvastam, no meg gyerekeim sem voltak.

Hogy sokáig úgy hittem, rokonsági kapcsolatban van egy másik nagy sörényessel, Joe Esterhazzal, hogy bizonyára unokatestvérek, vagy valami ilyesmi. Körülbelül úgy tippeltem, hogy két tinédzser író nem fért meg egy családban, ezért pénzfeldobással eldöntötték, melyikük hagyja abba, és a kis Esterházy József vesztett, de mint hamarosan kiderült, az írást az ember nem tudja csak úgy abbahagyni, legfeljebb nem írni vagy nem publikálni lehet, szóval József bejelentette Péternek, hogy a fogadásukat tiszteletben tartja, de átnyergel a forgatókönyv-írásra, Péter felpillantott spirálfüzetéből, látta, hogy a másik komolyan gondolja, volt is némi lelkipurdalása az elcsalt pénzfeldobás miatt. Nyilván ő sem tudná abbahagyni, és Józsi sem tehetségtelen, úgyhogy beleegyezően megvonta a vállát, és várta, hogy a másik lelépjen végre, mert szeretett volna visszatérni kéziratához, de József csak állt ott sután a nagy vállával, így Péter lemászott az emeletes ágyról, és akkor meglapogatták egymást, egy perccel később József már ki is vándorolt Amerikába, ahol Joe Esterhaz néven befutott mint forgatókönyvíró.

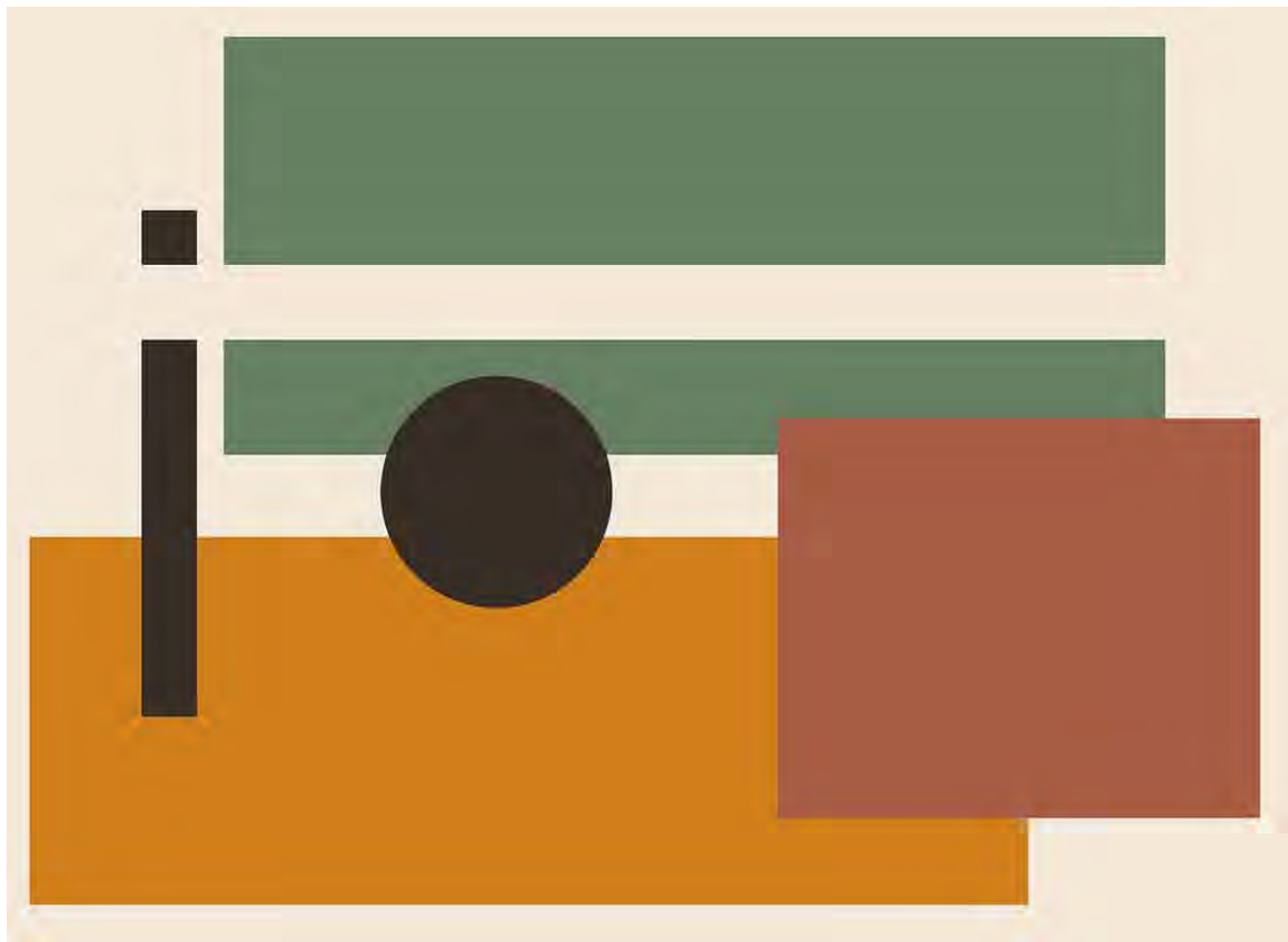
közös téma

Ez persze csak az én képzeletemben történt így, a valóságban nem voltak rokonok, és valószínűleg az életben nem találkoztak. Pedig szerintem akadt volna közös témájuk, ilyen

is, olyan is, sőt még amolyan is, például Joe Esterhaz 45 évesen tudta meg, hogy az ő apja meg a nyilasokkal kollaborált, állítólag nem is bocsátott meg neki emiatt az öreg haláláig.

Hogy minden a forma, szúrja be itt is, ott is Esterházy, teljesen összezavarva engem. Pedig azt hiszem, ezt nem egészen gondolta komolyan, illetve nem minden esetben, és nem így csupaszon, ahogyan azt sem, hogy „ha írás közben egy gondolatom támad, fölugrok, és addig járkálok, míg el nem felejttem, és akkor folytathatom a munkát”.

Esterházy önfeledten lubickol a fikció nyújtotta szabadságban, összemossa a valóságot a kitalálttal, aztán az egészet szemünk láttára fordítja fonákjára, és közben röhög, képtelenség lenne kimazsoláznia, meddig tart az író, hol kezdődik a narrátor. Kivétel ez alól a *Hasnyálmirigynapló* és a *Javított kiadás* – ezekben író és narrátor csakugyan egy és ugyanaz a személy. Utóbbiban jegyzetelő embernek írja le magát, olyan valakinek, aki tollat, papírt tart az éjjeliszekrényen: meg akarja jegyezni felhasználható gondolatait, érzéseit, mindent rögzíteni, amit érdemes. Ez látszólag összeegyeztethetetlen az írás közben fölugráló, gondolatokat járkálással feledni igyekvő íróval. Pedig mindössze azon múlik, hogyan definiáljuk a gondolatot. Mondatát talán úgy kellene értelmezni, hogy ha eszébe jutott egy önmagában álló, szavak nélküli pőre gondolat, akkor igyekezett nem foglalkozni vele. De vajon hányszor fordult ez elő? Egyszer minimum. Az is lehet, egyszer az a gondolata támadt, hogy ha írás közben egy gondolata támad, fölugrik, és addig járkál, míg el nem felejt, és akkor folytatja a munkát, és akkor ez annyira megtetszett neki, hogy gyorsan le is írta.

Hogy a *Harmonia Caelestis*ben elhelyezett lehúzó mondatát a blódliről első olvasatra személyes inzultusnak éreztem. Fájt, csípett, védtelennek éreztem magam. Micsoda, hogy éppen ő?! Aztán a bekezdést újraolvasva megnyugodtam, hogy csak elkeveredtem a generációk rengetegében, az ominózus mondat végképp nem privát véleményét tükrözi, még csak valamelyik apja szájába sem adta, legfeljebb közvetve, sőt többszörösen közvetve.

Könnyű őt félreérteni – szinte kötelező. Nem tudom mi a jobb, tisztázni a félreértéseket vagy hagyni őket a fenébe. Talán érdemes az összes lehetséges és nem lehetséges jelentést kirakni az asztalra.

Hogy mennyire félreértelmezték néhány gondolatát, arra talán legjobb példa a *Termelési-regény*ből származik, és általában úgy szoktam visszahallani, hogy *egy bizonyos szint fölött nem megyünk egy bizonyos szint alá*. Ütős kis bonmot, gyakran

idézük, általában széles, tudálékos vigyorral, csak kár, hogy a szerző forogna a sírjában, már ha nem EP volna.

A szöveg ugyanis így szól: „(...) – bizonyos szint fölött nem süllyednék bizonyos szint alá (...)”.

Az igecserén most nem rugóznék, a többes számra váltáson is csak annyiban, hogy a mondatot egy általánosan elfogadandó ökölszabály-igazság irányába csalja, míg az eredeti szöveg feltételes módban van, amitől eleve kevésbé vérmes és határozott az alapállítás.

A jól látható pontatlanságnál szerintem bosszantóbb a kontextus mellőzése, aminek egyenes következménye a jelentés kifacsarodása. Merthogy mihez is van hozzáláncolva az a feltételes mód? Vagyis miféle feltételnek kellene teljesülnie, hogy az állítás megvalósuljon? „(...) Ha én főnök lennék – bizonyos szint fölött nem süllyednék bizonyos szint alá (...)”

És EP millió olyan dolgot felsorol, amit egy rossz jellemű főnök elkövethet: túlkapások, pitiáner bosszúk és megtorlások, mérhetetlen arrogancia, egoizmus satöbbi.

Az író az átlag ember nevében (vagyis azok nevében, akik nem főnökök) figuráz ki szatirikusan bizonyos főnök típust.

A „(...) – bizonyos szint fölött nem süllyednék bizonyos szint alá (...)” tehát az ellenkezőjét jelenti, mint amilyen jelentéssel idézni szokták. A valódi üzenet szerint EP vállaltan hajlandó bármilyen szint alá süllyedni, függetlenül saját szintjétől, például szóba áll, sőt emberszámba veszi azokat is, akik a társadalom peremén, vagy inkább azon kívül élnek-halnak.

újabb csavar

De ez idáig még mindig csak egy erkölcsi tanmese, prédikáció volna a szószékről, ha mégoly vicces köntösben is, ha EP nem megy tovább, és nem látja el újabb csavarral a szövegét. Az írás valódi kerete ugyanis nem az időről időre felbukkanó Ha én főnök lennék, hanem Weöres Sándor *Ha a világ rigó lenne* című

verse, ami ismételten elemeli a jelentést: EP jelzi, hogy talán létezhet olyan párhuzamos univerzum, ahol ő valóban pontosan olyan kiállhatatlan főnökké lenne, mint szatírja abszurd, kigúnyolt főnöke, és ez a vallomás már a végtelen empátiát, megértést, másokhoz odafordulást, a mások feletti ítélezés elutasítását hirdeti.

Hogy Esterházy tizennyolc éves kora óta rendben tartja jegyzeteit, levelezését, műveit, minden dossziékba rendezve, évszámmal ellátva satöbbi. Mint aki eleve az örökkévalóságra készül, tudja, biztos benne, hogy máshogy nem is lehet, akkor sem, ha lehetne, például minden bizonnyal be tudta volna magát küzdeni valami egész épkezláb focicsapatba, tehetsége, kitartása, fizikuma állítólag volt hozzá. Ilyesmi elcsábulások, bizonytalanságok helyett tudatosan építette életművét, ráérezve a holnapra, alázatosan kiszolgálva olvasóját írásaival és személyével, akivel élményszámba ment a találkozás itthon és külföldön egyaránt. Egyensúlyozni spontán játékosság és a hideg fejjel alaposan kiszámított között, mindezt fent a magasban? Hogyan? Erre születni kell.

Esterházy magabiztosan játszott és élvezte, és ez látszott, érződött rajta, minden megnyilvánulásán. Ehhez is érzék kell. De ehhez nem kell tudni jól írni. Így Esterházy – történetesen – mintegy melleleg kiemelkedő író.

Hogy Esterházy megteremtette saját stílusát, ami óriási kunszt volt. A forma másolható, ötletei lophatók és stílusát viszonylag könnyű utánozni – de miért akarja valaki utánozni?!

Hogy pályája megtervezésekor olyan magasra srófolta a tétet, hogy talán nem is igen volt más választása, mint csakugyan befutni. A hetvenes évek nyilvános szárnypróbálgatásai után, publikáló szerzőként többé nem engedhette meg magának a luxust, hogy bukott írócskaként írja be magát családjá történetébe, és szégyenszemre kelljen visszakéredzkednie magát matematikusnak, hogy aztán élete végéig kárörömmel mutogathassanak rá az elvtársak: nézzétek csak, ott megy a bolond Esterházy, aki arisztokratikus göggyében elhitte magáról, hogy írónak született, és ezt megpróbálta velünk is bevetetni, de mi persze nem dőltünk be neki.

Ilyen kudarc esetén még egy öngyilkosság sem jelenthetett volna elegáns megoldást, hisz már bőven többgyermekes apa volt. Nem volt más lehetősége, mint valóban megcsinálni önmagát, és ő valamiféle kiteljesedett, fegyelmezett játékossgal

minden tőle telhetően megtett, hogy sikerüljön, hogy minden megnyilvánulása feledhetetlen és a lehetőségekhez mértén tökéletes legyen.

A céljához vezető utat képes volt bizonyos pontokon újratervezni. Saját bevallása szerint például sokáig nem vállalt felolvasásokat, mert – EP szavaival – mélyen megvetette a műfajt. Aztán valami mégis megváltozott, 80-ban megtört a jég, és első felolvasása rögtön Frankfurtban zajlott németül. Nyilván jó oka volt rá, hogy elvállalja. Rá is kapott a felolvasás ízére.

saját bűvkörébe vonva

Hogy irodalmi szöveg magas színvonalú felolvasása legbiztosabban képzett színész felkérésével érhető el, mert ritka az olyan szerző, aki igazán élvezetesen olvas fel.

Esterházy – ösztönösen-e, vagy gyakorlás révén – effajta ritka madárrá lett, felolvasásai valójában performanszá lényegültek. Nem is hagyta veszendőbe eme készségét sem, sőt idővel a technológia adta lehetőségek és a fogyasztói igények metszetében berobbanó hangoskönyv piacra is egyre-másra ő maga olvasta fel saját műveit, színészeket és szövegértelmezési félreértéseket spórolva meg, továbbá magabiztosan még inkább saját bűvkörébe vonva hallgatóságát, mintegy megsokszorozva önmagát, illetve tudatosan mindig tovább terebélyesítve az Esterházy-jelenség horizontját. Ráadásul mindezt a bravúrt olyan világban vitte véghez, ahol egyébként egyre kevesebb az olvasó. Sokan nem ismernék egyetlen munkáját sem, ha az a rengeteg felolvasása és előadása nem lenne elérhető az interneten.

Hogy az igazán jó bemondásoknak ára van – függetlenül attól, hogy az ember jópofaságból mondja vagy komolyan gondolja. És a parizernek is ára van, a boltban hiába mondja az ember fizetés helyett a pénztárosnőnek, hogy tetszik tudni, bőven lenne miből, hisz a fél ország a miénk volt, de én morálfilozófiai megfontolásból földet vissza nem vettem.

Egyébként komolyan kíváncsi lennék, hogy a rendszerváltást követő kárpótlási aranylázbán hány író, költő, matematikus, sínkopogató dobta volna félre hivatását, ha EP-hez hasonló helyzetben találja magát. Lehet próbálgatni mindenféle nevet, érdekes gondolkísérlet elképzelni a megváltozott életpályákat, midőn adott jeles figura a sors kínálta egyedülálló lehetőség kedvéért félrehajtja hivatását, hogy harsány, nyihaházó lóugrással röpjön visszaszerezni családjá hajdani mesés vagyonát. És ha túl vagyunk mások életének fiktív szimulációján, tanulságos lehet önmagunkon is lefuttatni a programot.

Vajon hányan lettünk volna olyan erősek, hogy EP-hez hasonló gesztust tegyünk erkölcsi meggyőződés vagy bármi egyéb megfontolásból? Nos, EP csakugyan lehúzta a vécén telitalálatos lottószelvényét, és aztán jó kedéllyel visszaült az íróasztalához dolgozni.

Pedig ok és ürügy neki is lett volna kéznél, kezdve azzal, hogy nyilván akkoriban is irtózatos kihívás volt Magyarországon négy gyereket nevelni abból a pénzből, amit magyar íróként keres az ember.

Hogy valamelyik díja kapcsán interjút készített vele Friderikusz Sándor – aki egyébként maga sem kevesebb tudatossággal találta ki, hozta létre és formálta mind tovább saját jelenségét –, és aktuális karakterének professzionális otrombaságával állt bele EP anyagi helyzetének feszegetésébe. Friderikusz némi manipulációval körülbelül azt próbálta sugallni: az ősz hajú nagy író, aki egyesek szerint csak azért nem levitál, mert úri jókedve nincsen rá, vajon megengedhetné-e már magának, hogy végre abbahagyja az írást és eztán eléledgeljen vidáman az eddig összehaknizott díjaiból? Esterházy meglepődik, de flottul reagál, Friderikusz azonban tovább üti a vasat, pontosan tudja, mikor és hogyan vágjon a másik szavába, gátlásoktól mentesen túr Esterházy pénztárcájába, és EP, ha zavarba nem is jön, megbillen, és ott bizonyos határok felsejlenek miközben – számomra legalábbis – még szimpatikusabbá válik. Rögtön a következő kérdésnél visszafizeti Friderikusznak a kölcsönt, de nem íróként teszi, az ízléstelen pózörtség volna, és valószínűleg fordítva sülne el, hanem egy imádnivaló nagypapa megkérdőjelezhetetlen pozíciójából oktatja ki a rutinos televíziós műsorvezetőt, méghozzá annak saját pályáján arról, hogyan kell kérdezni.

Hasonló esetről számol be *A szavak csodálatos életéből* című előadásában, pontosabban annak bővített leiratában, mert az előadásban ez nem szerepelt: „(Csak zárójelben jegyzem meg, hogy X – ahol X magyar prím szám –, aki többek közt éles nyelvű, gonoszkodó kolléga, azt a paródiát írta rólam, hogy sok rossz könyvet írtam, de egyetlen rossz mondatot sem. Hát ez tényleg jó mondat. Ezt is nekem köszönheti.)” Hiúság-e ez vagy önbecsülés? Kicsinyes bosszú? Szerintem egészséges önvédelem, annak kinyilatkoztatása, hogy ő is tud kellemetlen lenni, ha packáznak vele.

Hogy nem tudom róla elképzelni, valaha is olyan babérokra tört volna, ami túl nagy volt számára. Nem pipiskedett ott, ahol nem volt keresnivalója, nem ment el fingóversenyre beszarni. Nem kapott Nobelt, de nem hiszem, hogy zavarta volna, bár az sem, ha igen. Jól állt neki ez is, az is, bár talán jobb, hogy nem kapott, félő, hogy az élő legenda egyenesen intézménnyé vált volna. Amúgy nyilván nem vált volna, illetve ha mégis, akkor meg az is jól áll neki.

elveszi a kedvét

Hogy simán megeshetett volna, nincs érzéke az irodalomhoz. Hogy a *Fancsikó és Pintát* egy sor szerkesztő olyan rossznak ítéli, ami egy életre elveszi a kedvét az írástól. Egyébként mi a kisebbik rossz?

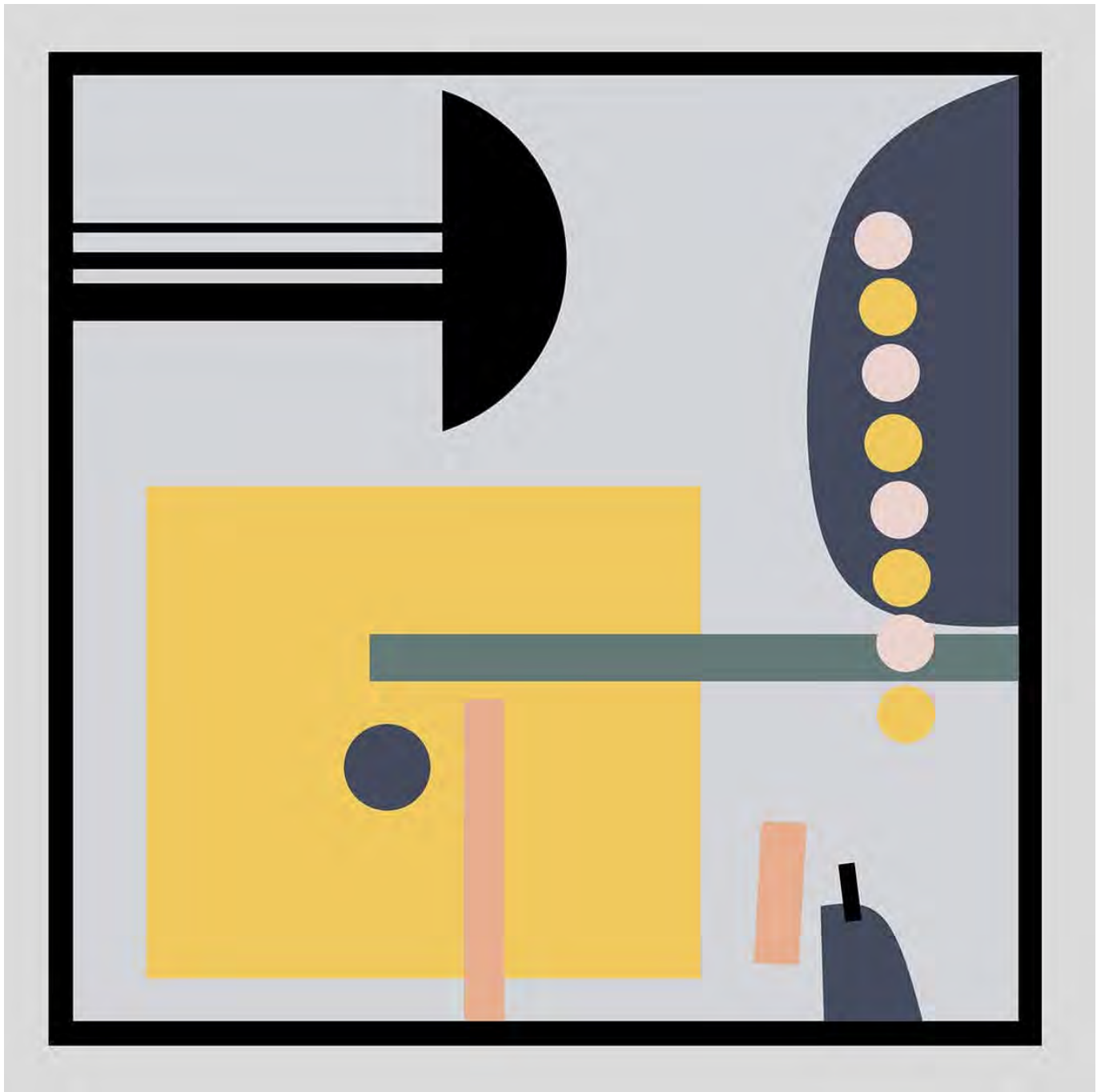
Tehetségtelenül folytatni az írást és elpazarolni egy életet, vagy leélni egy tartalmas életet írás nélkül, ezzel esetleg elpazarolva a tehetséget?

Hogy Esterházy nagyon sokáig a szüleiből élt, persze nem anyagi értelemben, és hogy azt hiszem, ezzel nagyon sokan vagyunk így, ha többnyire nem is igen vesszük észre.

Hogy Esterházynak megadott, hogy sokáig játsszon, sokáig verhetette csalánnal röhögve nem csak a sajátját, de mindenkiét, és még szerették is ezért. Aztán amikor kiderült édesapja [Édesapa. Édesapám. Papi. Papácska. Öreg. Faterkám. (Könny.)] miféle titkot rejtegetett, azt hiszem ő abba majdnem belehalt. Vagy bele is halt bizonyos értelemben azonnal. Aztán később meg tényleg, amennyiben valóban az a trauma okozta a betegséget, ami végzett vele, miként barátjának, Dés Lászlónak mondta.

Hogy istenhite vajon hányszor és mennyire ingott meg?

Hogy szörnyű végigvergődni vele a *Javított kiadáson*. Nem szeretem az önterápia jellegű írói köteteket, de Esterházynál még ez is más. És erről tényleg nem állíthatja a legelvetemültebb EP-gyűlölő sem, hogy megkomponálta volna, hogy aztán meglovagolja. Milyen szép és szörnyű, hogy közvetlenül élete főművének befejezése után, a HC után kapta élete pofonját.

Azt írja, ha korábban tudja meg, nem tudta volna megírni a könyveit, kilencvenes évekbeli cikkeit. Nem mondja ki, de tán nem lett volna képe hozzá. Kár lett volna. Persze, nem tudhatjuk, ő sem tudhatta, talán a sokk után az ifjú Esterházy kiátkozza apját, nagyapja nevében kitagadja a nemlétező örökségből, aztán néhány év múlva megrázza magát, és egész más irodalmat rittyent nekünk, magyaroknak. Játékosat, de másképp, vagy a fene tudja, tán belőle lett volna a jobboldal írófejedelme, akiről a mai napig nem tudunk semmit.

„A teringtét, de kibaszott furmányosok vagytok.”

szenved

Hogy milyen gyönyörű, ahogyan felesége, Gitta szájába adta saját apja iránti rajongását, azokban a napokban, amikor nem tudott mit kezdeni a helyzettel. „Ha, és mostanában mindig, szóba kerül a 'dolog', Gitta elsápad, elvörösödik, fizikailag elváltozik, úgy szenved. Annyira szerette, tisztelte apámnak – hát bizony: az integritását, a függetlenségét, a csöndes fölényét, a nagyságát és nagyvonalúságát. A férfiasságát. Meg engemet is szeretett benne.”

Esterházy nem volt az a szégyenlős fajta, a fenti szavakat ő maga is vállalta volna, de nem ezzel a zárással. Ugyanis abban benne van az is, hogy ő maga is kicsit az apja, tovább viszi az apa vélt és valós értékeit, viszont egy ilyen csomaggal a gyarlóságok is együtt jönnek, jöjjenek, tudatja Gitta által EP.

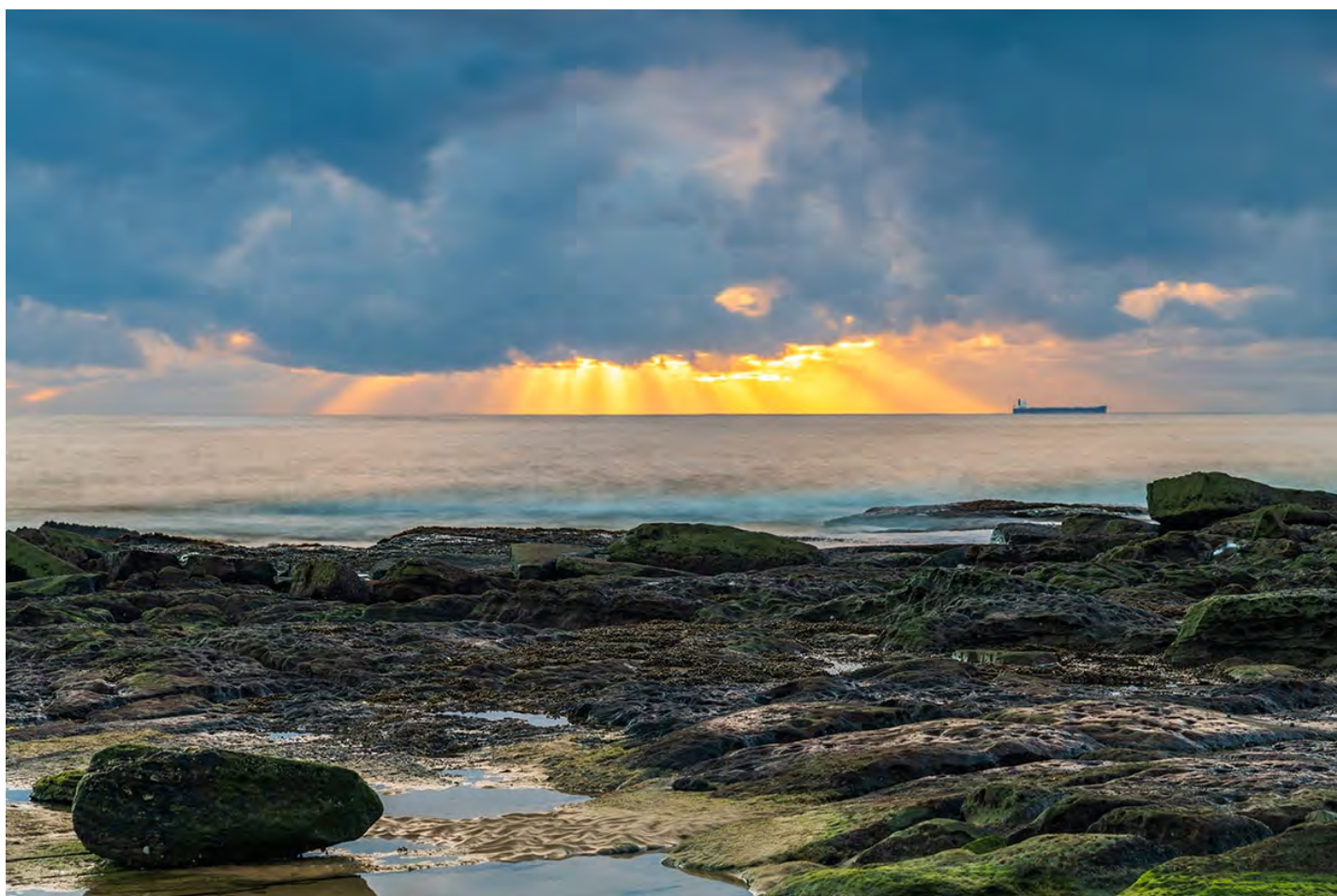
Hogy halottról jót vagy semmit. Nem vagyok benne biztos, meddig számít valami jónak, illetve hol kezdődik a kegyeletsértés. Visszaolvasom a soraimat. Vajon csak én érzem, hogy süt belőlük a szeretet? Persze ez némileg ízlés dolga, és az ilyesmibe könnyű belekötni. Talán inkább nem kellene ezt publikálni. De aztán meg eszembe jut, hogy EP nem is halott.

1. Ha - legalább részben - nem így volna, vélhetően az *Iskola a határon* átíraton nem szerepelne alcímként. ↑
2. Avagy „úgy górkjuk a sutba, hogy csak úgy nyekken”. ↑
kép | shutterstock.com

Lendvai Zalán

PARTON ÜLVE

2021-09-06 | **VERS**

A horizontba olvadó hajófeltok,
mint ecsetvonások a történelem
koszos vásznán, nyomot hagynak
benned is, rossz érzés fog el.

Érvkavicsokkal kacsázol,

nem tehetsz semmiről,
nem látszol a radaron, csak menekült
vagy a csónakban,
miközben a jachtot te ácsoltad.

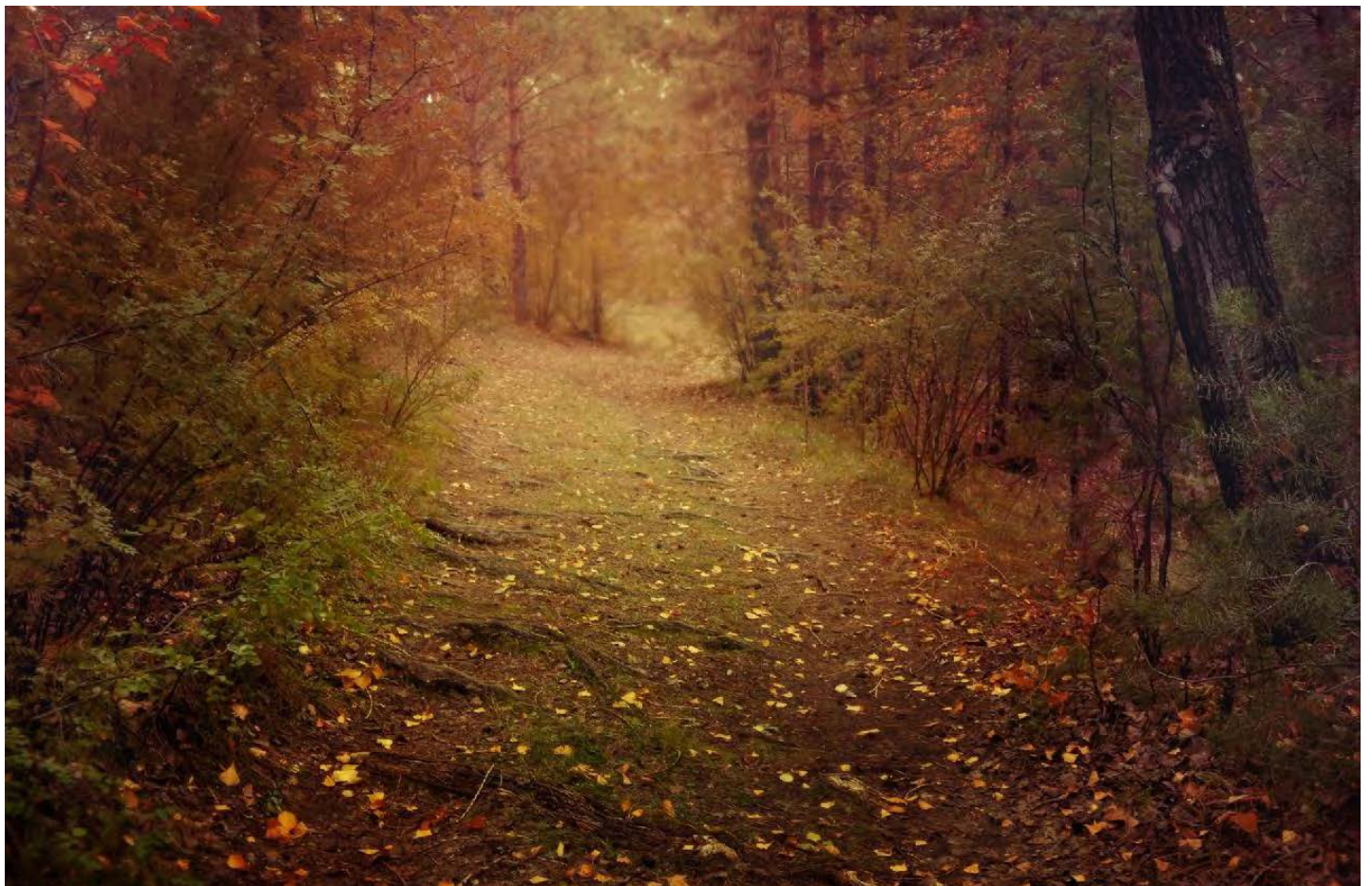
Mégis sértődötten ülsz a parton.
A tengeren lenni kiváltság,
érdemtelenek állnak a hajóhídon.
És egy kopott padon ülve malmozol
a lelkiismeretteddel, csak
mert nem találtál jobbat.
Elhagyod, amint megszólal
feletted a hajókürt.

kép | shutterstock.com

Nacsinák Gergely András

LEFELE

2021-09-03 | ESSZÉ

Hull, hull a lomb, távolokból suhan...

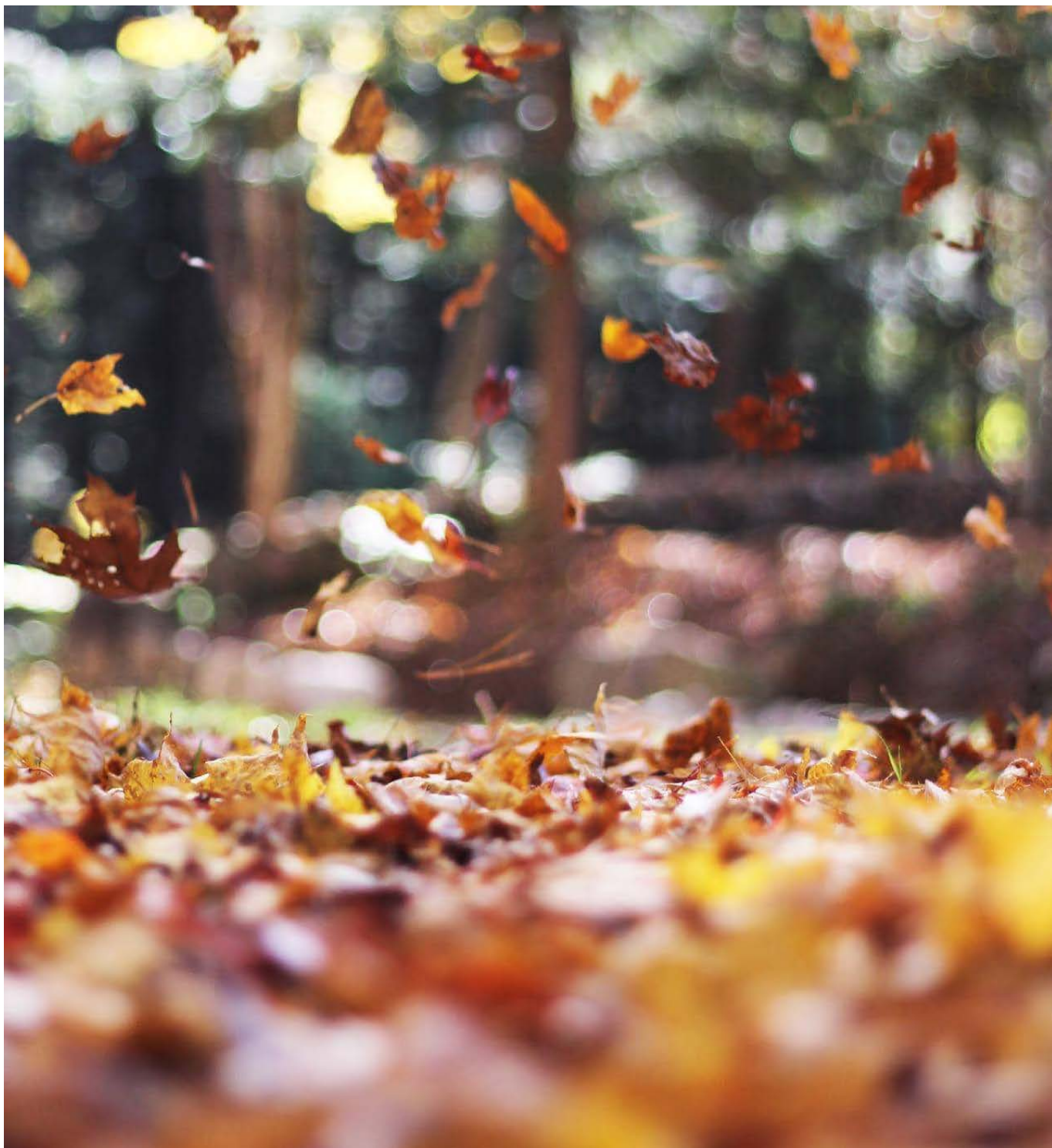
Rilke olvasása közben sokszor kerül szemünk elé a kép: hogy valami hullik, esik, pereg alászáll. Olykor szelídebben: lefelé hajlik, görnyed. Emberek és dolgok egyaránt: szökőkutak vize, ágak, és kezek. Aki jár, rendszerint hegynek felfele lépked vagy utcákon és tereken kóborol, de nem emlékszem, hogy valaha is lefelé vinne az útja. Mintha lefelé csak hullani lehetne. Egyszóval Rilkénél gyakorta előkerülő, már-már

kozmiassá táguló motívum ez a hullás, mintha a költői tekintet újra és újra rajtakapná a világot esés közben: mintha a mindenség belső tulajdonsága, nem közvetlenül felismerhető titka lenne ez, amely itt is, ott is, szétszórva a dolgokban mégiscsak tetten érhető.

De egyik versében sem olyan gyakran, szinte refrénszerűen, mint ebben az Őszben, amelynek kilenc rövid sorában összesen hétszer fordul elő a *fallen*.

... akárha hervadnának égi kertek.

A lélek belső térképén, amelyet a föld metszett belé, a *felső* régiók – ahol a nap jár, az égbolt tágassága lángol, s amelynek testünkben tükröző képe a fej és a koponya boltozata az eszmék csillagképeivel – mindig és mindenütt az isteni szférát jelölik. Ellenben a *lent*, ahol a por szűkössége és a csontokat-reményeket őrlő föld keménysége vár, testünk alsóbb, kiszámíthatatlanabb régióival egyetemben a halál megbízható védnöksége alatt áll. A messzi, égi kertek hervadásának képe („*als welkten in den Himmeln ferne Gärten*”) az alápergő levelek látványát más dimenzióba emeli, pontosabban magának a *hullásnak* ad másfajta értelmet: miközben az elszáradt lombokat ama távoli kertek ajándékként fogja fel – ezekről a mennyei kertekről szívesen feltételezzük, hogy nem ismerik az őszt és a hervadást, de itt megfogalmazódik a gyanú, hogy mégis. Úgy látszik, nincs semmi a világon, ami a hullás egyetemes törvényét kikerülhetné, és minden, ami fent van, egy nap majd lefelé veszi az útját.

Tagadón száll, az élettel perelve.

Mert hiszen csak az nem hullik, ami már amúgy is lent van: azt nem rántja magához a *lent*, ami már nem él. A meglőtt állat erejének utolsó maradékával is felállni törekszik, az elbukott vagy elnyomott ember addig küszködik, hogy fölemelkedhessen, amíg győzi lélegzettel, mert ezt munkálja bennük az élet; a kicsírázó növény is egyetlen utat

ismer, a fölfelét. Ami ezzel szembemegy, az a halál nehézkedése. „... *Mit verneinender Gebärde*”, írja Rilke: „tagadó gesztussal” hull alá: tudniillik a fentet tagadva, egyúttal visszautasítva mindent, ami fenti. Megadón, vagy csak tehetetlenül.

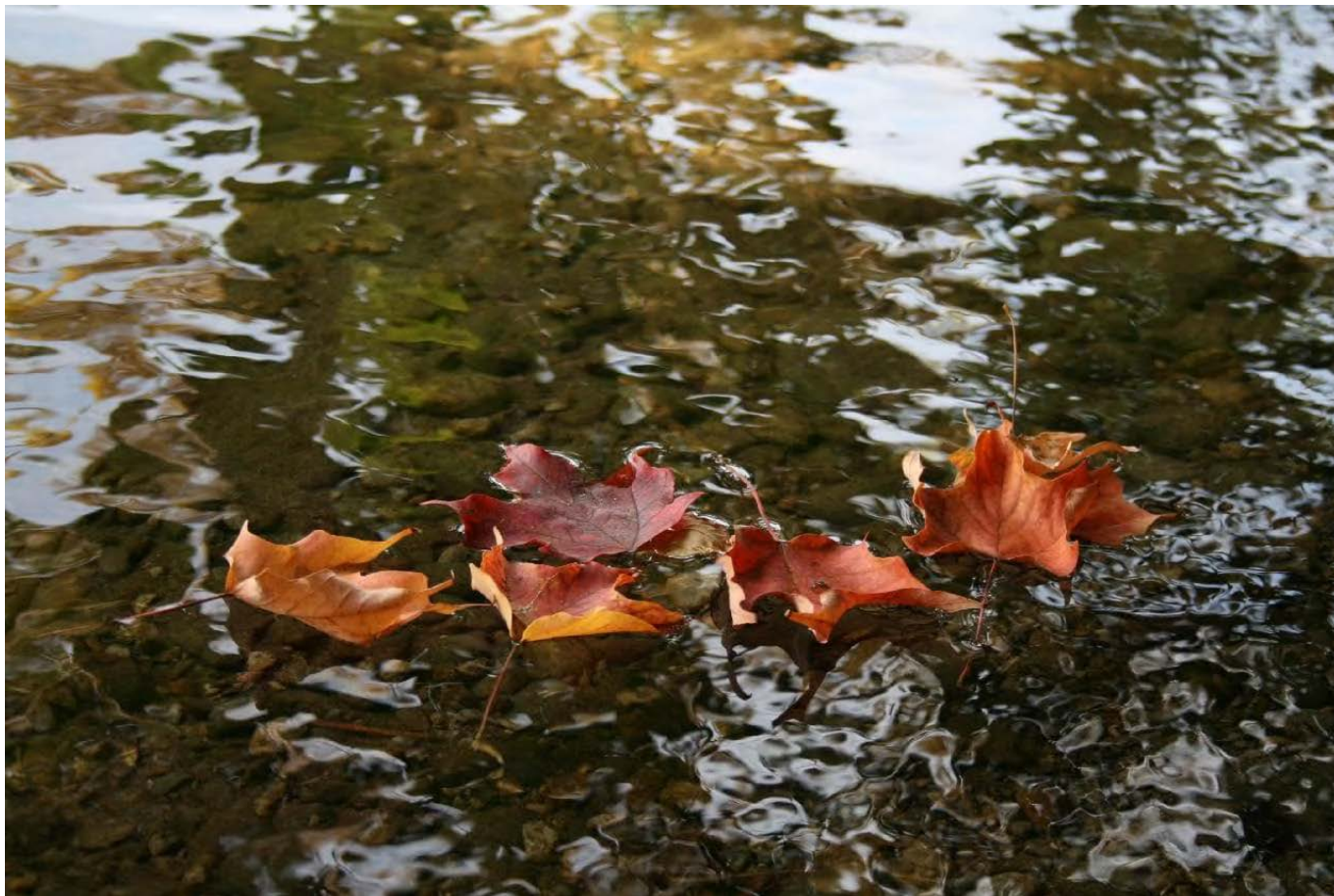
*S hull a nehéz Föld, éjszakákba dermed,
csillagözönből magányba zuhan.*

A súlyos föld pedig az éjszakába hull: *Und in den Nächten fällt die schwere Erde*. Mitől súlyosabb vajon a föld, mint a csillagok – hogy azok megmaradhatnak lebegve, fent és együtt valahol –, de a Földnek ki kell hullani közülük „a magányba”? Hacsak nem a mi jelenlétünk súlyosul így a Földre, hacsak nem mi vagyunk azok, mindnyájan, akik konstans hullás közepette rántják magukkal ezt a belakott, nehéz lelkekkel megrakott égitestet, hiszen

... mindnyájan hullunk. Ez a kéz lehull.

„Wir alle fallen. Diese Hand da fällt.” A „mindenki” és a „hullás” a németben rokonzenéjű szavak, és a versben véges-végig ez a szó zenél, a *fallen*-ben az *allen*, s az *alle* egyetemességében a *fallen*. Rilket alighanem elbűvölte a *hullást* kifejező szó *lebegése*: zene, amely a tartalomnak ellene mond.

Az, hogy a lefelé tartó mozgás, a kikerülhetetlen zuhanás egyetemes, épp olyan gyakorisággal visszatérő motívum az európai gondolkodásban, mint amilyen gyakran felbukkan a szó Rilkenél. A démokritoszi világképben örökösen zuhanó atomok, amelyek e zuhanás közepette össze-összeütközve, ideiglenesen egybekapcsolódva formálják meg a világot, amelynek épp ezért láthatatlan lényege, sőt, alkotóereje ez a zuhanás. Vagy Plótinosz látomásában, amely a neoplatonikusoké meg a reneszánsz humanistáké is – ennek értelmében a világ e mostani állapotában mindenestül egy zuhanás terméke: a lélek ugyanis alábukott a magasságból, önnön szellemi természetének csúcsairól a differenciált sokaságba, s a test, amit visel, e sokféleség szignatúrája, héj, amely egyszerre óvja és megfojtja őt.

De nemcsak a „minden”-ről van szó. Hanem „ez a kéz” is: a tolsztoji felismerés, hogy nem csupán minden ember halandó, úgy általában, ami magában nézve is eléggé bosszantó, de ráadásul az egyes szám első személy – *ad absurdum*, Ivan Iljics is – ami egyenesen tragédia. Rilke ennél szemérmesebben fogalmaz: ez a kéz. És közben nézi a kezét, amellyel ír, az olvasó szeme pedig rátéved a saját kezére, amely épp most a könyvet tartja. A kéz pedig akár a száradó, zörgő levél, minden pillanatban hullásra kész.

S nézz bármi mást: mindenben ez lapul, lásd.

Rilke itt szűkszavúbb, mint Szabó Ede magyar fordítása. (Egyáltalán: rövid mondataival, ismétlődő szavaival a vers minden sora olyan, mint a rövid zuhanást követően egymás után földet érő levelek.) „Es ist in allen”, írja: „mindenben ez van”. Ez a hajlam a hullásra, vagy még inkább az esés maga – mindenben benne van. Nemcsak a testre: a lélekre éppen úgy hat, ha ugyan nem még inkább vonatkozik a nehézkedés. A világ természete a lefelé hajlás, ahogy az életé a felfelé törekvés, és e

kettő szüntelen birkózása közepette létezőnk. Bennünk is napról napra megmérkőznek egymással, hol az egyik kerekedik felül, hol a másiknak adjuk meg magunkat.

*Valaki mégis fölfogja e hullást
gyöngéd tenyerén – mondhatatlanul.*

„unendlich sanft in seinen Händen hält”: Egyvalaki ezt a zuhanást végtelenül finoman tartja a kezében. Hogy a „mondhatatlanul” mit keres ott pontosan, csak találgatni tudom. Alighanem szükség volt rá, a mondat zenéje miatt, hogy kiváltsa ezt: *seinen Händen hält*. És finom áttétele a „végtelenül gyöngéd kéz” jelzőjének, hiszen a *végtelen* mint olyan elgondolhatatlan, következésképp kimondhatatlan is.

De ki is ez a „Valaki”? Túl egyszerű válasz volna, hogy az Isten. Ha Rilke akarja, bizonyosan leírja, mint ahogy leírta már korábban annyiszor a szót. Vagy a *Stundenbuch* óta visszafogottabb lett? Vagy csak a szavakkal szemben óvatosabb? Talán pontosabb? Mert csupán egyetlen valaki („Eines”) az, aki megfékezi a zuhanást: a sokak, a minden – ha tényleg a sokféleség belső törvénye a hullás – csakis úgy állhat meg e lefelé tartó mozgásban, ha nem magamagát próbálja mindenáron fékezni: hiszen amíg „sok” van, egyes egyének („mindnyájan hullunk”), a hervadó lomb megannyi levele, addig tart, és tartani is fog a zuhanás. Fontos, hogy a hulló, pergő, alásztáló sokasággal szemben az „egyvalakiság” állhat meg. Hogy ki Ő, talán most nem is annyira fontos. Az arca nem, csupán a keze látszik. Egy „gyöngéd kéz”. Amikor a keleti teológusok a későantikvitásban a Személyről beszélnek – pontosabban, amikor igyekeznek meghonosítani ezt a mindaddig nem létező fogalmat a gondolkodásban –, a *hüposztaszisz* szót találják meg ennek a valóságnak a kifejezésére, ami egyébként etimológiailag annyit tesz: „alá-állás”. A személy az a titokzatos valaki, aki „lent állva” megtartja, mint valami talapzaton, önmagán a tulajdonságok, jellemvonások, érzelmek és gondolatok mulandó összességét. Nem véletlen, hogy hamarosan megjelenik majd, és minden keleti templom ikonográfiai

programjának elmaradhatatlan elemévé lesz a kupolából alátekintő Krisztus alakja, aki mellé csaknem mindig ez a megnevezés kerül, cirkalmas bizánci görög betűkkel, hogy „pantokratór”. A könyvek ezt a szót hajlamosak „mindenható”-ként visszaadni, holott igazából: „mindeneket tartó”. Aki mindeneket fenn- és megtart. A személy titka: a lent állás, a mélyben elhelyezkedés – hiszen, gyöngéden kinyújtva tenyerét, csakis így foghatja fel a záporozó mindenséget.

kép | jumpstory.com

Cselik Ágnes

A MÁSIK OLDAL

[ELZÚGOTT MELLETTEM]

2021-09-09 | ELZÚGOTT MELLETTEM, PRÓZA

A kórházzal szemben ott a kocsmá. Régimódi, a padló terrakotta és szürke kockás járólappal lerakott, mint az ősidőkben mindenütt, ettől olyan otthonos, ismerős, unalmas. Bent sötét van és kosz. Biztos a pohár is ragad, de azért mindenkinek megfelel. Itt nincsenek nagy igények, jó ez is, sőt túl jó, ezt sem érdekelnék, annak sem tudunk örülni, ami van. Hálátlan az ember, de itt legalább van búfelejtő, ragadós pancs, a füstöt vágni lehet. Akolmeleg, nyirkos nedvesség, pedig kint az aszfalt is

olvad, kánikula van. Ilyenkor kell forró kátránnyal kátyút javítani, a narancssárga nejlonmellényes munkás négykézláb görnyed az összeköpködött járda fölé, kézzel simítja az olvadt fekete anyagot, behajol a gőzbe, a munkára figyel, óvatos mozdulattal egész a csupasz térdéig teríti a kátrányt. Mindjárt megégeti magát, izzó cafatokban hámlik majd a hús a csonttól, fedetlen tarkóján vörös már a bőr, leégett, fájni fog, és ő úgy marad, előre biccenő fejjel, mert a nyak vöröse merevvé dermed hamarosan. A kátrány gőze összevegyül a török étkezde, a gyros és a kínai étterem párájával. Van miből választani, az utcára kitett, csalé műanyag székek hívogatják az arra járókat. Ha valaki ráül, olyan lesz, mintha bevizelt volna, az izzadság tócsát formáz a feneké alá. Zsírtól csepegő ujjakkal lehet felcsippenteni a hártavékony szalvétát, és a fénylő száj körül kis csomókban gyűlik az utca pora.

szakszerű, tapintatos, gyakorlott

Az étkezdék között temetkezési vállalkozás hirdeti magát. Praktikus ez is, a kórházzal szemben, biztos nagy az igény rá, de hát hol máshol legyen, ha nem ott, ahol a kereslet is nagy. Morbid

is, az étkezdék között, pedig jobban meggondolva ugyanaz az igény jelentkezik hol ilyen, hol olyan formában. Ha élünk, enni kell, ha nem, akkor jól jön a szakszerű, tapintatos, gyakorlott temetkezési ügyintézés. Be kellene menni, csak úgy érdeklődni, hogy tudjam, merre hány óra, mi mennyibe kerül, milyen költségekkel kell számolni, és vannak-e igénybe vehető kedvezmények. Nem mintha aktuális vagy sürgős lenne, de nem árt tájékozódni, több helyre is betérni, összehasonlítani a szolgáltatásokat és az árakat. Végül is okos dolog, ha az ember felkészül, ki tudja, mikor és miért vagy kiért kell majd visszatérni ide hamarosan. De előbb inni kellene valamit, mert nagy a hőség, ilyenkor jelentős a folyadékvesztés, és talán egy gyrost is megharaphatnék, vagy legyen inkább kínai?

A kórház, az igen, tényleg nyomasztó, sok beteg ember, vonszolják magukat szürke arccal, csapzottan, vizeletszag és kockás padló, nem higiénikus, látszik, hogy soha nem mossák fel rendesen, és ha mégis, akkor azt a rettentő büdös lét használják, aminek a szagát messziről megismerem, ragad minden, hányingerem van, ha csak rá gondolok.

De most nem azon az oldalon vagyok, hanem a szemköztin, ez az Üllői út páratlan oldala, a másik a páros. Felesleges hergelni magam, inkább enni kéne valamit, és elfoglalni a széket, mert mindjárt leül más, és nem kell folytonosan pattogni sem. Bemegyek, hozok valamit, a lábam elé nézek, nehogy megcsússzak, mert most mosták fel a követ, hiába gyanakszom, no lám, mégiscsak tiszta hely ez.

bezáródott

És elzúgott mellettem egy jól megtermett döglégy, egyenesen a poharamban landolt, de nem földet, hanem sörhabet ért. Egy ideig úgy tűnt, megpihen, majd lassan süllyedni kezdett. Nem mozdult – mi történik valójában? –, míg bezáródott a fehér hab felette. A korsó áttetsző oldalán, a gyöngyöző pára mögött láttam akkor, hogy rúgkapál, akár kihalászhatnám, helyette figyelem, ahogy a sör és a légy is odalesz.

Elpocsékolt élet ez is, mint annyi másik, voltaképpen szinte mind, kevés a kivétel, ha létezik egyáltalán. Keringünk körbe-körbe, belecsapódunk a sörhabba, és süllyedünk a pohár alja felé. Mindegy is, legjobb, ha itt hagyom az egészet, ezt sem kell mellre szívni túlságosan.

kép | shutterstock.com

Szabolcsi Viktória

SÍN, FASOR, SUSOGÁS

[ELZÚGOTT MELLETEM]

2021-09-10 | ELZÚGOTT MELLETEM, VERS

a sínek mellett nőtt fel
mellkasában hordta
a mozdonyok kürtszavát

mint hullámvasút az ordítást
nem tartozott közénk
nem tartozott senkihez
álmában jegenyefa volt
kezét más jegenyefák fogták
lombjaiban őrizte a robogást
éjszakánként susogott
lággy kürtszót párát zakatolást
a többi jegenyefa csak állt
és hallgatott dobálgatták
egymásnak susogását
ő pedig nyöszörögve ébredt
egy háromlábú kutya nyalta
padról lelógó kézfejét
sosem beszélt nem is
susogott mellkasában hordta
a mozdonyok kürtszavát
a sínek menti tájat amit
utoljára látott elrobogó
ablaktáblák itták föl
és háromlábú kutyák és
jegenyék és éppen akkor
elzúgott mellettem is egy
mellkasból kiszabadult kürtszó
amit azóta is dobálgatnak
egymásnak a néma jegenyék

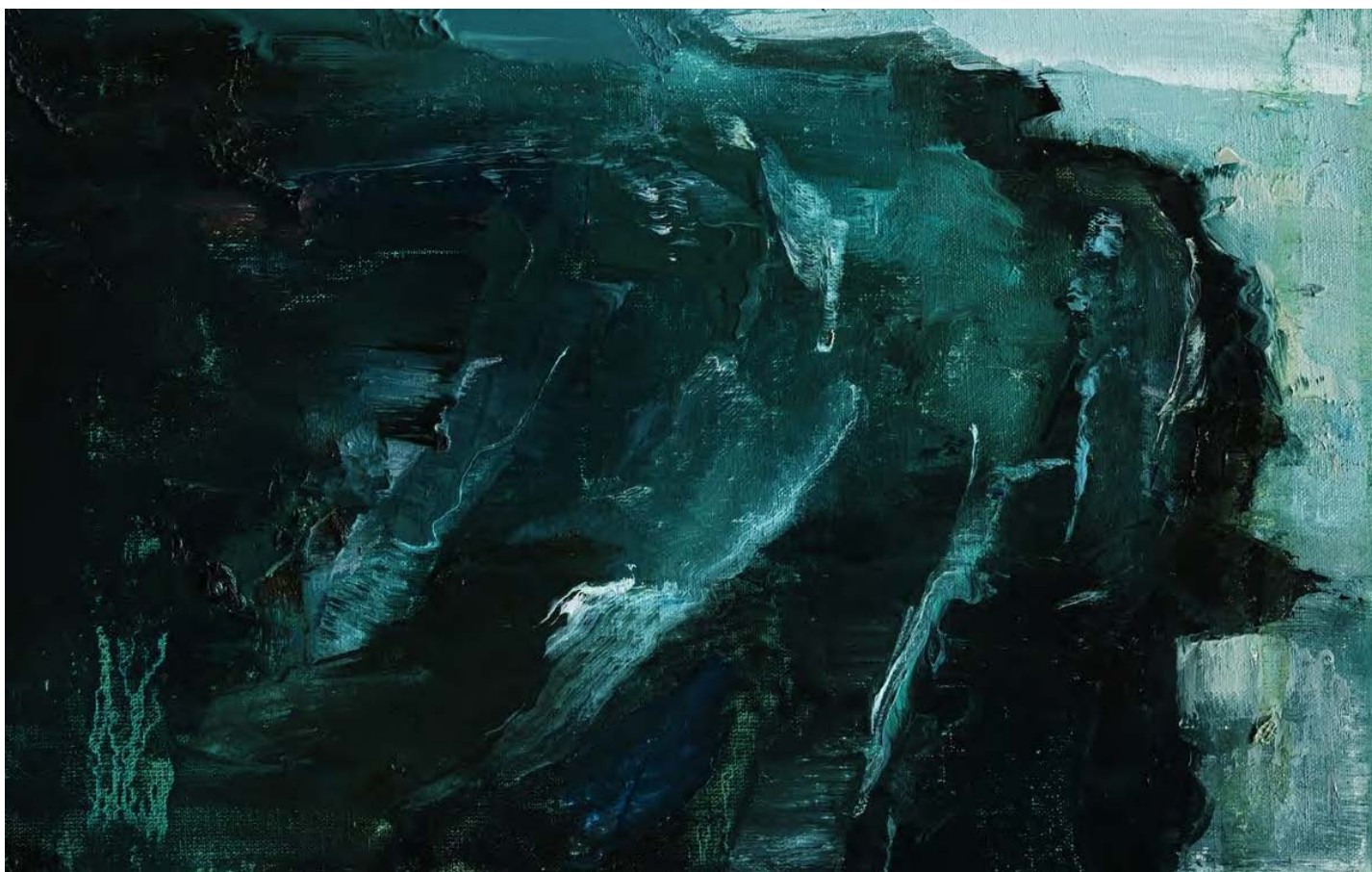
kép | shutterstock.com

Bene Zoltán

ÜVÖLT

[ELZÚGOTT MELLETTEM]

2021-09-13 | ELZÚGOTT MELLETTEM, NOVELLA

Kővári bő húsz évvel azelőtt, azon az éjszakán, amelyiken a felhők fölött zümmögő gépek bombázni kezdték a határ túlsó oldalát, egy öbölről álmódott, amelynek vizét fodrozta a szél. Közben azt is látta, ahogy a pókhálók finoman rezegnek ötödik emeleti lakásának felső sarkaiban, és a bombázók zúgása egyre mélyebb és mélyebb

álomba ringatta. Álmában a szélfodrozta tengervízen lebegett tovább egészen reggelig. Amikor fölébredt, az ég kéken ragyogott, és ezüstös testű gépek helyett madarak röpködtek a Nap körül.

A tenger nyugodt, csöndes felszínét, néhány méterre Kőváritól, fodrozta a szél. Az öböl körül hegyeket látott, kopár hegyoldalak ereszkedtek csaknem a partig, pusztán egy keskeny, vízszintes sávot hagytak a víz körül. A hegyoldalak derekán, szürke szalagon parányi autók futottak. Kővári elégedetten dőlt hátra a fémvázás székben, az arcát a szélnek fordította. Kortyolt egyet a kávéjából, nézelődött. Az útvesztőként szerteágazó, meghatározhatatlan formájú szálloda a háta mögött, a jobbján ormótlan apartmant-házak, balján pálmafa-sor, szemben vele az öböl túlpartja, szelíd hegyoldal. Olyan ez az öböl, akár valami nagy tó, gondolta.

utóemberek

A kavicsal fölszórt partszakaszon pár tucatnyi ember heverészett, a kibetonozott részen harmadannyi. Utószezon, vékonypénzű utóemberek. Kővári kiitta a maradék kávé a csészéjéből. Előhalászta a telefonját: „Az öböl vizét fodrozza a szél, a bárányfelhők vemhesek, a kávé iható”. Rányomott a *Küldés*-gombra, cinikusan elvgyorodott. Ez kell ezeknek, kajánkodott magában, *hamis giccsromantika lilásan pitymalló homályából előderengő pislá fény*. Csaknem fölrohögött, álcázásul a tenyerébe temette az arcát, pár pillanatig úgy maradt, hogy csillapodjon benne a káröröm, majd sietve fizetett. Kisétált a vízhez, a betonon megvetette a lábát, előrehajolt, nézte a halrajokat. Mellette fiatal fiúk és lányok ugráltak a tengerbe, a nadrágjára víz fröccsent. Nem bosszankodott, csak legyintett, csontropogtatóan nyújtózott egyet, végül elballagott. Voltaképpen téblábolt.

Elvégre ezért küldték. Téblábolni. Fölmérni a helyzetet, a lehetőségeket, az együttműködés kilátásait. Téblábolt hát és fölmért. Ezekre alkalmas a hely, gondolta, és lehetőségek is rejlenek benne. Bár nem föltétlenül éri meg. Túl sokat kellene befektetni, és nyilván sosem térülne meg. Vagy csak olyan hosszú idő alatt, ami az ő megbízói szemében fölér egy örökkévalósággal. Legyintett, beült egy kávéházba, rendelt egy jeges kávé. Végső soron nincs mit tennem, szögezte le magában, többet semmi dolgom ezen a helyen. Ennyi éppen elég volt.

A pincér kizárólag a helyiek nyelvét beszélte, Kővári hiába próbálkozott angolul és németül. Az egyik közeli asztalnál söröző, ősz hajú férfi segítette ki. Köszönetképpen biccentett felé. Az ősz hajú afelől érdeklődött, honnan jött. Kővári megmondta.

– Jártam abban az országban, mikor még tudtam járni.

Kővári végigmérte a férfit: mindkét lába tőből hiányzott. Önkéntelenül elkapta a tekintetét, zavarában az állát dörzsölte.

– A háború.

Kővári szabadkozott, hümmögött, a láb nélküli azonban csak a fejét ingatta.

– Nem kell, hogy rossz érzése legyen – mondta. – Természetes, hogy megütközik a csonkjaim láttán.

Kővári kereste a szavakat. Nem találta.

– Ebben az országban sok hozzám hasonlóba botolhat, főleg, ha északabbra megy – folytatta keserűen az ősz hajú. – Míg ki nem halnak a magamfajták, hozzánk kell szokni. Utána lehet felejtetni megint.

Kővári kínjában mosolygott. A láb nélküli fölnevetett. Éles hangon, mégsem bántóan nevetett.

– Szarni rá!

Kővárban nem is tudatosult, hogy az anyanyelvén hallja a két szót, csak a németül hangzó magyarázat hallatán döbbsent rá, hogy ez történt.

– Hajdan ismertem többet is maguk közül. Együtt szolgáltunk a régi, birodalmi seregben.

Kővári bólintott, mint aki megért mindent.

Percek teltek el. Kővári a távolba meredt némán, cigarettára gyújtott. Az elmúlt éjszaka jutott az eszébe.

A háta mögött elterülő szálloda labirintusának belsejében kapott szobát egy hosszú, sötét folyosó végén. Miután megvacsorázott, visszavonult. Még nem volt kedve megkezdeni a téblábolást, inkább dohányzott és a sport televíziót nézte. Talán el is szundított időnként.

Egyszerre ordításra riadt. Először azt hitte álmodik, ám csakhamar világossá vált, hogy a közvetlen közeléből jön az artikulátlan hang. Nemsokára abban is bizonyos volt, hogy a szemben lévő szoba lakója a hang forrása. A magas, szálfegyenes öregember üvöltözött. Vacsora után összefutott vele a folyosón, küzdött nagyban az ajtózárral. Két üveg vodkát szorongatott a hóna alatt.

hangzön

Kővári egész éjjel az öregember üvöltözését hallgatta. Közben dohányzott és a sport televíziót nézte. Az öregember leginkább az anyanyelvén ordított, amiből Kővári legfeljebb a neveket vélte érteni, néha azonban németül és angolul is kiáltozott. Olyankor Kővári egyes szavakat kihámozott ugyan a tagolatlannak tűnő hangzönből, ezzel azonban még nem fejtett meg semmit, a szöveg továbbra is értelmetlen maradt. Kővári dohányzott és hallgatta hajnalig az öreget. Hajnalban elcsöndesedett minden.

Erre gondolt, miközben a kávéház teraszáról a távolba meredt, s hirtelenjében, mintha csak a fejéből, az agytekervényei közül lépett volna elő, váratlanul megjelent a kávéházi placcon a szálfatermetű vénember, és méltóságteljesen leereszkedett az egyik asztalhoz. Mintha biccentett volna felé.

– Ismeri? – kérdezte éles, már-már számon kérő hangon az ősz hajú rokkant.

– A szobámmal szemben lakik – felelte Kővári egykedvűen.

Kis szünetet tartott, miközben az orrán hosszan engedte ki a füstöt, aztán ismét szippantott egyet, és csinos kis karikákat fújt.

– Egész éjjel artikulálatlanul üvöltözött.

A láb nélküli fészkelődni kezdett a székében, feszült arcvonásai megenyhültek, merev tartása lazult. Egészen felélénkült.

– Mit üvöltött?

Kővári habozott.

– Nagyrészt nem értettem. Neveket, talán. Női neveket. Meg a félelem, ugye...

– Az jó – szögezte le szinte kedélyesen a lábatlan férfi. – Bár azt erősen sajnálom, hogy Ön nem tudott tőle aludni. Ugyanakkor annak kimondottan örülök, hogy üvölt éjjelente. Remélem, úgy vonyít, ahogy én vonyítottam, miközben a lábaimat

fűrészelték!

Kővári a láb nélküli férfi arcát fürkészte, aztán szálfatermetű szomszédja felé pillantott. Nem kérdezett semmit. Lehunyta a szemét, megkísérelte nem az emlékezetébe vésni sem a szálfatermetű öregember alapvetően szép, férfias vonásait, sem a hadirokkant barátságos ábrázatát. Mégis az jutott eszébe, hogy az előbbinek elhinné, hogy a cél érdekében áldozatokat kell hozni, az utóbbinak pedig azt, hogy a sarkon túl a harmadik házban megbújhat, ha szükségessé válik. Nem akarta kiszínezni az amúgy is egyértelmű képet, mégis...

Inkább a tenger felé fordította a tekintetét, inkább arra gondolt, milyen szánalmasan szűkölt, amikor elzúgott mellette – egy golyó, egy élet, egy lehetőség, egy világ... A lábatlan férfi és ősz szomszédja mellett mennyi zúgathatott el, mélézött, s ők még csak nem is választhattak....

Arcát belemártotta a sóillatú szélbe. Sirályok lebegtek a levegőben, magasan a feje fölött. Szarni rá, hallotta a láb nélküli férfi hangját. Önkéntelenül rábólított. A szél fodrozta a tenger felszínét.

kép | shutterstock.com

Mészáros János

WEEKEND

[ELZÚGOTT MELLETTEM]

2021-09-17 | ELZÚGOTT MELLETTEM, NOVELLA

Kíváncsi vagyok, te mit csináltál volna a helyemben.

Képzeld el, hogy elmész két napra (egy éjszaka) a családdal egy régi barátok házába (odaadta neked a kulcsot, érezték otthon magatokat); domboldal, nagy nyitott kert, kút, hatalmas cseresznyefa, kaszáló, remek kilátás, érdekes alaprajzú, régi ház. Nincs is több lakóház a környéken. Az út mellett további kertek sok a gyümölcsfával, ezeket kerítés védi. Odébb az erdő. A barátok ragaszkodik a nagy üres térségekhez, nála kerítés nincs, „a termés mindenkié, a föld pedig senkié”, idézi, ha kérdezik, hogy miért. Igazi táborhely, nevettek. Berendezkedtek, kezditek otthonosan érezni magatokat. Nem volt valami kellemes az utazásokat, a valószínűtlenül sok csomag, a vonat húsz percet vesztegelt egy éktelen napraforgótábla mellett, a hőség, lekéstétek a csatlakozást, másfél órát vártatok egy kopár, kihalt buszállomáson (vízcsap legalább volt). Most azt gondolod, megérte. A gyerekek kint akarnak aludni, sátorban, majd fel kell állítani (neked!), de most még az árnyékos tornácon üdögéltek. Ráérték, nem kell sehova sietni. Hosszú idő után először csend van (a buszállomáson is csend volt, de ez most más). A kicsi lepkéket kerget a kaszálón, néha sikerül megfognia egyet, reménykedsz, hogy egyik sem védett. Az ilyen fiús dolgokat szereti, nem neveled elég lányosan, mindegy. Azt gondolod, ha kisebb-nagyobb zökkenőkkel is, de mindent meg tudsz oldani egyedül (szülőként igazából eddig is egyedül csináltál mindent, kivéve az olyasmiket, mint tűzrakás, sátorállítás), az anyád kérjen bocsánatot. Majd készítesz fotókat, hogy lássa.

ezt itt nem lehet

Ami ezután történik, arra egyáltalán nem vagy felkészülve. Gyerekcsapat érkezik, gyanúsan sok cucc van náluk. Mint egy megszálló hadsereg. A kert elejében fekvő hosszú, kivágott fatörzsre, meg aköré, összevissza a fűbe telepednek le. Uzsonnáznak. Hangosak, mint a gyerekek. Biztosan nem tudják, nem vették észre, hogy ez egy magánkert. Mind többen végeznek az evéssel, szertekószálnak. A gyerekeid kerülgetik őket, milyen aranyosak, végül még sincs barátkozás. Néhány fiú körbepisili az egyik szénaboglyát. Egy tanár (van három vagy négy, nem egyértelmű, egyikük talán ifi) kiabál velük. Lehet, hogy most kapott észbe? Majd az egész társaságnak mutogat a kaszáló két legtávolabbi sarka felé. Előkerül egy vödör is, fehér por van benne és egy homokozólapát. Klórmész? Nagy csapat lány indul az egyik mutatott irányba. Most tervszerűnek látszó nyüzsgés

kezdődik, lassan megértesz mindent. Három sátrat állítanak fel a kaszáló aljában: ebből kettő nagy katonai lakósátor és van egy nyitott oldalú, talán ebédlőnek vagy közösségi sáturnak neveznéd. Felvesznek még egy kisebb sátrat följebb, oda pakolnak be a tanárok. Már érted, lánysátor, fiúsátor, igen, az előbb a pisilőhelyeket jelölték ki a lányoknak és fiúknak, a klórmeszet a budihoz készítik ki. Elkéstél, nem szóltál nekik időben, hogy ezt itt nem lehet. Gyávaságból, vagy komolyan azt hitted, hogy megoldódik magától?

Szabályos tábori élet kezdődik. Részben teljes káosz, részben szervezett tevékenység. Néhányan lepkére, szöcskékre (sáskákra?), bogarakra vadásznak a kaszálón; lányok és fiúk vegyesen, megfejthetetlen szabályok szerint labdáznak, percenként ordítva összevesznek, de nem hagyják abba. Néhány lány hangosan, de érthetetlenül duruzsol, néha visítva felkacag; valamiért azt gondolod, hogy a gyerekeiden nevetnek, de talán csak túlérzékeny vagy. Mások megszállják a cseresznyefát: a termés mindenkié. Bemész a házba, ideje kipakolni, fölöslegesen cipeltétek a sátrat, hoztatok egy óriási szalonnát, utálod, de a gyerekeknek megígérted, hogy sütni fogtok. Már

hosszú ideje nem szóltatok egymáshoz. A gyerekeken látod, hogy tanácstalanok, de úgy csinálnak, mintha tényleg csak a tornácon akartak volna olvasgatni, rajzolgatni. Alig néznek a táborozókra. Kint egy csapat már krumplit pucol, hagymát vág, ágakat hordanak az erdőből, tüzet raknak ott, ahol ti akartatok este szalonnát sütni. Új elem: zene. Az eddigiek alapján számítottál rá. Mintha tudnák, hogy ha van dolog, amivel biztosan meg lehet ölni, az az ipari popzene. Egyébként rádió, a zenék szünetében harsány, viccesnek szánt beszélgetés megy. Közben állandó ordítózás, egyre vadabb a játék, veszélyes, csak idő kérdése, hogy mikor esik baja valamelyiküknek... Közbe kellene lépni. Gyávának érzed magad, de: gyerekekkel kiabálj, más gyerekét neveld? A tanárok külön beszélgetnek a sátruknál, nem szólnak bele semmibe, csak néha valamelyikük intézkedik a főzéssel kapcsolatban. Beszorultatok a házba, már a tornácon ülni is olyan, mintha leselkednétek. Semmi sincs úgy, ahogy tervezted. Tanakodsz a gyerekekkel, mi legyen. Ők persze azt szeretnék, ha megmondanád nekik, hogy menjenek el. Nem akarnak hazamenni, és talán nem is megy már busz. Azt gondolod, türelmesnek kell maradnod, mást úgy sem tehetsz. Talán, ha húsz percig bírod, amikor elkezdik a zene hangerejét állítgatni, hol üvölt, hol lehalkul, hogy aztán megint üvöltsön. Elönt a méreg. Elszánod magad, a tanárok sátrához mész, közben az jut eszedbe, hogy mióta megjöttetek, most jársz először a kaszálón. Igyekszel határozott maradni. A tanárok közül ketten bent vannak a sátorban, csak a lábuk lóg ki. Mit csinálhatnak, gondolod, és valamiért mérges leszel rájuk. A sátor előtt rövid, őszes hajú tanárnő. Valójában nem lehet sokkal idősebb nálad. Miért maszkírozza magát valaki ennyire funkcionálisra, szürkére. Sokkal jobban nézel ki nála, gondolod. Apró győzelem. Jó napot! Köszönsz. Jó estét! Javít ki. Most magad számára is idegen szavakat mondasz: Ez itt magánterület, el kell innen menniük. Különben kénytelen vagyok hívni a rendőrséget. Hogy hívnád? Sohasem hívtad még. Azt sem tudod, hogyan kell. Egész határozottra sikerült, nem is remegett a hangod. Azt megtiltom! Mondja a tanárnő ellentmondást nem tűrő hangon. Láthatóan mérges és értetlen. Ekkora otrombaságot mondtál volna? Valamit nem vettél észre, amiről mindenki tud, csak te nem? Szinte megijedsz. Biztos olyan gyerekek vannak itt, akikben az a közös, hogy sérültek, nagy traumák érték őket, bűnözők gyerekei (azért ilyen kis elvetemültek!), mindennapos vendég volt náluk a rendőrség..., vagy csak

simán szerencsétlenek (vagy betegek?), akiknek már csak a rendőrség hiányozna. Őket minden más jóézésű ember beengedi a kertjébe, még büszke is, ha segíthet. A tanárnő már nem foglalkozik veled, elmegy, intéz valamit. Teljes kudarc.

nem készültél fel

A gyerekeknek meg sem próbálsz elmagyarázni, ez van, nem fognak elmenni. Eddig alapvetően megértőek, rendesek, egy átlagos napon többet veszekedtek, mint ma. Kint közös éneklés, hangos vacsora, majd megint közös éneklés, nem túl jó dalokat, de egész szépen énekelnek. Utána megint zene, a DJ az elmúlt ötven év legközhelyesebb slágereiből válogat, de legalább nem rádió. Egy kicsit megértőbb vagy velük, magad is csodálkozol. Éjfélre elcsendesednek. A tanárok bírják legtovább, kedélyesen beszélgetnek a sátruk előtt. A cigaretták fel-felpirosuló fénye a sötétben, ismered a látványt régről. Csak most jut eszedbe, hogy felhívhattad volna a barátotokat. Csak így, többes számban tudsz róla beszélni, közös barát, a közös baráti körből, nem tudod, hogy most így külön-külön a barátotok-e, vagy csak az egyikőtöké, barátságból adta-e ide a házat neked meg a gyerekeknek, vagy szánalomból. Pedig talán tudott volna valamit csinálni. Reggel első dolgod lesz, hogy telefonálsz neki. Közben ti megsütitek a szalonnát a konyhában, serpenyőben, a kicsinek így is ízlik. Még társasoztok is. Úgy érzed, mintha valami menedékházban lennétek, kilépni nem lehet, mert tombol a hóvihár, de bent minden biztonságos, meleg, barátságos. Mínusz a kinti zene. Örülsz, hogy nincs kintalvás. Ott nyestek jönnek ilyenkor, rókák, néha vaddisznók is (vagy azok nappal jönnek?). A gyerekek kiharcolják, hogy ne kelljen fürödni, mondván, úgy sem lettek koszosak. A fogmosáson kirobban egy kis vita, mintha nem beszéltétek volna meg számtalanszor, hogy anélkül nincs lefekvés. Ez még elsimul. De már közel a mélypont. A gyerekek nem akarnak a vendégszobában aludni. Kinézték maguknak a hálósobát a tetőtérben, ahova létrán kell felmászni. Ha te nem akarsz velük menni, aludhatsz nyugodtan egyedül a vendégszobában, mondják. Kintalvásról volt szó, nem gondoltad végig, nem készültél fel. Az egész házat úgy használhatjátok, mint a sajátotokat, kivéve azt a szobát. Az az ő szerelmi szentélyük, ezt mindenki tudja, amióta csak megvették ezt a házat. Csak az övék. Mindenki másnak tilos. Olyan intenzitású veszekedés kezdődik, amit szégyellni fogsz életed végéig. Elvtelen alkudozással

vegyes vádaskodás, zsarolás és fenyegetés, hosszú, kilátástalan vita. Előadod mindazt, amit egy szülőnek még szorongatott helyzetben sem lenne szabad. A kicsi zokog. A fiú szónokol. Ti vagytok a legrettenetesebb, legnyomorultabb család a világtörténelemben. Gyáva vagy, soha nem derülne ki, hogy ott aludtatok. Hiába magyarázod, hogy nem az számít, hogy megtudják-e, ez is csak a gyávaságod bizonyítéka lesz. Előkerülnek olyanok, hogy nálatok nem lehet normális zenét hallgatni, normális filmeket nézni, nincs kocsitok, szelektálni kell otthon a szemetet, nem mentek akvaparkba. (A kinti gyerekek persze boldogok, nekik ez mind megadatik. Érvelsz, hogy ez egy nomád tábor, hideg kútvízzel mosakodnak, a hátukon viszik az összes cuccukat, mint a csiga, felmutatnak valamit azért, hogy ezt a szar zenét hallgathassák.) Agyonvernéd őket, ők pedig felkészültek, hogy csomagolnak, a nagyihoz költöznek, vagy akár az apjukhoz, ha végre kirúgja az új nőjét. Viszlát! Sok szerencsét hozzá! Idegesít a barátotok is ezzel a szerelmi szentéllyel. Azért üvölsél a gyerekeiddel, mert ők itt szoktak dugni. Jó, tisztában vagy vele, mire való egy hitvesi hálószoba, de ez itt annyira hangsúlyozott. Nyálás. Igazából mindig is zavart. Lassan mégis béke lesz, kifáradtok. A vendégszobában duzzogtok. Győztél, a saját gyerekeidet sikerült legyűrnöd. Azért van esti mese, a fiú is hallgatja. A táborozókról egy szó sem esik. Hamar elalszanak. Csak te nem. Feldúlt vagy az egész naptól, a kintiektől. Fantáziálsz. Ha a barátotok látná, ami itt van, kőfalat építene lőrésekkel, onnan lehetne csúzlival lövöldözni, ha valakinek még mindig eszébe jutna erre kirándulni. Próbálsz elképzelni, mit léptél volna, ha a házba is bejönnek. Keseregsz, hogy megcsinálják, amit te akartál, de ordenáré módon, és nagyban. Igaz, te képtelen lennél egy ilyet megszervezni. Ilyenek mennek a fejedben cifrázva, variálva. Meg az is, hogy annak idején te vitted a csellót, ő meg a hegedűt, mindenki a saját hangszerét, sosem segített, azzal viccelt, hogy ebből is látszik, melyikőtök az erősebb, ezen akkor neveltél. Mire számítottál? Azt hiszed, átvirrasztod az éjszakát, onnan tudod, hogy mégis aludtál valamennyit, hogy felébredsz.

Reggel zenés ébresztő, legalábbis így hívták a te idődben, ezek a rettenetes rítusok nem szoktak változni (egyébként most is rádió, kihangosítva). A gyerekeid simán átalusszák, pedig most hallgathatnák a normális zenét... Otthonos tábori élet. Nyolc után felhívod a barátotokat, ismerteted a helyzetet. A kelleténél lazábban adod elő, mintha épp csak informálnád. Igen, mondja, évek óta ilyenkor szokott jönni egy vándortábor, semmit sem lehet csinálni velük. A macska napokra eltűnik, úgy fél. (Milyen macska?) Rettenetesen sajnálja, hogy így jött ki, nem számított rá, hogy éppen most jönnek. Ne aggódjak, csak egy éjszakát szoktak maradni, nemsokára indulnak tovább. Szóval nem épít kőfalat lőrésekkel, gondolod. Egy kicsit megnyugtat az információ, hogy nem maradnak. Oda kell érniük, hogy este már valaki másnak keseríthessék az életét. Egyelőre a program látszólag véget nem érő reggelizés, ami valahogy mégis véget ér. Váratlanul elhallgat a zene, szedelőzködnek, most tényleg nagy összhangban dolgoznak, igazi hangyatársadalom (vagy a méhek ilyen szervezettek?). Azért eltart egy jó óráig, mire úgy látod, már összepakoltak. De még nem indulnak. Valami vetélkedőféle kezdődik, ami határtalanul vicces lehet, mert mindenki fuldoklik a röhögéstől. Aztán ennek is vége lesz valahogy. Még egy kis

éneklés. Persze. Kihagyhatatlan. Részben az esti dalok. Szemétszedés. Még szép! Most leülnek a kivágott fatörzs környékén, mint amikor érkeztek. Keretes szerkezet. Eligazításféle lehet, az őszes hajú tanárnő beszél nyomasztóan sokáig, a gyerekek csendben hallgatják, bár azért megy a mozgolódás rendesen. A te gyerekeid most ébrednek, kérdezik, hogy mi ez, mi történt. Kontextus nélkül tényleg bármi lehet. Találgatod, hogy miről van szó, talán most osztják le, hogy kik viszik a közös cuccokat ezen a szakaszon, valami ilyesmi. Hihetetlen, de elindulnak, arra, ahonnan jöttek. Nem firtatod, hogy miért, biztos jó okuk van rá. Néhányan idenéznek a ház felé. Most végül ismerősök voltatok? Együtt töltöttétek ezt az időt. Inkább szomszédok... a kellemetlen fajtából. Úgy látod, a kicsi tétován integet nekik. Ez végtelenül elszomorít. Hagynak három nagy szemeteszsákot. Kimentek rendbe rakni a kertet, de igazából nincs sok dolgotok. A budit nem mered megnézni. A gyerekek nagy kedvvel gereblyéznek, értelmezni próbálsz: újra birtokba veszik a kaszálót. Ebéd a szabadban, piknikezve. Ennyi erővel kimehettetek volna aznap valami rétre, a Hármashatárhegyi repülőtérré vagy csak a Filozófusok kertjéhez. Mindegy. Kihasználjátok az időt, maradt bő egy órátok, aztán pakolás, nem szalaszthatjátok el a buszt, ami még biztosan eléri a csatlakozást. Arra gondolsz, milyen kínosan hosszú volt ez a történet, miközben a hétvége (a ti időtök) mintha egy rövid pillanattá zsugorodott volna, úgy suhant el. Gyorsan készítesz néhány fényképet. Megtapadt egy dallam a rádióból, ez megy most a fejedben végtelenítve, leállíthatatlanul. Nem tudod, hogyan bírod ki a hazautat.

kép | shutterstock.com

Victor András

A KLÍMAVÁLTOZÁS GYORSVONATA

[ELZÚGOTT MELLETTEM]

2021-09-14 | ELZÚGOTT MELLETTEM, ESSZÉ

Az IPCC ^[1] nemzetközi tudóscsapat a klímaváltozás kérdésével foglalkozik. Most jelent meg hatodik jelentésük első része. Eddigi klímajelentéseikben még csak lehetőségként szerepelt, hogy ha így folytatjuk, visszafordíthatatlan változások is bekövetkezhetnek a Föld természeti állapotában. Most viszont tényként állapítják meg, hogy a melegedés megfordíthatatlan, a sarki jégsapkák és a gleccserek további

intenzív olvadása megállíthatatlan, a világ-óceán vízszintjének számottevő emelkedése elkerülhetetlen. Még fenyegetőbb, hogy a folyamatok egy részének kiszámíthatatlanná válása miatt – akár már a közeljövőben is – bármikor sokkal rosszabbá válhat a helyzet.

Ijesztő és szégyenletes, hiszen a környezetvédők – a „zöldek” – már fél évszázaddal ezelőtt figyelmeztettek, hogy veszélyes úton haladunk. Tekintsük át a fél évszázad krónikáját a klímavédelem szempontjából!

1972 (Stockholm): ENSZ konferencia az emberi környezet védelméről.

1975 (Helsinki): A páneurópai csúcstalálkozó megerősíti a stockholmi konferencia környezetvédelmi ajánlásait.

1979 (Genf): A világkonferencia már kifejezetten az éghajlatváltozásról és klímapolitikáról szól.

1989: Az ENSZ elfogadja a globális klímavédelemről szóló határozatot.

1990: A két évvel korábban alakult IPCC közzéteszi első jelentését.

1990 (Genf): 2. Éghajlati Világkonferencia (az IPCC első jelentése alapján).

1992: Az ENSZ elfogadja az Éghajlatváltozási Keretegyezményt mint hosszú távú munkatervet.

1995: Az IPCC közzéteszi második jelentését, melyben a helyzet romlását jelzi.

1997 (Kioto): Az itt megfogalmazott Jegyzőkönyv aláírói vállalták, hogy 1990-hez viszonyítva 2010-ig 5–8%-kal csökkentik az üvegházhatású gázok kibocsátását.

2001: Az IPCC közreadja harmadik jelentését, melyben mérési adatokkal dokumentálják, hogy az előző jelentés óta még tovább romlott a helyzet.

2006: Megjelenik Al Gore (az USA volt alelnöke) *Kellemetlen igazság* című könyve (majd filmje) a globális melegedés fenyegető jeleiről.

2007: Az IPCC kiadja negyedik jelentését, melynek leg súlyosabb üzenete, hogy az elmúlt 10 évben a „kiotói vállalások” ügyében alig történt előrehaladás.

2009 (Koppenhága): Klímapolitikai csúcstalálkozó az 1992-es Keretegyezmény és az 1997-es kiotói határozat felülvizsgálatáról. A találkozó az egymásra mutogatás, a felelősség és a feladat másokra hárítása miatt tragikomikus kudarcba fullad.

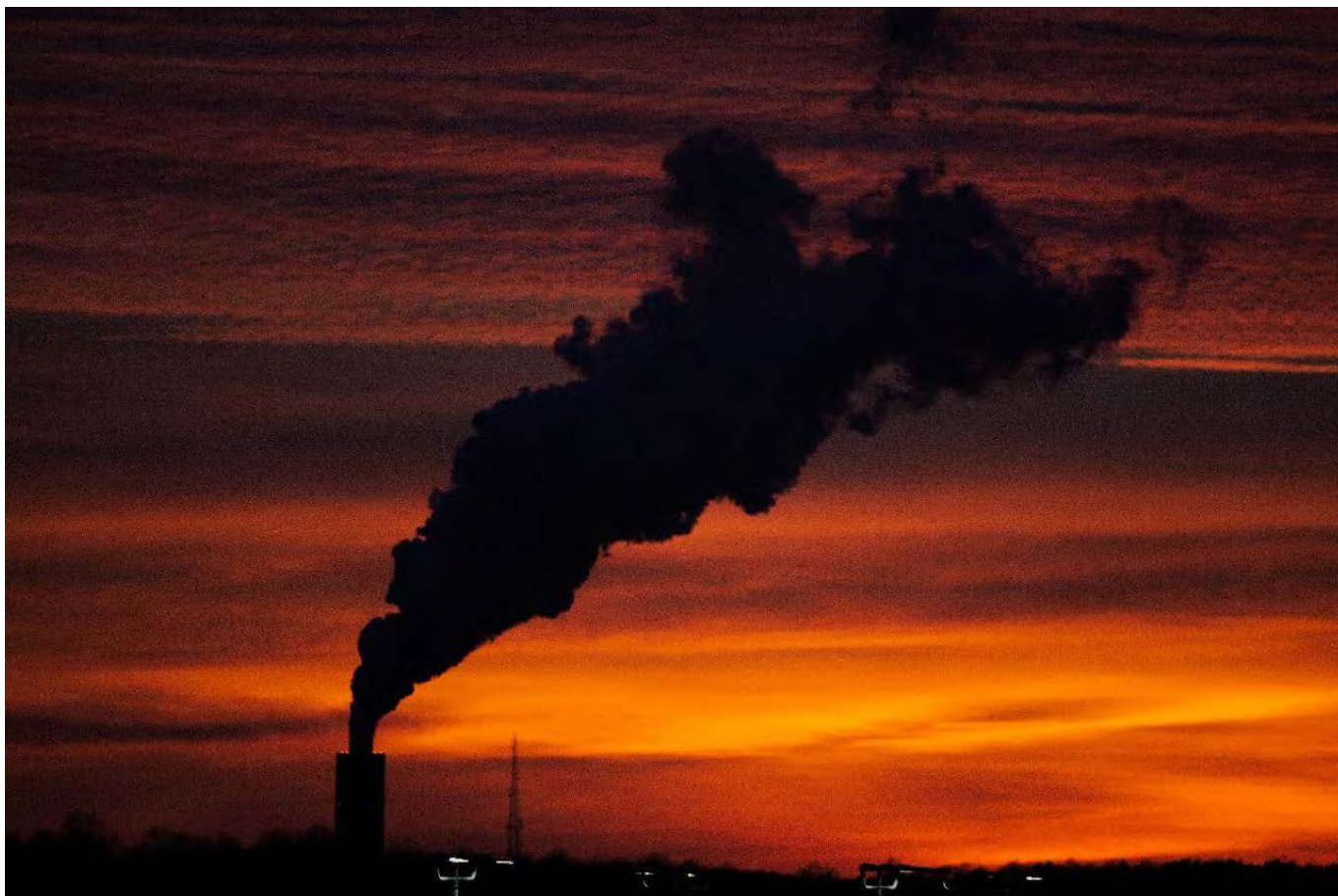
2011: Az IPCC ezúttal különjelentést tesz közzé a klímaváltozás következményeként egyre gyakrabban jelentkező szélsőséges időjárási események kockázatáról.

2012 (Doha): Javaslat a Kiotói Jegyzőkönyv módosítására, konkrétan a globális helyzet fenyegető romlása miatt a csökkentési vállalások részleges emelésére. A javaslat életbe sem lép, mert nagyon kevés állam csatlakozott hozzá.

2014: Az IPCC ötödik jelentése, mely egyre fokozódó fenyegetettséget jelez.

2015: Az ENSZ 193 tagállama egyhangúlag elfogadja a Fenntartható Fejlődési Célok című programot, amely 17 pontban foglalja össze a fenntarthatóság – vagyis a mindenre kiterjedő, globális Föld-védelem – céljait, feladatköreit. Ezek között a 13. számú a „Fellépés az éghajlatváltozás ellen”.

2015: Megjelenik Ferenc pápa *Laudato sí* (Áldott légy) című – tudósok, szakemberek seregének bevonásával megírt, magyarul is olvasható – enciklikája, amely alaposan kidolgozott, komplett Föld-védelmi koncepció. Az egyik fejezet címe: *Az éghajlat mint közjó*.

2015 (Párizs): Az ENSZ 1992-es Éghajlatváltozási Keretegyezménye részeként megfogalmazott Párizsi Egyezményt közel 200 ország írja alá. Célként jelöli meg, hogy a Föld iparosodás előtti átlaghőmérsékletéhez képest a melegedés lehetőleg jóval 2 °C alatt maradjon. Újdonsága, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátáscsökkentésének eddig kötelezően meghatározott %-ai helyett – minthogy azokat az országok alig tartották be – taktikát váltottak. Most minden ország maga határozza meg hozzájárulását a globális cél eléréséhez. Ez fontos lépés, hogy végre ne fulladjanak kudarcba a klímavédelmi tárgyalások a „gazdagok” és „szegények” folytonos egymásra mutogatása miatt. Ugyanakkor ettől erőtlenné és erélytelennek is lesz az Egyezmény.

2017: Donald Trump elnök bejelenti, hogy az USA kilép a Párizsi Egyezményből. Ahogy mondja: „Nem hiszem, hogy a klímaváltozás hatással lenne az amerikai gazdaságra.”

2018: Az IPCC ezúttal különjelentést tesz közzé, melyben – újabb számítások alapján – jelzi, hogy nem elegendő $+2^{\circ}\text{C}$ alatt tartani a globális melegedést; $+1,5^{\circ}\text{C}$ alatt tartás szükséges.

2019: Greta Thunberg 16 éves svéd klíma-aktivista beszédet mond az ENSZ Klímacsúcson a klíma-fenyegetettségéről. Felháborodva vonja felelősségre a politikusokat.

2019: Magyarország megvétózza az uniós javaslatot, hogy az EU 2050-re klímasemleges legyen. „Ha jobb a klíma, de az emberek nem tudják kifizetni az energiaszámláikat, akkor az egyik ügy megoldásával egy még nagyobb bajt idéztünk elő. Olyan megoldás kell, hogy klímacélok is legyenek, és meg tudjuk védeni az olcsó rezsit is. Ehhez pénz kell; erről pedig tárgyalni, egyezkedni kell” – nyilatkozta a magyar miniszterelnök. Nem sokkal később ennek a véleményének ismét hangot ad: „Az EU abszurditásig emeli a klímacélokot”.

2021: Joe Biden elnök bejelenti, hogy az USA visszalép a Párizsi megállapodásba.

2021: Az IPCC hatodik jelentésének első kötete.

Nézzük néhány kategorikus megállapítását!

Ma már nem kérdéses, hogy a klímaváltozás mértékéért nagyrészt az Ember felelős.

Az általunk okozott változások jó része lassú, de már leállíthatatlan: például az óceánok melegedése, s ennek következtében a tengeri korallok pusztulása, az Északi sark-vidék vízen úszó jégtábláinak olvadása.

A globális melegedés miatt Grönland és az Antarktisz jégtakarója – tehát a szárazföldi, tengerszint feletti jég – ijesztő mértékben olvad, ezért emelkedik a tengerszint. A csak egy-két méternyire kiemelkedő szigetek és a tengerparti települések víz alá kerülése miatt százmilliók kerülnek életteretlen helyzetbe.

Növekszik az esélye, hogy megváltozik (összeomlik?) a nagy óceáni szállítószalag (Ocean Conveyor Belt) áramlása; pl. eltűnik vagy máshova helyeződik a Golf-áramlat, kiszámíthatatlan éghajlatváltozásokat okozva az érintett – fél-kontinens méretű – területeken.

A jövőben sokkal gyakoribbak lesznek az extrém időjárási események: rendkívüli hőségek, hirtelen égszakadások és árvizek, hosszú ideig tartó aszályok stb. Erről írja Üрге-Vorsatz Diána (az IPCC egyik szakértője): „Az idén nyáron tapasztalt rendkívüli események, a hóhullámok, a hatalmas esőzések és az erdőtüzek mindössze 1 °C-os melegedés mellett mentek végbe. Márpedig az előrejelző modellek szerint a rendkívüli időjárási események a melegedés mértékével párhuzamosan egyre gyakoribbá válnak majd.”

A klímavészhelyzet kezelését – vagy legalábbis hatásainak mérséklését – illetően az IPCC legújabb jelentése hangsúlyozza, hogy „Azonnali és nagy léptékű változásokra van szükség, ha el akarjuk kerülni, hogy rövid időn belül az élhetőség határáig melegedjen a bolygó. S ahhoz, hogy a klímaváltozást lelassítsuk, a kormányoknak nettó nulla kibocsátásra kell törekedniük.” A kormányok azonban politikai sikereik érdekében nem hosszú távú folyamatokban gondolkoznak, hanem a következő választás megnyerésében. Ezért lényegében „nem értik” ezt az üzenetet. Orbán Viktor az Európai Tanács klímakérdéssel is foglalkozó tanácskozása után mondta: „A klímavédelem fontos, de az árát a magyar családok helyett a klímarombolóknak kell megfizetniük”. Ez jogosnak hangzó kijelentés, de mintha „elfeledkezne” arról, hogy mi, magyarok is „klímarombolók” vagyunk. Az ökolábnyomunk közel kétszer akkora, mint az ország ökológiai kapacitása. A mi életmódunk is hozzájárul, hogy a Föld adott évre jutó természeti erőforrásait az emberiség – a javakban dúskáló jenkit és az éhhalál szélén tengődő szomálit is ideértve – ebben az évben már július 29-ig elhasználta. Legföljebb arra hivatkozhatunk, hogy nem vagyunk olyan mértékben klímarombolók, mint mondjuk Franciaország. De ez sovány vigasz.

*

A biodiverzitás ijesztően gyors csökkenéséről ugyanilyen hosszú előzménylistát és ugyanilyen szomorú „zárójelentést” lehetne összeállítani. S tudjuk, a fajok gyors kipusztulását óriási mértékben szintén az ember az okozza. Márpedig a sokféleség nemcsak gyönyörködtet a bioszféra stabilitásának alapja is. Vagyis nemcsak a melegedés, hanem a biodiverzitás-csökkenés is összeomlással fenyegeti a Föld teljes ökológiai rendszerét.

1. Intergovernmental Panel on Climate Change (Éghajlatváltozási Kormányközi Testület). ↑

kép | jumpstory.com

Reke Balázs

KENYA

ELZÚGOTT MELLETTEM

2021-09-20 | ELZÚGOTT MELLETTEM, NOVELLA

A nagyszünetben kint vagyunk az udvaron, a bitumenes pálya mellett, félig a nagy fák árnyékában, és a salakos pályán rugdossuk egymásra a labdát. Sajnos, megint csak ez a poros, kavicsos rész marad nekünk. Későn érünk ki, és elhajtanak minket a bitumenesről a focizó hetedikesek meg nyolcadikosok. Nem könnyű a harmadikosok élete. Még ha sikerülne is hamarabb kiérnünk, akkor se biztos, hogy megtarthatnánk a bitumenest. Arra a két rozzant vaskapura az idősebbek kiváltsága rugdosni a labdát. Kivéve az ötödikeket, akik berúgtak egy ablakot hétfőn, de nem ismerte be egyikük se, hogy ki volt, szóval őket eltiltották a labdától. Pedig az övék volt a legszebb – fényes, tökéletes bőrlabda, olyan, mint ami a világbajnokságon volt –, és most ott pihen a tornatanár irodájában a földön, és senki sem meri kicsempészni. Minden gyerek az osztályban arról ábrándozik, hogy megkapjuk azt a bőrt és átvihetjük a füves pályára. Akár csak egy szünet idejére.

mindenféle emberek

A füves pályán most is mennek a locsolók. Olyan szépek, ahogy tekeregnek körbe-körbe, és csak szórják a vizet, minden fűszál csillog alattuk. A füvest kerítés választja le az iskolaudvarról, de

valójában a salakos mellett van, a nagy fák után. Akkorák azok a fák, hogy csak nagyon messziről látjuk a tetejüket, a leveleik furcsa rezgő hangot adnak a szélben, és olyan széles a törzsük, hogy csak hárman vagy négyen tudjuk átölelni. Egyszer azt mondták, ha kivágnak egy ilyen nagy fát, a törzsén kirajzolódnak az évgyűrűk, és aki megszámlolja, megtudja, hány éves volt a fa. Fogadok, hogy ezek a nagy fák vannak vagy százötven évesek. Különben hogy lennének ilyen magasak? Egy hónapja az egyik osztálytársam unokatestvére talált egy igazi töltényt a fák alatt a földben, zsebre rakta, azzal mászkált egész nap, de aztán lebukott otthon, mikor az anyukája kimosta a nadrágját és megtalálta. Sajnáltam, hogy elvesztette a töltényt, mert nagyon szép volt. Viszont másnap nem kellett iskolába menni, mert katonák meg mindenféle emberek feltúrták a nagy fák alatti részt. Most már lehet itt játszani megint. Olyan, mint előtte, csak nagy por van. Ahogy rugdossuk ide-oda a labdát, egészen eltűnünk a felhőben. A fogaim között is az serceg.

Az jár a fejemben, hogy megint fogalmazás óra lesz. Sokáig szerettem, de most már nem igazán. Ilyenkor elmondja a tanítónő, mi a téma, és nekünk kell mondatokkal folytatni a történetet. Legutóbb senki nem akart megszólalni, nekem meg volt egy rakás ötletem, és mondtam sorban, azt is, hogy „méhrajok döngicsélése csapta meg a fülem”, erre mindenki nevetett. Utána már nem is szólaltam meg. Azt hazudtam, hogy nincs ötletem, és vége lett a történetnek. Most már igyekszem mindig észrevétlen maradni a fogalmazásórán, nehogy felszólítsanak. Az biztos, hogy nem fogok még egyszer beégni mindenki előtt. Inkább rossz jegyet kapok.

gyönyörű

Úgy felrúgjuk a port, hogy már nem is látjuk egymást. Mire kitisztul, észreveszem, hogy szinte mindenki az egyik nagy fa körül tömörül. Odamegyek én is. Egy másik osztályba járó harmadikos srác vékony bottal a fát kaparássza. Van rajta egy görcs, aminek a kérge felpúposodott, és a közepéből átlátszó, aranysárga lé csorog, végigfolyik a fa törzsén, olyan mintha függöny lenne kiterítve. A srác a botot végighúzza a ragacsos anyagon, gombóccá tekeri a fanedvet, majd büszkén felmutatja. Mindenki azt nézi. A csillogó, ragadós gumót. Gyönyörű. Valaki megkérdezi a srácot, hogy mi ez. Az csak annyit felel: „ez a kenya”.

Még mielőtt többet megtudunk a csodás anyagról, megszólal a csengő. Menni kell. Az órán senki sem figyel, egymásnak mutogatjuk, hogy már nincs sok hátra a szünetig, és eltökélten bólogatunk, hogy megszerezzük a kenyát.

Mikor kicsengetnek, eszeveszetten rohanunk az udvarra, hogy elsőként érjünk a fához, de a legközelebbi ajtót bezárta a portás, így körbe kell menni. Csak tíz perces a szünet.

Mire a fához érünk, látjuk, hogy a negyedikesek már elfoglalták a lelőhelyet meg a környékét is. Nem engednek oda minket. Sajnos, sokkal közelebb van a termük az udvarhoz, mint a miénk, ezért ha nem tartják bent tovább őket az órán, jó eséllyel mindig hamarabb érnek majd a fához.

Ugyanez ismétlődik minden egyes nap a héten. Mindig elűznek minket. Annyi változott az első napokhoz képest, hogy uralkodót is választottak. Egy nagyhatalmú osztálytársukat, aki minden szünetben ott pöffeszkedik a fa alatt, kartonból kivágott koronában, és bitorolja az összes kenyát.

Onnantól mindennap összecsapunk velük az udvaron, a „kenyakirály”, a hamis uralkodó színe előtt, aki már a másik harmadikos osztálynak is parancsol, és beosztja őket a fa őrzésére. A kenyából pedig fegyvert készítenek, botokra gyúrik a gombócokat, és megsuhintva dobálják a közelbe merészkedőket, meg persze kergetik a lánycsapatokat a kenyás pálcákkal. Vigyázni kell az anyaggal, mert nagyon ragad, ha eltalál, nem tudod otthon kimagyarázni, és a kenya titkát mindenképp őrizni kell a szülők előtt.

Egyelőre nem állunk túl jól a háborúban. Focizni se tudunk, mert az utolsó meccsen berúgtuk a labdát a gondnok kerítésén, és mindenki tudja, hogy a gondnok félszemű kutyája örült – azt mondják, tavaly szétharapott egy gyereket, aki bemászott a labdájáért. Azóta se értem, miért nincs börtönben, aki ilyen vérszomjas állatot tart. Szóval, amíg se kenya, se foci, addig marad a szokásos; a tolltartót fegyverként tartva rohangálunk az udvaron meg a folyosókon, és lövöldözünk egymásra. A kenyaháború első fejezete lezárul.

A sorház mögött, ahol lakunk anyával, építkezés van. Munkagépek jöttek, hatalmas lyukat ástak, majd arrébb hordták a földet egy halomba, és a gép a kanalával addig püfölte a földet, amíg egy nagy domb lett belőle. Amikor elmennek a gépek, lemegyek a dombhoz. Ott gyülekeznek a sorházban lakó gyerekek. Gyorsan birtokba vesszük a dombot.

Másnap eljönnek az osztálytársak is megnézni a dombot. Mindenkinek cowboy-pisztoly van az oldalára csatolva, fényes, hangosan csattanó fegyver, fekete tokban. Az egyik srác még egy doboz patront is hozott hozzá, amit a garázsboltban vett az

apja. Betöltjük a patronokat, és csattogtatunk. Jó nagyokat durran, füstöl is, megtölti a környéket a csípős szag.

foglyuk van

Ekkor bukkannak fel a negyedikesek. Azért jöttek, hogy megint ellássák a bajunkat. Hirtelen már ott is vagyunk egymással szemben, a domb két oldalán. Farkasszemet nézünk. Többen vannak, idősebbek, erősebbek. De nem adhatjuk a dombot. Egymásnak megyünk. A dombtetőn zajlik a legtöbb összecsapás. Sikerül lelőknöm egy negyedikest, de hamar jönnek újak, visszaszorítanak. Érzem, hogy megragadják ketten a karom, és átrántanak a negyedikesek oldalára. Az osztálytársaim hátrálnak. Közlik velük, hogy foglyuk van. Ez vagyok én. Ketten lefognak a dombtetőn, de addig kapálózom, amíg elengedik a kezem. Csúszom lefele a domboldalon, a kezemmel próbálok fogást találni. Bal tenyerem alatt valami furcsát érzek, a domboldalból kiálló vastos üvegszilánk hosszában végigmetszi a tenyerem. Először csak halványpiros csík, majd megindul, és mire szólhatnék, már a könyökömnél is folyik a vér. Megijedek, és azt mondogatom, gyorsan segítsen valaki, vagy elvérzem – ezt egy filmben hallottam. De látva az iszonyú sebet és a rengeteg vért, mindenki szétszalad. Az egyik negyedikes még megjegyzi, hogy „egy embert veszítettünk”.

Anyukám otthon sír, miközben a mosógépbe teszi véres, piszkos ruháimat. Bekötött kézzel ülök, várom a vacsorát, és nem értem, miért sír, hiszen nekem fáj a kezem. Nézegetem a kötésemet, a fehér pólóán átütő sötét sávot, a sebem húzódik, de próbálok nem mutatni a fájdalmat, hogy anya ne sírjon tovább. Hallom, hogy a konyhában a tűzhelyen már melegszik a vacsora. Szívpörkölt tésztával, amit nagyon szeretek. Az első nagy csatám utáni vacsora. Mindig emlékezni fogok rá – gondolom akkor.

A kenyaháború, míg gyógyul a kezem, nélkülem zajlik. Egy hét múlva lekerül a kötése, újra harcképes vagyok. Kicsengetnek, és kiáramlunk a teremből. Elfoglaljuk a folyosót, teljes szélességben, egymás mellé állunk. Szemben velünk felsorakozik a másik harmadikos osztály fiútábora. Csak tíz percünk van lerendezni a dolgot. Egymásnak rohanunk. Mindenki üvölt. Földre kerülnek az emberek. És megtörténik, végre kiegyenlített a harc, és győzünk, a másik osztály visszaszorul a termébe. Első győzelem a kenyaháborúban.

Az igazgató sokáig beszél nekünk arról, hogyan kéne viselkedni az iskolában, mert ez nem egy állatkert. Két hétre eltilt a szünetekben a kimászkalástól, és a szüleinket is behívhatja.

tragédia

Hazafelé anyával nemigen beszélünk. Az ártézi kúton megtöltünk pár üres palackot, majd átsétálunk a háztömbök között a sorházunkig. Nem mondja, hogy rosszat csináltam, ami furcsa, mert akkor az igazgató miért festette le tragédiaként? Nem értem. Délután a szobámba vonulok és csöndben játszom a műanyagkatonákkal.

Ősszel az első napon a nagyszünetben összegyűlünk és kimegyünk a fához. Csak egy csonk maradt belőle, nem sokkal a föld színe fölött elvágták. Mindenki szétszéled, végül is már negyedikesek vagyunk, azok meg ne vacakoljanak holmi kenyával. Az nagyon gyerekes. A fűrész durván széttépte a fát, mikor elszelte, de a gyűrűk még látszanak rajta. Kenyafa: élt 33 évet.

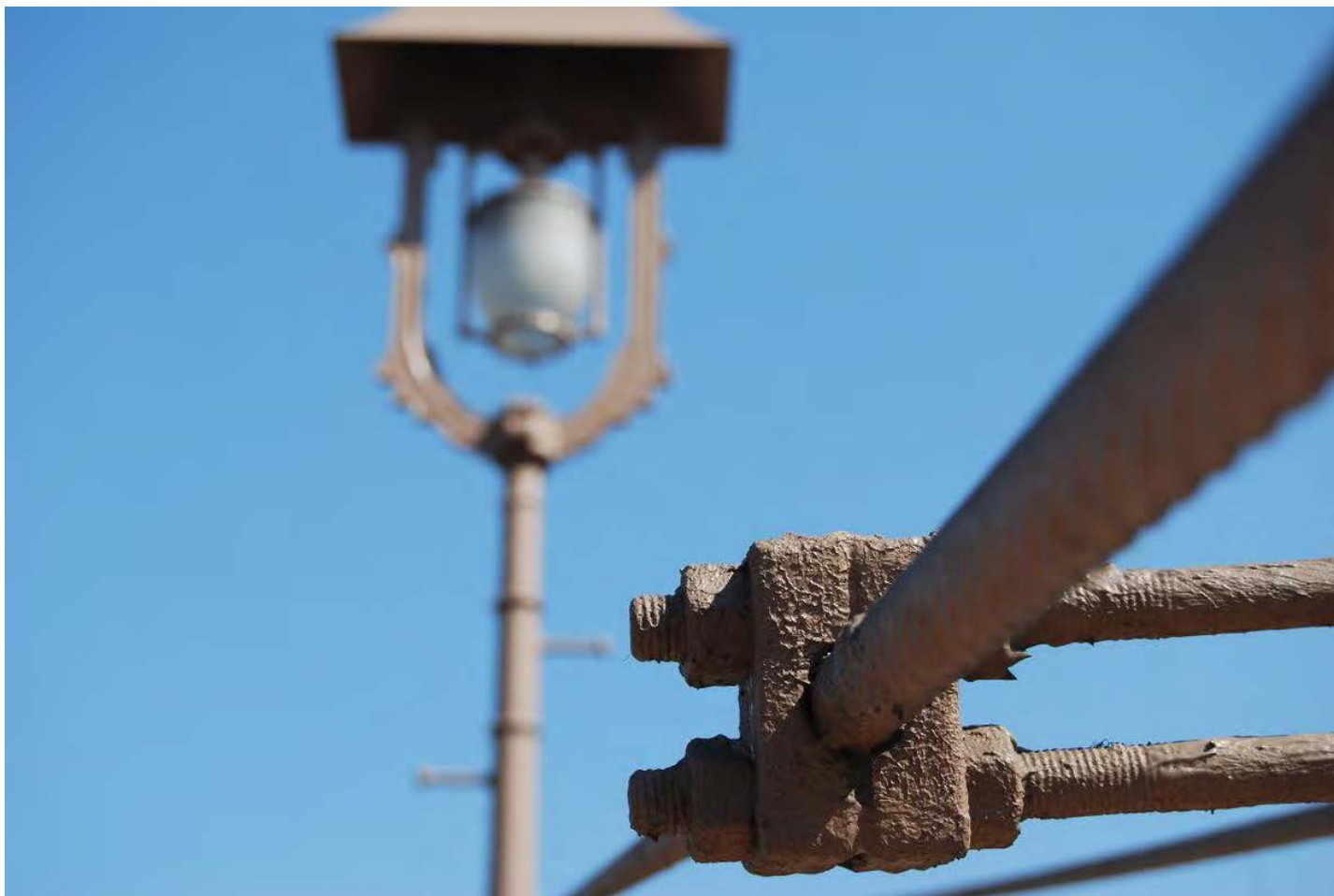
kép | jumpstory.com

Inczédy Tamás

HÍDMESTER

[ELZÚGOTT MELLETTEM]

2021-09-21 | ELZÚGOTT MELLETTEM, NOVELLA

– Francba – mondja a hídmester az orra alá nyomott mikrofonba.

Nem gondolja komolyan. Tudja, hogy a híd pillérjére mászó ballonkabátos ember a tévésekkel jött, látta, amikor a hídfőnél kiszállt a kocsijukból. Persze e nélkül is rájött volna, hisz teljességgel életszerűtlen, hogy annyi eseménytelen év után épp akkor

akarja valaki a folyóba ölni magát, amikor az Állami Televíziótól kijönnek ünnepi interjút készíteni vele annak alkalmából, hogy ötven éve hídmesterkedik.

Nincs mit tenni, most, az interjú kellős közepén el kell játszania a ráosztott szerepet, meg kell mutatnia, hogy a helyzet magaslatán áll, mert ez bizony benne lesz a híradóban, és könnyen megeshet, hogy ha ezt elrontja, hiába ő a haza utolsó megmaradt hídján szolgálatot teljesítő örökös hídmester – elmozdítják helyéről.

mint szimbólum

Miniszterek jönnek, miniszterek mennek, egyedül a kormányzó és mi maradunk a helyünkön, mondta egyszer a keleti hídfő aluljárójának vécés nénije, aki biztos volt benne, hogy a kisembernek, aki ad a munkájára, nincs oka félni, mert soha nem fogják kitenni, talán még nyugdíjas kora után is szolgálhat. A hídmester hümmögött valamit, nem akarta kibillenteni a vécés nénit mélységes nyugalomból. Minek mondja, hogy csak azért nem mozdítják el őket, mert a helyükre senki sem aspirál, ki akarna egy huzatos aluljáró klozetjében mások után szart takarítani vagy éjjel-nappal hidat őrizni, annak minden nyűgével-bajával. Ki kapható, hogy ha esik, ha fúj, minden áldott nap minden egyes órájában bejárjon, alámásson, kopogtasson, galambürüléket vakarjon, szüntelenül anyagelhasználódások és tönkremenések, hegesztés-varratrepedések és rozsdafoltok után kutakodjon, dilatációs hézagokat méregessen nyári hőségben, téli fagyban, festéklepattogzásokról írjon jegyzőkönyveket aktuális minisztériumi hivatalnokoknak, hogy tíz évente nagy nehezen kiutaljanak neki négy vagon festéket, hogy egy szakasz kivezényelt köztörvényes bűnözővel újrafesse a hidat a megadott, teljesíthetetlen határidőre, hogy aztán az ünnepélyes átadón valami aktuális ember a hatalom környékéről elmondhasson egy se füle, se farka politikai beszédet a hídról mint szimbólumról, ezt egyik sem tudja kihagyni, hangzatos lózungokat pufogatnak összetartozásról, felelősségtudatról, a múlt tiszteletéről meg a jövőbe tekintésről – erőről, erőből.

– A francba – morogja a hatás kedvéért a mikrofonba, aztán elnézést kér a tévériportertől, hisz várja a kötelesség, és határozott léptekkel elindul az ál-öngyilkos-jelölt felé.

Szinte érzi a hátán, hogyan igazítja utána az operatőr a kamerát, ezek a tévések jó előre kiszámolták a plánozást, gondolja, és hogy a képernyőkön gyönyörűen látszik majd, ahogyan ő, az egyenruhás hídmester távolodik, megy az égbe szökő hídpillér felé, melyre egy ballonkabátos férfi mászik épp, hogy megölje magát.

Ösztönösen úgy jár, hogy sántítása minél kevésbé legyen feltűnő, így billegésnek hat inkább, pedig fölösleges takargatnia, több dokumentált előtörténete is van ennek a sántításnak– mikor mire volt szükség.

nem igaz

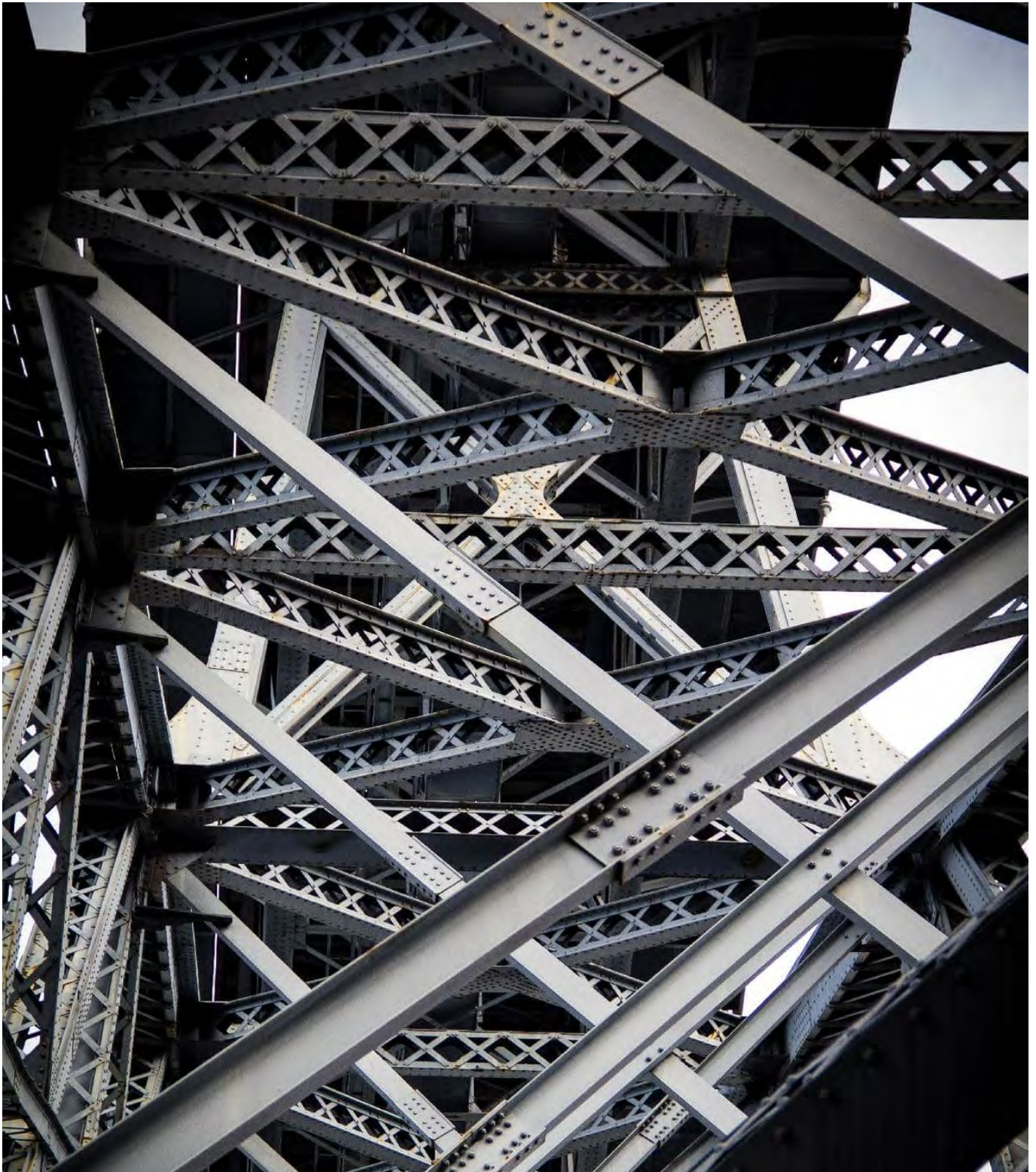
Az elsőt egy hajdani bulvárlap írta meg úgy negyven éve, e szerint a nagy árvíz idején egy viharos éjjelen a hídmestert lesodorta posztjáról a felcsapó hullám, az alatt sodródó uszadékfára zuhant, szerencsétlenül, mert eltört a lába, mégis szerencsésen, mert ugyanabba az uszadékfába kapaszkodva sikerült megmenekülnie. De ez nem volt igaz.

Kevésbé romantikus történet-variációt közölt az utóbb megszűnt vicclap, vagy huszonöt éve, abban a hídmester ugyancsak vízbe esett, még hozzá kezdő korában, szabadnaposként, részegen, de kihúzta őt egy éber uszályos, aki hozzá hasonlóan szintén részeg volt, így az alkohol a vicclap szerint összességében kiegyenlítette saját ellenirányú vektorait. De ez sem volt igaz.

A harmadik történet szerint a hídon szabálytalanul megálló, majd még szabálytalanabban tolató teherautó ütötte el. A sofőrt persze példásan megbüntették. Nyilván ebből sem volt semmi igaz, de érdekes töltelékanyagnak vélhették az

egyébként száraz Negyedéves Közlekedési Kiskaté című rendszabályváltozásokat követő kiadványban.

A valóság az, hogy a nagy rezsimváltás idején, a hatalomátvétel serény óráiban néhány túlbuzgó siheder alaposan megverte őt paradicsomkarókkal, biztos, ami biztos alapon, csak mert egyenruhában volt.

Az ál-öngyilkos-jelölt már felkapaszkodott a hídfő első szintjére, most a második szintre vezető szögvas-létrát próbálja elérni. A vaslétra szándékosan hiányos, hogy ne tudjon bárki felmászni. Egy alulról csúszó elemet kell a sínen feltolni és beakasztani, az egészíti ki a szerkezetet, amin már könnyedén felmegy az ember.

A híd ezernyi titka közül ez csak apróság. A hídmesteri hivatás valódi mélységei jóval a technikai kérdések után nyílnak meg, mert a híd nem statikus vasdarab, amit két szárazföld közé biggyesztettek, hanem állandóan mozgásban lévő, a külvilággal együtt változó szeszélyes állat, amely mintegy mellesleg eltűri, hogy az emberek hídként használják.

remegés

Az ő munkáját épp azért nem tudná ellátni más, mert rajta kívül senki sem ismeri eme különös lény lelki világát, hangulatváltozásait. Ő, a hídmester álmában is megérzi, ha a forgalom okozta remegés miatt a híd valamely pontján egyszer csak kilazul egy csavar. Ilyenkor előmászik a híd központi pillérjébe épített szerszámosfülkéből, ahol évtizedek óta éjszakázik a parton álló szolgálati lakás helyett, és utánajár a dolognak.

A minisztériumtól hiába kér évek óta segídet maga mellé, akit kitaníthatna az összes szakmai fogásra, és akibe belenevelhetné a híd szeretetét, hiába a számtalan alaposan átgondolt indoklásokkal ellátott kérvény, a minisztériumi illetékes nem akarja megérteni a helyzetet, mert a segéd pénzbe kerül. Ha ő egy nap elpatkol,

biztos szereznek majd valakit a helyére, de a híd állapota gyorsan romlásnak indul. Ha a karókkal annak idején nem verték volna szét az ágyékát, talán nem szentelte volna minden idejét a munkájának, talán megnősült volna, gyereke lenne, akinek átadhatná tudását.

Nézi a ballonkabátost, ahogyan minden igyekezetével azon van, hogy elérje a második emeletre vezető szögvas létra legalsó fokát. Ezt vajon honnan szalajtották?, gondolja a hídmester. Mintha látta volna már. A bő kabátujjból előbukkanó vézna csukló, az égbe nyújtózkodó, levegőt markolászó kéz szánalmat kelt a hídmesterben. Miféle mézesmadzagot húztak el a szerencsétlen orra előtt? Vagy sakkban tartják valamivel? A családjával? Fene tudja.

Itt ez a színjáték, minden előre eltervezett, kiküldtek valakit, hogy tegyen úgy, mintha meg akarná ölni magát, neki meg az a dolga, hogy az illetőt megvédje a kitalált veszélytől, lebeszélje az öngyilkosságról, amit nem is szándékozik elkövetni, és lám, mintha nem lenne választásuk, mindketten fegyelmezetten teszik, amit várnak tőlük.

A ballonkabátos addig-addig nyújtózkodik, hogy most az alsó csúszka nélkül is sikerül elérnie a második szintre vezető létra alsó fokát. Már kapaszkodik is felfelé. Hamarosan eléri a pilon tetejét, gondolja a hídmester, és bizakodik, hogy nem valami kétbalkezest küldtek. Még megcsúszik a szerencsétlen és tényleg meghal, elcseszve ezzel az ő hátralévő nyugdíjas éveit. A hídmester higgadt ember, de most a lehetőség, hogy esetleg ide is valami barmot küldtek, megrémiszti. Jaj, csak nehogy lezuhanjon! Öreg ő már, hogy újrakezdje az életét.

egy mozdulattal

A pillérhez ér. Korát meghazudtoló gyorsasággal iramlik fel a létrán és máris az első emeleten van. Egy mozdulattal helyére csúsztatja a következő létra alsó fokait, és már a második emelethez közelít. Fölötte a ballonkabátos kileshette a módszert, mert pillanatok alatt lemásolja, és már a harmadik emelet felé tart, a hídmester a nyomában.

Mászás közben a hídmester letekint a mélybe, látja a folyót, a hidat, rajta az összesereglett báméskodókat. Láthatóan a tévés stáb is teszi a dolgát, a kamera forog, mindenki a megadott kottából játszik, most már csak az hiányzik, hogy ő szépen, biztonságban lekísérje a ballonkabátost.

– Álljon meg! – kiáltja a hídmester, a kamera kedvéért mászás közben hadonászik is a ballonkabátos felé, aki viszont rendületlenül igyekszik felfelé.

Szinte egyszerre érik el a pillér tetejét, a legfelső emeletet, a balkonszerű gyűrűt. A ballonkabátos a korlátra hajolva nézi a folyót, mintha kilátóban lenne.

– Várjon! – szólal meg a hídmester szuszogva –, ott nem lát minket a kamera.

A ballonkabátos egyre csak a vizet nézi.

– Vajon milyen lehet? Leugrani.

– Hát nézze, én már mindenfélét csináltam ezen a hídon, de leugrani, azt az egyet nem. Úgyhogy erről nem tudok magának beszámolni. Többnyire a vízbe esnek, az ütéstől összetörik magukat, elvesztik az eszméletüket, a víz alatt az örvények közt görcsöt, pánikrohamot kapnak, ilyesmi, a sodrás meg leviszi őket a francba. De megesik, hogy a hídra esnek. Az egyszerűbb. Olyankor kijönnek a hullaszállítók, én meg felszórom homokkal a vértócsát. Persze mindkét eset pontosan feljegyzendő a hídkezelési naplóba.

– Szép itt – mondja a ballonkabátos.

Némán nézik az alattuk hömpölygő folyót, és a hídmesternek egyszeriben eszébe jut, hol látta a másikat. Hol máshol láthatta, mint a hídon. Csak akkor nem ballonkabát volt rajta. Nézi a férfi korlátba kapaszkodó kezét, ujjait, melyek közt annak idején egy paradicsomkaró volt.

Csak egy lökés, és vége, gondolja a hídmester, és hogy azt mondhatná, a ballonkabátos megcsúszott. De aztán jobb ötlete támad. Sarkon fordul és lemászik.

kép | jumpstory.com

Vörös István

ÍZELÍTŐ A TÍZ CSAPÁSBÓL

WORLD PRESS PHOTO

2021-09-23 | **VERS, WORLD PRESS PHOTO**

Chinua Achebe-nek

Miféle érzés sáskarajban állni?
Mint ellenszél, mint pusztító vihar,
egy bibliai csapás, nem akármilyen,

nem félni kell tőle és nem utálni,
a lelked legmélyéig megzavar.

Miféle érzés sáskarajban állni?

Ő fog téged, vagy te fogod őt zabálni?
Fehérje-villám, rovarzivatar,
egy bibliai csapás, nem akármilyen,

a lerágott lomb nem fog visszazállni
a kopasz fákra most már egyhamar.

Miféle érzés sáskarajban állni?

Miért veszélyes, miért nagyvilági?
Százmillió szárny egyfélét akar,
egy bibliai csapás, nem akármilyen,

a táj és az ég mégis túlvilági
színt kap, amit nem angyalszárny kavart,
egy bibliai csapás, nem akármilyen.

Miféle érzés sáskarajban állni?

kép | Luis Tato, Spanyolország, Természet 3. díj, sorozat

Fiatalléptű sáskák csapatai lepnek el egy legelőt Nakukulusban, Turkana megyében június 7-én.

2020 elején Kenyában zajlott az elmúlt 70 év legsúlyosabb sivatagi sáskajárása. A sivatagi vándorsáska (*Schistocerca gregaria*) a legnagyobb pusztításra képes sáskakártevő, mert a raj gyorsan és nagy távolságokat tud megtenni. Egy rajban négyzetkilométerenként 40–80 millió egyed is lehet, és mindegyik naponta képes a saját súlyával azonos mennyiségű növényt megenni. A sáskának a környezeti körülményektől függően évente kétszer-ötször születnek utódai. A tartósan csapadékos időjárás segíti a szaporodást, és óriási rajok jönnek létre, amelyek élelem után kutatva elpusztítják a termést.

Fecske Csaba

AJTÓ

WORLD PRESS PHOTO

2021-09-30 | VERS, WORLD PRESS PHOTO

zárt ajtó komor börtönajtó
kinyílik-e mielőtt elhervad
a fiatal nő kezében a virág
mielőtt elhervad ő maga
a feszülten várakozó feleség

mert az aggódó nők korán hervadnak
tekintete szinte átégeti a vasajtót
ha kell gyökeret ereszt a láb
lombot növeszt a várakozás
mikor jajdul fel végre a berozsdásodott zsanér
hogy kitámolyogjon önmagát cipelve a rab
akit hivatlan gondolatok megválaszolhatatlan kérdések
gyötörtek a priccsen heverészve
bűnhődött keményen ahogy az ártatlanok szoktak semmiért

kép | Nadia Buzhan, Belarusz

Vezető hír, 2. díj, egyedi

Olga Sieviaryniec várja férjét, Pavalt a fehéroroszországi Minszkben, az Akrestsin utcai börtön előtt július 22-én.

Paval Sieviaryniec június 7. óta volt előzetes letartóztatásban, amikor családja megtudta, hogy hamarosan szabadon engedik. Olga két órán keresztül várakozott a börtön előtt, de Pavalt nem engedték szabadon. Sieviaryniec kereszténydemokrata politikus és ismert politikai aktivista. Akkor tartóztatták le, amikor aláírásokat gyűjtött a zsinórban hatodik hivatali ciklusára pályázó Alekszandr Lukasenko elnökkel szemben induló jelöltek támogatására. Lukasenko 1994 óta van hatalmon. A médiában „Európa utolsó diktátoraként” emlegetett Lukasenko rendre elhallgattatja az ellenzéket, és az előző öt választáson nem akadt igazán komoly kihívója. Az Amnesty International Paval Sieviaryniecet lelkiismereti fogolyként tartja számon. 2021 elején még mindig börtönben volt, részben magánzárkában, és nem találkozhatott ügyvéddel.

Kállai Katalin

ODAÁT ANYÁCSKA...

WORLD PRESS PHOTO

2021-09-26 | VERS, WORLD PRESS PHOTO

Fognak alólam az évek
bizonytalankodik az öregkor
nos macska úr
ki kit sirat majd

a távolban haldoklik anyaédes
ez meg magát siratja ideát
és azt a szélfútta cicát

„Szomszéd macskaként
jönnek az éhes angyalok”
írja a kép hátára a festő
szomszéd macska vagyok
festő fejében éhes angyalok
kimásznak a hajára
odaát anyácska
vele a kóborok

**Kép | Valery Melnikov Oroszország, Sputnik
Hír, 1. díj, sorozat, Az év sajtófotója díj egyik jelöltje**

Abovyan Hasmik (69 éves) sír az otthona ajtajában a hegyi-karabahi Nerkin Sus faluban, november 30-án.

Harminc év szünet után szeptemberben kiújult az azeri-örmény harc Hegyi-Karabahért. 1994-ben, az első háborút követően az Azerbajdzsánhoz tartozó Hegyi-Karabahban élő örmények egyoldalúan kikiáltották független államukat. Évtizedek teltek el anélkül, hogy rendeződött volna Hegyi-Karabah státusza, a szórványos katonai összecsapások folytatódtak.

A 2020-ban kirobbant második karabahi háborúért mindkét fél a másikat okolta. A harcokat november 9-én az Oroszország közvetítésével létrejött megállapodás zárta le, amelynek értelmében Azerbajdzsán visszaszerezte az 1990-es években elvesztett területeket, de a régió fővárosa, Sztjepanakert az örményeké maradt. Bár a harcok véget értek, a megbékélés mindenkinek nehéz lesz, mert az örmények úgy érzik, elveszítették szülőföldjüket és otthonukat, az azerieknek pedig egy lerombolt országba kell visszatérniük.

Szabolcsi Viktória

SZEPLŐTELEN

WORLD PRESS PHOTO

2021-09-27 | VERS, WORLD PRESS PHOTO

mert húsz éve sötétségből vagy
mint fényképek elveszett negatívjai
éppen lehúzott gyűrű helye lettél
aknamezõn hagyott testrész viszketése
ujjaidból úszóhártya nõtt
ujjaim közé
együtt tapogatjuk a túlsó partot

mert húsz éve sötétségből vagy
lámpaoltás után a mellkasomba bújsz
és lépkedsz reggelig
majd cipők koppannak a hosszú
folyosókon és te visszahúzod
magadra a takarót álmodban
a fiad tanítottad járni
aki bűn nélkül fogant
golyóstollba rejtve csempészted ki
amikor peteérésem volt
mert húsz éve sötétségből vagy
és plexifalakból és fülre szorított
telefonkagylókból
havonta negyvenöt perc vagy
fülledt buszokban zötykölődés
ablaküveghez nyomott homlok
zsíros lenyomata
minden akár te is lehetnél
de mindenütt fény van
és a fény nem enged hozzád
plexifalakat simogat és
fiad alvó homlokán legelészik
kereslek benne is
de csak magamat találok
mert te sötétségből vagy
húsz éve te vagy a sötétség

kép | Antonio Faccilongo, Olaszország: Habibi
Hosszú távú munkák, 1. Díj, Az év sajtófotó-sorozata

Lydia Rimawi otthon, az ágyában. Beit Rima, Ramallah közelében, Palesztina, 2018. december. Férjét, Abdul Karim Rimawit 2001-ben tartóztatták le és 25 év börtönbüntetésre ítélték, mert részt vett a Rehavam Ze'evi izraeli idegenforgalmi miniszter ellen elkövetett merényletben. A házaspár fia, Majd, mesterséges megtermékenyítés után született 2013-ban.

Közel 4200 palesztin biztonsági őrizettest tartanak fogva izraeli börtönökben, vannak köztük olyanok is, akik 20 éves vagy annál is hosszabb büntetésüket töltik. A házastársi látogatás és a fizikai érintkezés tilos, a tíz év alatti gyermekek kivételével. A 2000-es évek eleje óta a hosszú időre bebörtönzött palesztin foglyok a családalapítás reményében spermát csempésznek ki a börtönből a gyerekeiknek szánt ajándékokba vagy golyóstollakba rejtve. A Habibi („Szerelmem”) a bátorság és kitartás krónikája a legújabb kori történelem egyik leghosszabb és legbonyolultabb konfliktusával a háttérben.

Taizs Gergő

DAL A PUSZTÍTÁS ISTENÉRŐL

WORLD PRESS PHOTO

2021-09-24 | VERS, WORLD PRESS PHOTO

a pusztítás istene

kiképzett

jó vadász tűzből rak magaslest

türelemből oltárt korommal tölt föl

csontok közti húshiányt nem vesz
el sohasem keveset eleget

a pusztítás istene

töménytelen

termelés küldi a hiány prófétáit
szerteszét prédikál megóv mellette
mindent lehet csakugyan semmi
más folytonos fogyasztás

a pusztítás istene

végtelen

kényelem színpompás megváltás
ringató képzelet cinikus cinkosság
céltalan téblábol építi sír-
helyét plasztik közöny-téglából

a pusztítás istene

unalmas

közbeszéd teríti szemére vas-
beton köpenyét véletlen se lássa
önmagát meztelen tükörképek
helyett könnyedén félrenéz

a pusztítás istene

monoton

létezés gyalogos átkelőn jobbra
majd balra néz állandó rohanás
felforgat néhanap köveket hajigál

a pusztítás istene

öntudatlan

szokványlány álmot lát reggel
kel megfőzi a kávé tégelyben
munkában pénzt keres boltba
megy feledni (feladni) hazatér

**kép | Lalo de Almeida, Brazília, Panos Pictures, a *Folha de São Paulo* számára
Környezet 1. díj, sorozat**

Elpusztult őz a legelőn, ahonnan a leggyorsabb állatok sem tudtak elmenekülni a tűz elől.

A brazíliai Pantanal, a világ legnagyobb trópusi lápvídekének és elárasztott füves területének közel egyharmadát tüzek pusztították 2020 folyamán.

Az UNESCO Bioszféra-rezervátumaként elismert Pantanal, Brazília egyik legfontosabb életközössége az elmúlt szűk 50 év legsúlyosabb aszályától szenved, ezért a pusztító tüzek teljesen elszabadultak. A tüzek nagy részét az irtásos-égetéses gazdálkodás okozta, amely egyre jobban elterjedt, amikor Jair Bolsonaro elnöksége idején lazultak a természetvédelmi előírások és ellenőrzések.

Péter Ágnes

A SZÍVEM EGY BEFALAZOTT PARK

MARY SHELLEY ÉS A ZENE

2021-09-12 | **ESSZÉ**

Három gyereke és férje, Percy Bysshe Shelley elvesztése után, 1823-ban, huszonhat évesen Mary Shelley három és fél éves kisfiával öt év után visszatért Itáliából Angliába. Engedelmeskedett apósa döntésének, aki vonakodva ugyan, mégis valamicske évjáradékot ígért neki, ha hazatér, és nem áll nyilvánosság elé sem saját, sem férje írásaival. Mély gyászban, kétségek közt s a jövőtől szorongva egyetlen jó barátját, a költő, radikális lapkiadó, kritikus Leigh Huntot tudósította út közben feladott levelekben a látottakról és hallottakról – s áttételesen a saját lelkiállapotáról. Torinóban eljutott az operába: „Hallgatom az énekeseket... Csodás harmóniák, a basszus különösen. A szívem egy befalazott park, a falakon ajtók nyílnak. Sok közülük sajnós, túl sokáig zárva volt. A zene azonban tolvajkulcs: mindegyiket nyitja.” [1]

már csak egyetlen hang

Mary Shelley első regényében, a *Frankenstein*ben is nagy szerepe van a zenének: a folyamatban, amelynek során a Szörnyben kialakul a képesség az emberi

gondolkodásra, érzésre és erkölcsi döntésekre, fontos mozzanat, ahogy egy résen át a Lacey család életét figyeli, látja és hallja Safie gitárjátékát és énekét: „oly bővöletesen szép dallamokat játszott, hogy a gyönyörűségtől egyszeriben kiszaladt a könnyem. Énekelt is, és hangja oly gazdagon áradt, csapott fel, s halkult el újra, mint a fülemülée az erdőn.” [2] *Az utolsó ember* című regény zenei kompozícióként is értelmezhető: három, más-más hangnemben írt tételből álló zenekari mű, s ahogy haladunk előre a végső csend felé, egyre több a zenei metafora. A főszereplők hangszerként funkcionálnak, s amikor már csak egyetlen hang hallatszik, az elbeszélőé, azt mondja: „Muzsika - a halhatatlanok nyelve, amely mintegy létezésük bizonyítéka jutott el hozzánk - muzsika, 'a könnyek szökőkútjának ezüstkulcsa', szerelem gyermeke, bánat enyhítője, hősiesség és sugárzó gondolatok ihletője, ó, muzsika, ebben az elhagyottságunkban elfeledtünk.” [3] A pusztulást és a pusztítást a zenében megfogalmazódó halhatatlanság eszméje ellenpontozza. [4]

Mikor Mary Shelley 1823 augusztusában visszatért Angliába, keservesen tapasztalta, hogy a nőknek előírt társadalmi normák áthágása és a környezetében élt férfiak, Shelley és Byron hagyománysértő gondolkodása miatt a régi ismerősök elfordulnak tőle, a barátai a Percy Bysshe-hez fűződő kapcsolatának intimitásait tárgyalják. A délszaki fény és klíma után szörnyű volt számára a piszkos kőrengeteg, London mint élettér. „Ebben a fénytelen országban a letargiából csak az emeli ki az embert, ha meglovagolja érzelmeit. Soha így nem ragaszkodtam a barátaimhoz (ami 1–2 embert jelent), mint most. Oly sivár minden körülöttem – az utcák, a sár, a cockney tempók, az utcai énekesek, a kiabálás, a bérkocsik, a bérlakások, a vigasztalan magány: micsoda egyveleg! Hadd fordítsak hátat neki” - írta egyik barátjának október 18-án.

[5] Visszavágyott Itáliába - ahol annyi csapást kellett elviselnie - és a múltba, amelyet Shelley - a gyász és emlékezés kettős prizmáján keresztül egyre sugárzóbban ragyogó - alakja határozott meg.

Előző év július 8-án Mary váratlanul abbahagyta a naplórírást. Ezen a napon Mary könyörgése ellenére Shelley és barátja, Edward Williams elindultak Livornóba. A visszaúton belevesztek a viharos tengerbe. Mary erejét a nem sokkal korábbi, nagy vérvesztéssel járó vetélése, majd az eltűnt férfiak utáni hajsza izgalma és testi megpróbáltatása végsőkéig felemésztette; a fizikai kimerültség iszonyúan feszült idegállapottal párosult. A kifosztottság, a céltalanság, az önazonosság tudatának összeomlása és mindenek felett közös életük utolsó szakaszában a kisfiúk elvesztését követő gyászában a férjétől való elidegenedése miatt érzett bűntudat már-már önmegsemmisítésre csábította. Az anyja, Mary Wollstonecraft, Harriet Westbrook, Percy első felesége és Wollstonecraft leánya, Fanny Imlay öngyilkosságig hajtó depressziójának emléke kísértette. Segítséget keresve október 2-án új naplóba kezdett *A bánat könyve* címmel. A bejegyzésekben három teljes éven keresztül rögzítette gondolatait és lelkiállapotát. Így szólította meg *A bánat könyvét* az első bejegyzésben: „... átadom neked teljesen önmagam, mert senki sem látja majd, amit írok.” **[6]**

küzdve a szavakkal

Eltérően a saját és általában a szokványos naplóktól, *A bánat könyvében* nem a mindennapok tényeit, külső eseményeit rögzíti, hanem mindazt, ami belső

történésként - szaggatottan, újra és újra nekifutva, küzdve a szavakkal - megfogalmazható. Mindazt, amiről beszélni nem tud, csak írni, ahogy 1822. december 5-én kelt levelében mondja. De írni is nehezen: a tagolatlan szöveget rengeteg gondolatjel szaggatja rövid szakaszokra; az elliptikus mondatok, az ismétlések a tudattal és a nyelvvel vívott harcot közvetítik, hogy pontos szavakra, kifejezésekre találjon. [7]

Talán az 1822. október 19-i bejegyzésben jut a legmélyebbre az önelemzésben, a gyászmunka lélektanának megfogalmazásában, ahogy kifosztott állapotában a váratlan érzéki benyomások - hanghatások - által felélesztett emlékképek nyomán támadt érzelmi reakcióit boncolgatja. Annak a kiszámíthatatlanul érkező pillanatnak a természetét is megfogalmazza, amelyben az állandóan éber tudat váratlanul az automatikus megfigyelés állapotából kilép a teremtő látásmód világosságába. A képekben való beszéd és a ritmus jóvoltából a szöveg mély esztétikai élményként hat az olvasóra.

Milyen fájdalmas minden változás annak, aki mélyre merülve saját érzelmeibe, azok zsarnoki uralma alatt külsődleges és látszólagos élete mellett egy attól teljesen eltérő belső életet is él. Míg életem egyhangúan folyik steril partjai közt, a mélyben zajló áramlatok időnként megzavarják a vizek sima felszínét, eltorzítanak mindent, ami tükröződik a sínen – s az elme már nem tükör, amely visszaveri a külső eseményeket, hanem maga válik a külső dolgok festőjévé és teremtőjévé. Ha az elmének ez az örök aktivitása az egyhangú élet hétköznapi eseményeit képes állandó változásban láttatni, valóságos vihar vagy hurrikán erejével lép fel, amint valami igazi esemény bontja meg a környezet egyhangúságát. Ez történt ma este – egy ismert dallam néhány üteme úgy hatott rám, mint egy szélroham: felkavarta a lelkem legmélyén rejtőző érzéseket. Mindent odaadtam volna, csak ülhessek – csukott

szemmel –, s örökre azt a dallamot hallgathassam... A beszélgetés szavai érdektelenek voltak, de kettős jelentéssel értek el hozzám, s a lelkem mélyén megérintettek egy-egy húrt, s hallottam magamban a zenét, amit a szavak hoztak létre, de a beszélőnek erről fogalma se volt. Nem hiszem, hogy volna még egy ember, akinek a hangja olyan szomorúságot váltana ki belőlem, mint Albéé ^[8] – ha hallottam a hangját, mindig odafigyeltem, de én magam nemigen beszéltem: mindig egy másik hang felelt, nem az enyém, egy hang, amelynek húrjai most elpattantak. Mikor Albé elhallgat, mindig várom, hogy megszólaljon az a másik hang, s ha helyette más hangját hallom, úgy érzem, durván szétszakítja a tudatomban összekapcsolódó hangokat. Svájc óta alig-alig találkoztam Albéval, ott viszont mindennap együtt voltunk, s a hangja, ez a különleges hang, más hangokkal és tárgyakkal együtt, melyektől nem tudom elválasztani, mélyen beleivódott az emlékezetembe... Mivel az ügyefogyottságom és féltékenységem visszatartott, hogy beleszóljak esténként a Diodatiban ^[9] a beszélgetésbe – Shelley-m és Albé gyakorlatilag kettesben beszélgettek. Ezért most, mint mondtam, ha Albé mond valamit, és Shelley nem válaszol neki, az olyan, mint a zivatar eső nélkül, mint a napkorong melege és fénye nélkül, vagy mint egy-egy jól ismert tárgy legkedvesebb és legjobb tulajdonságai nélkül – elmondhatatlan szomorúság fog el, ami nem csak fájdalom.

mintha valóságos volna

A fentiek magyarázzák - egyébként felfoghatatlan volna -, honnan van Albénak ez a hatalma, hogy csupán a jelenléte és a hangja ilyen mély és összetett érzelmeket képes

kiváltani belőlem. Mert ezeknek az érzéseknek semmi köze a véleményemhez róla, sem a témához, amiről beszél. Másokkal tudok úgy beszélgetni (s beszélgettem is sokszor, mikor még Ő is velem volt), hogy közben nem gondolok Shelley-re, legalábbis nincs előttem olyan élesen, mintha egyedül lennék. De ha Albé társaságában vagyok, egy másodpercre sem halványul a szívemben és a tudatomban az alakja, olyan elevenné válik, mintha valóságos volna, olyan élővé, hogy megzavarja bennem a testi funkciókat is, s végül, ha érzelmeim nem találnak könnyekben enyhülést, hisztérikus állapotba kerülök, s merő fájdalommmá válok, mint amikor a tenger morajlását hallom. ^[10]

Körülbelül egy hónap után két órát töltöttem Albé társaságában, és rögtön hazaérve írom ezeket, annyira nagy szükségét érzem, hogy szavakba öntsem elszabadult érzéseimet. – Shelley, Szerelmem! Nézem a csillagokat és körben a természetet: világos nyelven szól hozzám minden s rólad beszél. Miért nem tudsz Te is válaszolni, Egyetlenem? – Végleg eltört a hangszer? Vég nélkül bírnám a fájdalmat, csak még egyszer megütné hangod zenéje a fületem! El vagyok veszve... [11]

A hangok iránti rendkívüli fogékonysága segített Marynek Londonban örömforrást találni. Nem sokkal hazaérkezése után, ahogy próbálta feleleveníteni régi kapcsolatait, megkereste Vincent Novellót is, a korabeli zenei élet ismert alakját, akivel 1817-ben Leigh Hunton keresztül ismerkedett meg, mielőtt Shelley-vel Itáliába költöztek. Leigh Hunt - a kor egyik legmegbízhatóbb zenekritikusa [12] - maga is remekül énekelt és

zongorázott, kiemelkedő zenei műveltsége volt. Házában, Hampsteadben avantgárd értelmiségi - irodalmi, zenei, színházi - kör találkozott. Vincent Novello zenetörténész és zeneműkiadó volt, komponált és orgonaművészként is rendszeresen fellépett. Ekkoriban nem messze Londontól, Shacklewell Greenben élt, ahol a nagy kert közepén álló családi házában feleségével együtt szeretettel fogadták a szép fiatal özvegyet, és mindent megtettek, hogy sikerüljön visszatálnia az életbe. Novello Gluck-, Händel-, Beethoven-műveket zongorázott neki, és elsősorban Mozartot, akinek miséit éppen ez idő tájt adta ki Londonban, ezzel is növelve Mozart ismertségét Angliában. Az együttlétek állandó résztvevője volt Charles Cowden Clarke, ismert Shakespeare-kutató és -kiadó, Novello veje. Clarke és felesége 1878-ban kiadták a emlékezéseiket (*Recollections of Writers; Emlékek az írókról*); a könyvben elmesélik, hogy ezeken a házi zenéléssel összekötött baráti összejöveteleken Novello fivére, Francis Novello is gyakran megjelent. Ő képzett énekes volt, és „Mrs. Shelley-nek akkora élvezetet okozott Mozartot hallgatni, hogy sose mulasztotta volna el megkérni Francescót, hogy gazdag, érett basszus hangján énekeljen neki Mozartot: legtöbbször *a Qui sdegno, a Possenti Numi, a Mentre ti lascio, a Tuba mirum, a La Vendetta, a Non piu andrai, vagy a Madamina* volt a kívánságlistán.” [13]

szuggesztív képek

Mary Shelley naplóiban és leveleiben a zenei utalások arra vallanak, hogy gondolkodásában fokozatosan összekapcsolódott a zenehallgatás gyönyörűsége és az íráshoz vezető lelki-szellemi

állapot. *A bánat* könyvében szuggesztív képekben fogalmazza meg az alkotó képzelet működését és a nyomában támadó, a tényszerű valóságot felülíró örömet:

Minden érzelmi kapcsolatomban kegyetlenül megsebzett az élet (leszámítva az egyetlen drága kivételt, Percyt [14]) – mindet kikezdte a halál, vagy a kényszerű elválás, vagy a csalódás. És én ilyen haszontalan szavakkal gyászolom őket – erőtlen sírámokat hallatok értük, melyek nem tudják elfordítani rólam a sors kezét. De megtalálja magának a szabad utat a képzeletem, az egyetlen kincsem, Kubla kánom, tündérpalotám, amin át egy hatalmas folyó viharzik le a halott óceánba, [15] a felejtés halott óceánjába, amely minden vágyakozást elnyel, sötét mélyeit az elmémbe cikázó pillészárnyú álmaim bevilágítják – lezárnak egy illékony életet, és

helyet készítenek egy új nemzedéknek. A képzeletem alig-alig ártott, és mennyi jót tett velem! Balzsam volt fájdalom gyötörte szegény szívemre, védőpajzsként óvta érzékenységet. Voltak olyan idők, mikor a csüggedés félretolta – s beleborzadok, ha ezekre visszagondolok –, de a tündér csak épp félreállt, megvárta az idejét, és az első adódó alkalommal ragyogó arcával elém lépett, és a fájdalom halálos súlya megkönnyebbült. [16]

Majd 1823. október 5-én, Leigh Huntnak írja meg, hogy belekezdett *Az utolsó emberbe*:

Novello sokat fog segíteni, hogy meg tudjam írni: miközben zenét (főleg hangszeres zenét) hallgatok, sokkal tisztábban és meggyőzőbben merülnek fel bennem új ötletek, mint máskor. Így aztán nagyon megszerettem a hangszeres zenét, ami azelőtt nem nagyon érdekelt. Ha énekhangot hallgatok, a gondolataimat nagyon behatárolja a szöveg, de ha csak a zene szól, a hangok énekké állnak össze bennem, ha ez az ének nem is nagyon igazodik a gondolataim tónusához. [17]

Rapszodikus elragadtatással ünnepelte a zenét *A bánat* könyvének egyik passzusában, s szinte grafikus képet rajzolt arról, ahogy a zene működésbe hozza a képzeletet:

Ó muzsika! Te átjársz, az égbe emelsz, felszabadítasz. Egyetlen gyönyörűségem itteni életemben! Veled kell élnem. Milyen kár, hogy én magam nem tudok édes hangokat előhívni! De hallgathatok másokat, s míg az egymásba kapcsolódó hangok rám hullatják üdítő harmatukat, merész gondolatok támadhatnak bennem, elbűvölő képek jelenhetnek meg szemem előtt, gondolhatok a múltra vagy a jövőre úgy, ahogy látni szeretném a dolgokat, vagy elrendezhetnék magam előtt egy nagyszerű képek sorában és ékes ruházatban elvonuló történetet, az emberi gondolkodás és szenvedélyek kombinációiból szőtt mesét – [18]

A zene iránti értő és élénk érdeklődése magyarázza, hogy Mary Shelley, akit már életében volt elvbarátai azzal vádoltak, hogy nem állt ki a „fontos ügyek” védelmében, például direkt módon nem nyilatkozott soha a nők jogi és társadalmi hátrányairól, éppen egy zenei kérdésben szólalt meg. Naplójában 1838. okt. 21-én található egy hosszú bejegyzés, *apologia pro vita sua* jellegű vallomás, amelyben átgondoltan és körültekintően - nyilvánvalóan az utókor számára - megírta, milyen averzióval viseltetik a közszereplés ellen. Így vall magáról és a személyiségét felőrlő magányról:

... Én nem tudok érvelni. Meglehetősen tisztán látom a dolgokat, de nem tudom megfogalmazni azokat. S ráadásul túl tisztán érzem az ellenérvek súlyát. Nem gondolom, hogy bármit is tudnék mondani, hogy hathatósan előrevigyem az ügyet – azonkívül bizonyos kérdésekben (különösen a nememre vonatkozó kérdésekben)

távrolról se sikerült egyértelmű döntésre jutnom. ... Ha érzem majd, hogy meg tudom mondani, mi az, amivel javítani lehetne embertársaim helyzetén, meg fogom mondani, de addig nem nyilatkozom...

Ha ömlengtem és jelszavakat puffogtattam volna bármiről, amihez nem értek, ha elfogadtam volna és lelkesen hirdetek valamilyen tanokat, ha nem óvakodtam volna támadásnak kitenni magam, és csakis a hírnév vágya vezet, akkor a párt, amelyhez csatlakozom, körém gyűlik, és nem lettem volna egyedül.

Önnevelés

De Shelley halála óta nem vágyom a radikálisokkal egy platformra kerülni – számomra nagyon ellenszenvesek. Vadul ítélik, hiányzik belőlük minden igazságérzet. Végtelenül önzőek, ismeretek nélkül szónokolnak – durvák, irigyek és fölényesek. Nem szeretném, hogy bármi közöm legyen hozzájuk. ... Ennyi elég. A nagy mű, az élet, megy tovább - közeledik a halál. Az ember minden reménye és igyekezete arra irányul, hogy halálakor jobb legyen, mint életében volt – hogy önnevelés útján jobbat váljék. Azért írtam meg a fentieket, hogy később, akik szerettek, tudják, nemcsak engem terhel a felelősség, és nem szolgáltam rá a súlyos vádakra, amikkel illetnek azért, mert nem álltam ki. Én arra képtelen vagyok, ellenkezik a természetemmel. Olyan, mintha bedobnának a szakadékba, és szidalmaznának, mert nem tárom ki a szárnyam. [19]

Irtózkodása a kategorikus fogalmazástól, a közszerepléstől és a demagógiától még nagyobb jelentőséget ad az egyetlen alkalomnak, amikor mégis kiállt egy ügy mellett, amely a hagyományos társadalmi és művészeti értékeket, a „természet” gender- és esztétikai szempontú értelmezését a lehető legmélyebben érintette.

1825-ben egyik barátnőjével - az illemszabályokat megszegve - férfi kísérelő nélkül merészkedett el a King's Theatre-be, hogy meghallgassa a *Medeában* kedvenc énekesnőjét, Giuditta Pastát a címszerepben. Madame Pastáért nemcsak Mary, de a kritika is rajongott, „a tökéletes műalkotás eleven megvalósulását” látták benne, [20] s nem is okozott Mary-nek csalódást. Az élményről így írt egyik barátjának:

vadabb és iszonyúbb

... Teljesen elvarázsolt ennek a csodának a játéka, a hangja: elfelejtkeztünk a világról, a körülöttünk ülőkről. Nem láttunk és hallottunk semmit, nem gondoltunk semmire, csak Medeára. Nem hallotta Párizsban? Emlékszik szenvedélyes tónusára, felkavaró tekintetére? Én nem szoktam a világ elé tárni az érzelmeimet, de teljesen megrendített, s a gyermekeivel való jelenet alatt csakis a repülősegített és az embertelen erőfeszítés, hogy ne rendezek jelenetet a körülöttem ülők okulására. A szeme, a mosolya, a

kimondhatatlan fájdalom a tekintetében! A dallamos sikolyai! – abszurd, de igaz: vadabb és iszonyúbb, ami bennük feltárul, mint egy dallam nélküli sikításban – könnyet tudnának fakasztani egy sziklából is, és egy fenevadban is szájalmat ébresztenének...

8-án megyünk Velluti jutalomjátékára. [21]

A világsztár castrato, Giovanni Battista Velluti az itáliai opera nemzetközi emblémája volt, amikor 1825-ben Londonban bemutatkozott az ottani közönségnek. Minthogy a zenei ízlés alakulása, azon belül az itáliai opera tizennyolcadik századi angol fogadtatástörténete finoman és pontosan követte a gondolkodási és esztétikai normák [22] folyamatos átalakulását, rendkívül érdekes Mary Shelley állásfoglalása és érvelésmódja.

Az itáliai opera viszonylag későn, 1703-ban jelent meg Angliában, [23] hamarosan nagyon népszerű lett, holott a színház- és irodalomkritikusok részéről erős ellenállásba ütközött. A század elején azért támadták a hazai drámairodalmi és színpadi hagyomány nevében, mert „az érzékeknek szól, nem az értelemnek”, és nincs erkölcsi tétje. A látványos színpadkép, a bonyolultan koreografált mozgás, az univerzális érzelmi állapotokat megfogalmazó áriák s az azokat összekötő recitativo részek referencialitás nélküli hangjai az érzékeket célozza meg, és a kritikai ítéletet kiiktatja az élményből [24] ; öncélúan artisztikus, természetellenes, „kibújik a mimesis kontrollja alól.” [25] Ahogy a század folyamán változnak a gondolkodási és esztétikai normák, ahogy a klasszicista ízlés hegemóniáját felváltja a szentimentalizmus, majd a romantika értékrendje, úgy változnak az itáliai operával és „az olasz operát metonimikusan megtestesítő kasztrált énekesekkel” [26] szembeni ellenérzések. A század második felében a ráció és az érzékek ellentéte helyett a kritika a műfaj és a kasztrált énekes bírálatában a természetes és a természetellenes ellentétét aknázza ki, és áttételesen a nemek és a nemi szerepek közötti határok felszámolásával vádolja a hagyományt. Ugyanakkor a védelmükben megszólalók az esztétikai élményben az érzéki és az érzelmi hatás szorosán összekapcsolódó intenzitására utalnak. A castrato a század első felében a luxus, az elpuhultság (*effeminacy*) és a katolikus egyház befolyásának a szimbóluma [27] volt, most megszólalnak olyanok, akik az egyedi hang szépségét, az önkifejezés, az önkeresés mélységét, a személyiség bensőséges megszólaltatásának élményét emlegetik. A publikum egy részének számára - s nyilván közéjük sorolható Mary Shelley is - a kasztrált énekes testesítette meg a minden nehézség és akadály ellenére kiteljesedő, kifinomult lelkű művészt. A változás mögött az „ideális hang” koncepciójának radikális átalakulása áll: az énekes már nem hangszer, akinek hangja az univerzális, személytelen szépséget jeleníti meg, hanem művész, aki saját vagy a karakter belső érzelmi komplexitását tárja fel. [28] Vagyis megjelenik ebben a vonatkozásban is a romantika szemléletmódja, a hang romantikus koncepciója.

a prokreatív szexualitás elleni támadás

Miután Párizsban óriási tetszést aratott, Velluti először 1825. június 11-én lépett fel a King's Theatre-ben:

Meyerbeer *Il crociato in Egitto* című operájában Armandót énekelte, a

kifejezetten számára írt szerepet. Minthogy Londonban két és fél évtizede nem lépett fel kasztrált énekes, a jelenség, amely személyében megjelent a közönség előtt, újszerű és szenzációs volt. És a bemutatót követően ismét fellángoltak a viták. A legszélsőségesebb vélemények láttak napvilágot a sajtóban. A Times zenekritikusa a stabil nemi identitás szubverziójára, a prokreatív szexualitás elleni támadásra figyelmeztetett: **[29]** „Véleményünk szerint a metropolisz egyetlen színházában sem lett volna szabad a férfias brit publikumot és a tiszta brit szépnemet kitenni egy ilyen visszataszító élménynek, mint amilyen Velluti fellépése volt. Szégyentelen patrónusai nemcsak a brit nemzetet sértették meg, de magát az emberi jóérzést is azzal, hogy kiállították eléjük a színpadra ezt a nem-embert (*noncreature*). Az emberi jóérzésünknek tiltakoznia kell az illem ilyen durva megsértése, az érzelmeink sérelmére elkövetett merénylet ellen.” **[30]**

1825. július 1-jén a *The New Times* című lap kritikusa írta: „[Velluti] úgy lépett elénk, mint élő bizonyítéka annak, milyen sajnálatos mértékben le tud az emberi természet alacsonyodni, hogy kielégítse az ember érzékiségét.” **[31]**

A kritikus fenntartások és durva támadások ellenére Vellutit a publikum megszerette és lelkesen ünnepelte. Egy évvel debütálása után, amikor már fejedelmi gázsival jutalmazott fellépéseit a londoni zenei élet nagy eseményei közt tartották számon, a Leigh Hunt által szerkesztett *The Examiner* kritikusa erős fenntartásokkal írt énekesi teljesítményéről, tulajdonképpen magáról a kasztrált énekesről mint a valóságúsággal összeegyeztethetetlen jelenségről: „Hogy egy hős, egy bátor kereszties lovag, egy győztes katona és egy szerelmes férfi visító szoprán hangon fejezze ki érzelmeit, úgy énekeljen vitézségről és dicsőségről, mintha hektikás volna, elhaló kedvesénél magasabb hangon valljon szerelmet, ez számunkra túl sok volt ahhoz, hogy elviseljük.” **[32]**

Mary, miután elolvasta a *The Examiner* kritikáját, levelet írt a szerkesztőnek, hogy tiltakozzék a bánásmód ellen, amelyben a közönségnek és bírálóknak kiszolgáltatott művészt részesítették. Ez volt az egyetlen korabeli nyilvános eszmecsere, amelyet

Mary Shelley elég fontosnak tartott, hogy hozzászóljon, ha *anglicus italianus* álnéven is.

Amikor Velluti először szerepelt, Önök, ahogy ezt már elvárjuk Önöktől, az elnyomottak bajnokának szerepében léptek fel. Most viszont, amikor már megerősítette pozícióját, sokkal ellenségesebb szemmel néznek rá. Véleményem szerint ez igazságtalan. Velluti hangjának ritka tökéletes színei vannak: magas fekvésben tónusa édes, tiszta és pontos, s ugyanez mondható el legtöbb mélyen fekvő hangjáról is. De a legnagyobb erősségét a kifejezőmódja adja, a tökéletes gusto, amellyel az egyik hangot a másikhoz köti, és elvarázsolja a fület s egyszersmind megrendíti a szívet... Tekintetében van valami lágy és bocsánatkérő, mosolya türelmes szelídséget fejez ki, aminek le kellene fegyvereznie a bírálóit és a gúnyolódókat. [33]

átlényegül

Velluti partnere Giuditta Pasta volt, akit maga Velluti tanított be. Mary szerint viszont Velluti mellett most hiányzott belőle „a természettől érintettség”, s így a „rokon az egész világ” érzete. [34] Ha a 18. század első felében „az érzések

természetességének feltétele, hogy az értelem definiálni és kontrollálni tudja azokat” [35], most a 19. század elején az érzések természetességének mércéje a művész és a műélvező által átélt szimultán érzéki és érzelmi élmény intenzitása, a romantikus szóhasználatban a *gusto*. A romantika szerint az érzéki és érzelmi élménynek ez az intenzitása, melyben a költő elveszti saját identitását és átlényegül azzá, amit lát, amit ábrázol, a művészi alkotás leglényegesebb mozzanata.

Ahogy Mary Shelley életműve egyre nagyobb hangsúlyt kap az irodalomtörténetben, ahogy a *Frankenstein* utáni megszólalásai is integrálódnak a 19. század első felének kultúrtörténeti anyagába, ez az óriási korabeli publicisztikai szövegmennyiségben elvesző szerény hozzászólása egy kasztrált énekes londoni fellépésének kritikai értékeléséhez, minden bizonnyal fontos hivatkozási pont lesz a romantikus esztétika tárgyalásában.

1. Bennett, Betty T., *The Letters of Mary Wollstonecraft Shelley*, 3 vols, Baltimore (Md), The Johns Hopkins University Press, 1988. 2. 253. ↑
2. Mary Shelley: *Frankenstein*, ford.: Göncz Árpád, Móra, 2017. 133-134. ↑
3. Shelley, Mary. *Az utolsó ember*. 2 köt. Ford.: Gálvölgyi Judit. Galaktika, Fantasztikus könyvek sorozat. Bp. Metropolis Média Group Kft., 2008. II. 231. ↑
4. Zachary Tooman: „Her ‘whole soul was ear’: Novel Sound, Experimental Music and Artistic Creation in Mary Shelley’s *The Last Man*”, *Style*, Vol. 51, No 2 (2017), 167-186. ↑
5. Bennett 3. 82. ↑
6. Feldman, Paula-Scott-Kilvert, Diana (eds.), *The Journals of Mary Shelley*, 2 vols. Oxford, Clarendon Press, 1987. ↑
7. A könnyebb olvashatóság kedvéért a gondolatjeleket nagyrészt lecseréltem a központozás megfelelő formáira. ↑
8. Lord Byron Shelley-ék LB-nek vagy Albének hívták egymás között. A becenév valószínűleg a Lord Byron rövidítésből származik, de a Napóleon iránti rajongása miatt jelentőségteljes volt, hogy az Elba betűiből állt össze. ↑
9. A Villa Diodatiban, amelyet Byron bérelt magának 1816 nyarán a Genfi tó partján. ↑
10. A tengerét, amelybe Shelley-ék halálukat lelték. ↑
11. Feldman-Scott-Kilvert 2. 438-440. ↑
12. Percy M. Young: „Leigh Hunt: Music Critic”, *Music & Letters*, Vol. 25, No. 2 (April 1944), 86-94, 87. ↑
13. <https://www.lordbyron.org/contents.php?&doc=ChClark.1878.Contents>, 2021.01.04. ↑
14. Shelley-vel való kapcsolatának nyolc éve alatt öt terhességéből egy majdnem az életébe kerülő vetéléssel végződött, négy gyermeke közül három meghalt, s Percy Florence volt az egyetlen, akit felnevelt. ↑

15. L. Coleridge *Kubla kán* c. versét, magyarul Szabó Lőrinc fordításában. ↑
16. Feldman-Scott-Kalvert 2. 542-543. ↑
17. Bennett 3. 234. ↑
18. Feldman-Scott-Kilvert 2. 469-470. ↑
19. Feldman-Scott-Kilvert 2. 553-559. ↑
20. J. Q. Davies: *'Velluti in speculum': The twilight of the castrato*, Cambridge Opera Journal 17 (2005), 3. 171-301. 281. ↑
21. Bennett 3. 112. ↑
22. Például újra megnyithatja „az érzéki örömök esztétikai integrálhatóságának kritikai kérdését,” írja Komáromy Zsolt, I. uő: 'Opera-recepció és szentimentalizmus a 18. századi Angliában'. Dávidházi Péter és Komáromy Zsolt (szerk.), *Párbeszédben Ruttkay Kálmánnal. Egy rejtőzködő életmű újraolvasása*. Budapest, recite, 2015, 171-188. 187. ↑
23. Csikós Dóra: „Az itáliai opera és a Farinelli-jelenség”. Dávidházi-Komáromy, 147-188. 147. ↑
24. L. Ruttkay Kálmán: 'The Critical Reception of Italian Opera in England in the Eighteenth Century'. In *Összegyűjtött írások*. Szerk. Kiséry András és Ittész Gábor. Budapest, Universitas, 2002. ↑
25. Komáromy 186. ↑
26. Csikós 147. ↑
27. Davies 273. ↑
28. Davies 274. ↑
29. Charles Lamb egyik levelében *Signor Non-vir sed velluti vir*-ként emlegeti (Signor Nem-férfi, de olyasmi, mint egy férfi), s azt írja : „Pazar mazsolaszem édes hangok lakomáján.” Lamb 2. 124-125. ↑
30. Idézi Fenner, Theodore, *Opera in London: Views of the Press, 1785-1830*. Carbondale and Edwardsville, Southern Illinois University Press, 1994. 185. ↑
31. Id. Davies 286. ↑
32. Id. Davies 289. ↑
33. Bennett 3. 118. ↑
34. One touch of nature makes the whole world kin I. Shakespeare: *Troilus és Cressida*, III. 3. 175. Szabó Lőrinc fordításában: „Egy ős jellegben rokon a világ.” The Examiner 1826. március 5. 372-373. ↑
35. Komáromy 187. ↑

kép | unsplash.com